

Algemeen ambtsbericht Turkije

Maart 2007

Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken
Afdeling Asiel- en Migratiezaken

070-348 4517

	Inhoudsopgave	Pagina
1	Inleiding	4
2	Landeninformatie	5
2.1	Basisgegevens	5
2.1.1	Land en volk	5
2.1.2	Geschiedenis	5
2.2	Staatsinrichting	7
2.2.1	De wetgevende macht	7
2.2.2	De uitvoerende macht	10
2.2.3	De rechtsprekende macht	13
2.2.4	De Nationale Veiligheidsraad	15
2.3	Politieke ontwikkelingen	15
2.3.1	Ontwikkelingen rond de PKK	18
2.4	<i>Veiligheidssituatie</i>	23
2.4.1	De situatie in Zuidoost -Turkije	23
2.4.2	Hezbollah en andere islamistische groeperingen	25
2.4.3	Marxistisch-leninistische groeperingen.	27
2.4.4	Terroristische aanslagen	27
2.5	Sociaal-economische situatie	29
3	Mensenrechten	30
3.1	Juridische context	30
3.1.1	Verdragen	30
3.1.2	Nationale wetgeving	32
3.2	Toezicht	37
3.2.1	Internationaal	38
3.2.2	Nationaal gouvernementeel	39
3.2.3	Nationaal niet-gouvernementeel	40
3.3	Naleving en schendingen	41
3.3.1	Vrijheid van meningsuiting	41
3.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	47
3.3.3	Vrijheid van godsdienst	48
3.3.4	Bewegingsvrijheid	53
3.3.5	Rechtsgang	54
3.3.6	Arrestaties en detenties	56
3.3.7	Mishandeling en foltering	59
3.3.8	Verdwijningen	62
3.3.9	Buitengerechtelijke executies	63
3.3.10	Doodstraf	63
	Turkije heeft de doodstraf afgeschaft.	63
3.4	Positie van specifieke groepen	63
3.4.1	Koerden	63
3.4.2	Leden van de PKK en militante linkse of islamistische groeperingen	66

3.4.3	DEHAP-leden en -sympathisanten	66
3.4.4	Verwanten van DEHAP-leden	67
3.4.5	Dorpswachters	68
3.4.6	Vrouwen	68
3.4.7	Homoseksuelen, travestieten en transseksuelen	71
3.4.8	Dienstplichtigen	72
3.4.9	Teruggekeerde afgewezen asielzoekers	75
4	Migratie	76
4.1	Activiteiten internationale organisaties	77
4.2	Opvang van binnenlands ontheemden	77
4.3	Minderjarigen	78
4.4	Standpunt UNHCR	79
4.5	Beleid andere Europese landen	79
5	Samenvatting	81
	Literatuurlijst	84
	Kaart van Turkije	88

1 Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de huidige situatie in Turkije beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asiëlverzoeken van personen die afkomstig zijn uit Turkije en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Turkse asiëlzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere ambtsberichten over de situatie in Turkije (laatstelijk 13 december 2005). In een separaat ambtsbericht (17 juli 2002) werd de dienstplicht in Turkije behandeld. Het algemeen ambtsbericht beslaat de periode van januari tot december 2006.

Dit ambtsbericht is gebaseerd op informatie van openbare en vertrouwelijke bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, niet-gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen bevindingen ter plaatse en vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigingen in Ankara en Istanbul aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag. In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Daar waar dergelijke bronnen zijn vermeld, wordt de tekst in veel gevallen ook ondersteund door informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op de recente ontwikkelingen op politiek, veiligheids- en sociaal-economisch gebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een beknopt overzicht van de recente geschiedenis van Turkije. Ook is een korte passage over de geografie en de bevolking van Turkije opgenomen.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in Turkije geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen waarbij Turkije partij is, komen de mogelijkheden van toezicht op naleving van de mensenrechten aan de orde. Daarna volgt de beschrijving van de naleving dan wel schending van enkele klassieke mensenrechten. Ten slotte wordt de positie van specifieke groepen, waaronder minderjarigen belicht.

In hoofdstuk vier komen de opvang van binnenlands ontheemden, het beleid van een aantal andere Europese landen inzake asiëlzoekers uit Turkije en activiteiten van internationale organisaties, waaronder de positie van UNHCR, aan de orde.

Een algehele samenvatting volgt in hoofdstuk vijf.

2 Landeninformatie

2.1 Basisgegevens

2.1.1 Land en volk

De Republiek Turkije grenst aan acht buurlanden op de Balkan, in de voormalige Sovjetunie en in het Midden-Oosten.¹ Turkije heeft meer dan 70 miljoen inwoners² op een oppervlakte van circa 780.000 vierkante kilometer (circa 23 maal Nederland). Van hen woont naar schatting zestig procent in stedelijke gebieden. De grootste stad is Istanbul, dat volgens de volkstelling van 2000 tien miljoen inwoners telt. Andere grote steden zijn de hoofdstad Ankara (3,5 miljoen inwoners), Izmir (2,7 miljoen) en Konya (1,7 miljoen). De grootste steden buiten West-Turkije zijn Adana (ruim 2 miljoen), Gaziantep (1,2 miljoen) en Diyarbakır (1 miljoen). De aantallen inwoners van deze steden zijn in de jaren negentig van de vorige eeuw aanzienlijk gegroeid als gevolg van ontvolking van het platteland.

In Turkije wonen naast Turken en Koerden kleinere groepen Armeniërs, Grieken, Turkmenen, Tjerkessen, Lazen, Bulgaren, Georgiërs en Arabieren.³ Het aantal Koerden in Turkije wordt op ruim 14 miljoen personen worden geraamd, één vijfde van de Turkse bevolking. Circa zeventig procent van de bevolking is soennitisch moslim. Een kleine dertig procent is aleviet. Verder zijn er ongeveer honderdduizend christenen en circa tweeduizend yezidi's.

2.1.2 Geschiedenis

Na ongeveer zevenhonderd jaar Ottomaans sultanaat werd Turkije op 29 oktober 1923 een republiek naar westers model onder leiding van Mustafa Kemal, die later bekend werd als Atatürk. In het met de westerse mogendheden gesloten Verdrag van Lausanne (24 juli 1923) werden de onafhankelijkheid, integriteit en soevereiniteit van de Republiek Turkije erkend en gegarandeerd. De grenzen die in dit verdrag zijn vastgelegd, komen vrijwel geheel overeen met de grenzen van het huidige Turkije.⁴ Ook zijn er in het verdrag garanties opgenomen voor in Turkije levende (niet islamitische) minderheden, die door de Turkse autoriteiten van oudsher worden beperkt tot drie groepen, te weten de joodse, de Griekse en de Armeense gemeenschappen.

¹ Bulgarije, Griekenland, Syrië, Irak, Iran, Georgië, Armenië en Azerbaidjan.

² Central Intelligence Agency, The World Factbook (Washington, 13 juni 2006); andere bronnen (VN, BBC News) geven een bewonersaantal van meer dan 73 miljoen.

³ Foreign & Commonwealth Office, Country Profiles – Turkey (Londen, 11 april 2006).

⁴ De enige uitzondering hierop vormt de aan Syrië grenzende provincie Hatay, die pas in 1939 onderdeel van Turkije werd.

Er vonden in de jonge republiek op westerse leest geschoeide hervormingen plaats. De toenmalige leiders braken radicaal met het bestuur op islamitische grondslag. Zo werd de scheiding tussen religie en staat officieel ingevoerd. Het Arabisch alfabet werd afgeschaft en vervangen door een speciaal voor het Turks aangepast Latijns schrift. Islamitische wetten werden vervangen door op Europese (onder andere Italiaanse, Franse en Zwitserse) wetten gebaseerde wetgeving. Als religieus beschouwde kleding werd verboden en vervangen door westerse kledij. Het werd vrouwen verboden om in overheidsdienst hoofddoekjes te dragen.⁵ Ook toepassing van westerse technologie werd aangemoedigd, evenals de emancipatie van de vrouw.

Vanaf het begin van de republiek heeft het Turkse leger, dat zichzelf beschouwt als de hoeder van de Turkse staat, strikt toegezien op de naleving van de door Atatürk geformuleerde uitgangspunten, te weten het seculiere en unitaire karakter van de republiek.

Op 12 september 1980 vond een militaire staatsgreep plaats onder aanvoering van generaal Kenan Evren. Het nieuwe bewind slaagde erin het toen al bijna tien jaar voortdurende politieke geweld te beteugelen, maar dat ging ten koste van een aantal democratische verworvenheden. Nadat in 1982 per referendum een nieuwe – veel stringenter – grondwet was aangenomen, volgde een jaar later het herstel van de burgerregering.

De meest recente algemene verkiezingen vonden plaats op 3 november 2002. Drieëntwintig politieke partijen namen deel. De AKP (*Adalet ve Kalkınma Partisi* – Partij van Gerechtigheid en Ontwikkeling) boekte een grote verkiezingsoverwinning en kreeg de absolute meerderheid in het parlement.

Op 18 november 2002 werd de benoeming van het nieuwe, volledig uit AKP-leden bestaande, kabinet door president Ahmet Necdet Sezer goedgekeurd. Omdat AKP-leider Recep Tayyip Erdoğan toen nog geen bewindspersoon kon worden⁶, werd zijn rechterhand Abdullah Gül de nieuwe premier. Op 11 maart 2003 maakte premier Gül door zijn aftreden de weg vrij voor AKP-leider Erdoğan. Deze presenteerde op 14 maart 2003 zijn nieuwe kabinet. Gül werd minister van Buitenlandse Zaken en tevens vice-premier.

Op 5 november 2006 overleed in een militair ziekenhuis in Ankara ex-premier Bülent Ecevit op 81-jarige leeftijd, nadat hij sinds mei 2006 in coma had gelegen na een hersenbloeding.⁷ Hij was onwel geworden na het bijwonen van de

⁵ Zie ook paragraaf 3.3.3 van dit algemeen ambtsbericht.

⁶ Zie voor toelichting paragraaf 2.1.2 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 28 januari 2005.

⁷ AFP/ANP/Reuters/Volkskrant, 5 en 7 november 2006.

begravenis van een rechter die door een fundamentalistische moslim was vermoord.⁸ Ecevit was gedurende een halve eeuw een dominante figuur in de Turkse binnenlandse politiek. Hij was vijf keer premier van Turkije. Hij gold als gematigd links in de Turkse politieke context en was een overtuigd voorstander van de scheiding tussen religie en staat.⁹

2.2 Staatsinrichting

2.2.1 De wetgevende macht

Het parlement

De wetgevende macht berust bij het parlement, dat uit één kamer (de Grote Nationale Vergadering van Turkije – *Türkiye Büyük Millet Meclisi*) bestaat en 550 leden telt. De leden worden rechtstreeks gekozen voor een periode van vijf jaar. Per provincie wordt een vast aantal parlementsleden gekozen. Parlementsleden kunnen zitting hebben namens hun eigen politieke partij of in de hoedanigheid van onafhankelijk parlementariër. Zij zijn tevens afgevaardigde voor de provincie waarin zij zijn gekozen. Voor wijziging van een wet is een gewone meerderheid vereist, voor wijziging van de grondwet een tweederde meerderheid, hetgeen neerkomt op 367 zetels.

Politieke partijen

Turkije kent meer dan twintig politieke partijen. Een groot aantal hiervan speelt nauwelijks een rol van betekenis en behaalde bij de verkiezingen van 3 november 2002 stemmenresultaten van minder dan een procent. Het partijenlandschap is aan veel veranderingen onderhevig. Met de regelmaat van de klok worden partijen opgericht en vaak geruisloos weer opgeheven. De binding van parlementsleden met hun eigen partij is niet altijd even sterk. Het is niet ongebruikelijk dat parlementsleden overstappen naar een andere partij. Op 13 oktober 2006 besloot het parlement tot verlaging van de leeftijd om gekozen te kunnen worden van 30

⁸ Zie ook paragraaf 2.3 van dit algemeen ambtsbericht.

⁹ In 1974 had Ecevit opdracht gegeven tot de invasie en bezetting van het noordelijke deel van Cyprus na een Grieks-Cypriotische staatsgreep op het eiland die gesteund werd door de militaire junta die toentertijd aan de macht was in Griekenland. In 1985 stapte hij uit de Republikeinse Volkspartij (CHP), de groepering van Mustafa Kemal, de grondlegger van het moderne Turkije. Ecevit richtte samen met zijn vrouw Rahsan de Democratische Partij van Links (DSP) op. Een van zijn grootste successen als premier behaalde hij in 1999. Abdullah Öcalan, leider van de verboden Koerdische Arbeiderspartij (PKK), werd in Kenia opgepakt en overgebracht naar Turkije. In 2002 kwam er een eind aan de politieke loopbaan van Ecevit, nadat hij met zijn DSP bij de parlementsverkiezingen een grote nederlaag had geleden.

naar 25 jaar. Ook werd bepaald dat de volgende parlementsverkiezingen in principe op 4 november 2007 zullen worden gehouden.¹⁰

*Partijen in het parlement*¹¹

De zetelverdeling in het parlement is thans als volgt: AKP: 354 zetels; CHP (*Cumhuriyet Halk Partisi* – Republikeinse Volkspartij): 153 zetels; DYP (*Doğru Yol Partisi* – Partij van het Rechte Pad): 4 zetels; ANAP (*Anavatan Partisi* – Moederlandpartij): 21 zetels; SHP (*SosyalDemokrat Halk Partisi* – Sociaal-Democratische Volkspartij): 1 zetel; HYP (*Halkin Yükselişi Partisi* – Opkomst van het Volk-partij): 1 zetel; GP (*Genç Partisi*- Partij van de Jeugd): 1 zetel; onafhankelijken: 9 zetels; vacant: 6 zetels.

De AKP is de enige regeringspartij. De partij, met als voorzitter Recep Tayyip Erdoğan, is in augustus 2001 vlak na het verbod op de islamitische FP (*Fazilet Partisi* – Partij van de Deugd) opgericht. Met name de meer hervormingsgezinde vleugel van de FP is na dit verbod overgegaan naar de AKP.

De CHP staat onder leiding van Deniz Baykal en is op 9 september 1992 opgericht. De CHP is een sociaal-democratische partij die zeer veel waarde hecht aan de principes van Atatürk. De gelijknamige voorloper van de partij werd in 1923 door Atatürk zelf opgericht als eerste politieke partij in Turkije.

De DYP is een conservatieve partij die werd opgericht op 23 juni 1983. Er heerst een voortdurende rivaliteit met de ANAP, die zich richt op vrijwel dezelfde kiezersgroep. Mehmet Ağar is partijleider.

De ANAP is een conservatief-liberale partij, die onder grootindustriëlen veel steun vindt. De ANAP werd opgericht op 20 mei 1983. Partijleider is Erkan Mumcu.

De SHP was één van de coalitiepartijen in het kabinet-Tansu Çiller in de jaren '90 maar ging later op in de CHP. In 2004 scheidten enkele parlementariërs zich af van de CHP en richtten opnieuw de SHP op. Tijdens de lokale verkiezingen in 2004 werkte de SHP in een coalitie samen met de DEHAP (*Demokratik Halk Partisi* – Democratische Volkspartij). Partijleider is Murat Karayalçın.

De HYP wordt geleid door de heer Yaşar Nuri Öztürk die het parlement binnenkwam als CHP-afgevaardigde. Hij scheidde zich af en richtte deze nieuwe partij op in de hoop dat andere parlementariërs hem zouden volgen, maar dat gebeurde niet.

¹⁰ AFP/ANP, 13 oktober 2006.

¹¹ Stand 12 januari 2007.

Partijen buiten het parlement

Buiten het parlement bestaan de volgende partijen (in volgorde van behaalde stemmenpercentage bij de verkiezingen van 3 november 2002).

De MHP (*Milliyetçi Hareket Partisi* – Nationale Actiepartij) met de op 12 oktober 2003 herkozen voorzitter Devlet Bahçeli, is een extreem nationalistische partij die op 24 januari 1992 werd opgericht. De partij heeft de laatste jaren geprobeerd wat meer op te schuiven naar het midden, maar wordt toch nog vaak in verband gebracht met de gewelddadige extreem-rechtse jeugdbeweging Grijsje Wolven.

De GP (*Genç Partisi* – Partij van de Jeugd) is op 23 augustus 2002 ontstaan door naamsverandering van de in 1992 opgerichte YDP (*Yeniden Doğuş Partisi* – Partij van de Wedergeboorte). De leider van de populistische en nationalistische GP is Cem Uzan, een zakenman met grote belangen in de Turkse media, tegen wie een aantal rechtszaken loopt wegens onder meer corruptie. In een aantal daarvan is hij reeds vrijgesproken, in enkele andere is hij tot boetes veroordeeld. Hij heeft voor zover bekend nog geen onherroepelijke gevangenisstraf(fen) opgelegd gekregen.

De DEHAP (*Demokratik Halk Partisi* – Democratische Volkspartij) is in 1997 opgericht.¹² Op 17 augustus 2005 liet de DEHAP in een persverklaring weten te overwegen zichzelf op te heffen en aansluiting te zoeken bij de DTP (*Democratic Society Party*)¹³. Sinds de oprichting van de DTP is het ledenbestand van DEHAP vrijwel volledig overgegaan naar de DTP. DEHAP is niet opgeheven, maar wel feitelijk opgehouden te bestaan, mede omdat de partijleiding niet het risico wilde lopen opgeheven te worden door de rechter.¹⁴

De DTP (*Democratic Society Party*) werd begin 2005 opgericht door Leyla Zana en drie andere Koerdische activisten.¹⁵ Op 9 november 2005 heeft de DTP zijn oprichtingsstatuut als politieke partij formeel ingediend bij het ministerie van Binnenlandse Zaken.¹⁶ Op 25 juni 2006 vond in Ankara een bijeenkomst van de DTP plaats. Daarbij werden de statuten van deze partij aangepast aan de Wet op de Politieke Partijen die voorziet in slechts één gekozen leider. De DTP werd sinds haar oprichting geleid door een twee-koppig voorzitterschap van de heer Ahmet Türk en mevrouw Aysel Tuğluk. De DTP bemoeide zich in 2006 actief met de Koerdische kwestie, onder meer door enkele malen op te roepen tot een dialoog en een staakt-het-vuren van de PKK, meer (culturele en politieke) rechten voor de Koerdische bevolkingsgroep en een algeheel verzoeningsproces in Turkije.

¹² Voor achtergrond zie paragraaf 2.2.1 van het algemeen ambtsbericht van 28 januari 2005.

¹³ Voor de DTP zie hieronder.

¹⁴ Zie ook paragraaf 3.4.3 van dit ambtsbericht.

¹⁵ AFP/AP/DPA, 17 augustus 2005; zie ook paragraaf 3.4.1 van dit algemeen ambtsbericht.

¹⁶ AFP/AP, 9 november 2005; Home Office, 'Country of Origin Information Report – Turkey' (Londen, april 2006).

De SP (*Saadet Partisi* – Partij van het Geluk) onder voorzitter Recai Kutan, is net als de AKP opgericht na het verbod op de FP. In de islamistische SP zijn de conservatievere ex-FP leden terug te vinden.

De DSP (*Demokratik Sol Parti* – Partij van Democratisch Links) is een sociaal-democratische partij met nationalistische inslag die op 14 november 1985 werd opgericht als afsplitsing van Atatürks CHP.

De overige partijen hebben bij de laatste landelijke verkiezingen allemaal minder dan 1,2% procent van de stemmen behaald.

2.2.2 De uitvoerende macht

De president

De president wordt op voordracht van ten minste een vijfde van de parlementsleden gekozen door het parlement. Hij heeft een ambtstermijn van zeven jaar, die niet verlengd kan worden. De huidige president is Ahmet Necdet Sezer, die op 16 mei 2000 is aangetreden. De ambtstermijn van de nieuwe president begint in mei 2007. De verkiezingen zullen naar alle waarschijnlijkheid in maart of april 2007 plaatsvinden.

In het Turkse staatsbestel beschikt de president over een groot aantal bevoegdheden. Zo kan de president het parlement bijeenroepen wanneer hij dat nodig acht en draagt hij zorg voor de benoeming van de premier en van diverse hoge rechters.

De ministerraad

Alle leden van de regering moeten uit het parlement afkomstig zijn en behouden tijdens hun ministerschap hun functie als parlements lid. De huidige premier is Recep Tayyip Erdoğan. Abdullah Gül is minister van Buitenlandse Zaken en tevens vice-premier.

In Turkije heeft de ministerraad een deel van de wetgevende bevoegdheid van het parlement overgedragen gekregen. Het bijzondere aan deze bevoegdheid is dat het kabinet op deze wijze zelfs bestaande wetten kan amenderen of afschaffen. Dit gebeurt met een zogenaamd ‘decreet met wetskracht’ (Turks: *Kanun Hükmünde Kararname*, vaak afgekort tot KHK). De decreten dienen uiteindelijk nog wel door de president ondertekend te worden.

Lokaal bestuur

Turkije wordt centralistisch bestuurd en is ingedeeld in 81 provincies (*il*, enkelvoud *il*), die onder leiding staan van een provinciegouverneur (*vali*). Provincies zijn onderverdeeld in districten (*ilçe*) met als bestuurder de

districtsgouverneur (*kaymakam*). Districten kunnen verder onderverdeeld zijn in subdistricten (*bucak*). Gouverneurs worden voor een periode van enkele jaren benoemd door de centrale overheid in Ankara en zijn daaraan rechtstreeks verantwoording schuldig. Gouverneurs vertegenwoordigen de centrale overheid in de provincie.

Elke plaats of elk stadsdeel (*belediye*) met meer dan tweeduizend inwoners heeft recht op een gekozen burgemeester en gemeenteraad. De burgemeester heeft een beperkt aantal bevoegdheden op het terrein van onder andere infrastructuur (openbaar vervoer, water- en gasvoorziening etc.) en openbare werken (plantsoenen, bestrating, vuilnis, etc.). Het komt soms voor dat burgemeesters en provincie- of districtsgouverneurs tegenover elkaar komen te staan, omdat deze eersten meer het lokale belang vertegenwoordigen en de laatsten het belang van de centrale overheid.

Elke wijk en dorp heeft een wijk- of dorps hoofd, vaak aangeduid met de term 'muhtar'. De muhtar speelt een bemiddelende rol tussen bevolking en overheid, omdat hij de enige instantie is die beschikt over een administratie van adresgegevens. Het enige officiële document dat een muhtar kan afgeven is een zogenaamde verklaring van domicilie (*ikametgâh ilmühaberi*). Op verzoek geeft de muhtar soms ook schriftelijke verklaringen van andere aard af. Deze verklaringen hebben geen officiële status. Thans beschikken veel muhtars over computersystemen, waarin de adresgegevens zijn opgeslagen. Computers van de individuele muhtars zijn niet aan elkaar gekoppeld. Een ieder is zelf gehouden om zich bij verhuizing te laten overschrijven naar de registratie van de muhtar van de nieuwe woonwijk, waarbij een door de muhtar van de oude wijk opgemaakt document (*nakil belgesi*) dient te worden overgelegd aan de muhtar van de nieuwe wijk. In de praktijk gebeurt dit bij verhuizing vaak niet en gaat men pas naar de muhtar van de nieuwe wijk op het moment dat men ergens een verklaring van domicilie voor nodig heeft.

Bevolkingsregistratie

De bevolkingsregistratie is in Turkije geregeld op districtsniveau en dus niet zoals in Nederland bij de gemeenten. Elk district heeft een bevolkingsregister, ook wel Bureau Bevolkingszaken (*nüfus müdürlüğü*) genoemd, dat in laatste instantie valt onder het ministerie van Binnenlandse Zaken, waarin alle inwoners van dat district geregistreerd behoren te staan. In de praktijk staan veel mensen ingeschreven in het bevolkingsregister van het district waar zij zijn geboren of zelfs in het district waar hun ouders zijn geboren. Sinds 28 oktober 2000 bezit elke burger een uniek, elfcijferig identiteitsnummer, dat landelijk is geregistreerd en onveranderlijk is. In het bevolkingsregister zijn geen adresgegevens opgenomen. De registratie van adresgegevens vindt plaats op het niveau van dorps- of wijkhoofd.

Het bevolkingsregister draagt tevens zorg voor de afgifte van identiteitskaarten (*nüfus cüzdanı*). De nüfus-kaart is het enige geldige binnenlandse legitimatiebewijs en een ieder is verplicht deze kaart bij zich te dragen. Direct na de geboorte dient aangifte te worden gedaan bij het bevolkingsregister in het district waar de ouders woonachtig zijn, zodat onmiddellijk een nüfus-kaart kan worden afgegeven. In de praktijk gebeurt deze aangifte – met name op het platteland – niet in alle gevallen, waardoor iemand pas op een later moment wordt ingeschreven. Het komt in die gevallen wel voor dat de geregistreerde geboortedatum afwijkt van de daadwerkelijke geboortedatum.

Nüfus-kaarten worden bij volwassenen alleen afgegeven aan de betrokken persoon. Er zijn inmiddels gevallen bekend waarin een nüfuskaart ook is afgegeven aan een gevolmachtigde derde. De kaart kan echter niet worden afgegeven aan een familielid, tenzij deze is gemachtigd. Ten aanzien van uittreksels uit geboorte- en bevolkingsregisters geldt dat deze ook kunnen worden afgegeven aan een gevolmachtigde derde. Daarnaast kunnen uittreksels uit deze registers worden afgegeven aan familieleden, mits zij dezelfde achternaam hebben als betrokkene. De graad van verwantschap is daarbij niet relevant. Aan familieleden die niet dezelfde achternaam hebben, ongeacht de graad van verwantschap, kunnen de uittreksels niet worden afgegeven.

Bevolkingsregisters zijn ervan op de hoogte wanneer iemand wordt gezocht door de autoriteiten wegens een strafzaak. In dat geval zal het bevolkingsregister bij een verzoek daartoe van betrokkene een nüfus-kaart afgeven, maar tevens de politie inlichten. Bij de notaris kunnen gewaarmerkte kopieën van een nüfus-kaart worden gemaakt. Dit is ook mogelijk indien iemand de nüfus-kaart van iemand anders overlegt en verzoekt om een gewaarmerkte kopie. In december 2003 werd door het ministerie van Binnenlandse Zaken een circulaire uitgevaardigd die het gemakkelijker maakte om de religieuze aanduiding op de nüfus-kaart te wijzigen of te schrappen. Van deze mogelijkheid hebben velen gebruik gemaakt. Er zijn gevallen bekend van moslims die hun aanduiding schraptten en van (bekeerde) christenen die hun aanduiding wijzigden. Over het algemeen worden weinig problemen gemeld bij het wijzigen van de nüfus-kaarten.

Het veiligheidsapparaat

De verschillende organen die zich bezighouden met het waarborgen van de veiligheid zijn de politie (*Polis*), de zogenaamde Jandarma (zie hieronder), de landmacht en de dorpswachters. Daarnaast bestaat er een inlichtingendienst met de naam MİT (*Milli İstihbarat Teşkilatı* – Nationale Inlichtingen Organisatie). De bevoegdheid van de politie, die valt onder het ministerie van Binnenlandse Zaken, beperkt zich tot de stedelijke gebieden met meer dan 2000 inwoners. Voor alle zaken die te maken hebben met politieke delicten – al of niet gepaard gaand met geweld – heeft elk hoofdbureau van politie een speciale anti-terreurafdeling (*Terörle Mücadele Şubesi*). Ook bestaan mobiele eenheden, in het Turks *Çevik*

Kuvvet ('snelle kracht') genoemd, die optreden bij demonstraties en verstoringen van de openbare orde.

Op het platteland worden de politietaken uitgevoerd door de zogenaamde Jandarma, een onderdeel van de strijdkrachten.¹⁷ De Jandarma, waarvan de manschappen militaire uniformen dragen en rode armbanden met het woord 'Jandarma' erop, valt onder de generale staf op het gebied van opleiding en speciale taken, onder de landmacht op het gebied van wapens en uitrusting en onder het ministerie van Binnenlandse Zaken op het gebied van openbare veiligheid en orde. De politietaak bestaat zowel uit handhaving van de openbare orde als uit opsporing in geval van delicten. Meer dan 90 procent van de manschappen van de Jandarma bestaat uit dienstplichtigen. De Jandarma heeft een inlichtingendienst die *JITEM* (*Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele* – Jandarma Inlichtingendienst en Strijd tegen Terrorisme) heet.

Een afdeling van het leger die toezicht moet houden op dienstplichtigen is de militaire politie (*Askeri İnzibat*). Zij dragen witte helmen met daarop de letters 'As Iz', witte pistoolholsters en fluitkoorden.

De Turkse Inlichtingendienst (MIT) houdt politieke activiteiten gericht tegen Turkije in de gaten.

Voor hand- en spandiensten en het verstrekken van inlichtingen is door de politie, de jandarma en de strijdkrachten veelvuldig gebruik gemaakt van uit de lokale bevolking geworven zogenaamde dorpswachters.¹⁸

2.2.3 De rechtsprekende macht

Turkije kent civiele rechtbanken¹⁹, administratieve rechtbanken²⁰ en strafrechtbanken. Hiernaast zijn er bijzondere rechtbanken zoals militaire rechtbanken²¹ en voorheen waren er de Staatsveiligheidsrechtbanken. Voor alle

¹⁷ Ook wel *gendarme* of *gendarmerie* genoemd.

¹⁸ Zie ook paragraaf 3.4.5. van dit algemeen ambtsbericht.

¹⁹ bestaande uit Civiele Vredesrechtbanken (Turks: *Sulh Hukuk Mahkemeleri*), Civiele Rechtbanken van Eerste Aanleg ((Turks: *Asliye Hukuk Mahkemeleri*) en Handelsrechtbanken (Turks: *Asliye Ticaret Mahkemeleri*).

²⁰ bestaande uit de Raad van State, lagere regionale rechtbanken en de Hoogste Militaire Administratieve Rechtbank.

²¹ bestaande uit Militaire Strafrechtbanken (Turks: *Askeri Ceza Mahkemeleri*) waarvan er 37 zijn in Turkije, en het Militaire Strafhof van Cassatie (Turks: *Askeri Yargitay*) als instelling voor beroep tegen beslissingen en vonnissen van militaire rechtbanken en verdeeld over vijf kamers.

civiele- en strafrechtbanken is hoger beroep mogelijk bij het Hof van Beroep (Turks: *Yargıtay*).²²

Een van de belangrijkste wijzigingen in het Turkse rechtssysteem die op 1 juni 2005 in werking zijn getreden, is de instelling van aparte rechtbanken voor hoger beroep. Deze moeten op termijn in de plaats komen van het Hof van Beroep dat op dit moment naast taken van een Hof van Cassatie tevens als beroepinstantie fungeert tegen uitspraken van lagere rechters. Hierdoor heeft het Hof van Beroep nog steeds te kampen met een grote achterstand in de afwikkeling van hoger beroepzaken. In de praktijk functioneren deze rechtbanken voor hoger beroep echter nog niet. Totdat dat wel het geval is, worden de artikelen van het wetboek van Strafvordering die betrekking hebben op de gerechtshoven van beroep²³, toegepast op de beroepsprocedure voor het Hof van Beroep.

Tegen uitspraken van administratieve rechtbanken kan beroep worden aangetekend bij de Raad van State (Turks: *Danıştay*).²⁴ Deze kan een vonnis bekrachtigen of vernietigen en terugsturen naar de rechtbank in eerste aanleg. Het Hof van Beroep is de laatste instantie; tegen een vonnis bij dit Hof staan geen verdere rechtsmiddelen meer open. Op 2 mei 2006 is voor het eerst een vrouw (de 63-jarige Sumru Cortoglu) tot president van de Raad van State benoemd.²⁵

Constitutioneel Hof (Turks: Anayasa Mahkemesi)

Het Turkse systeem kent een Constitutioneel Hof, dat toetst of wetten in overeenstemming zijn met de grondwet. De laatste jaren wordt ook getoetst aan de rechtsbeginselen zoals neergelegd in de diverse internationale mensenrechtenverdragen. Rechtstreekse toegang tot het Hof hebben overheidsinstellingen, regeringspartijen en de oppositie, maar ook iedere burger kan in een lopende rechtszaak een beroep doen op vermeende ongrondwettigheid van een bepaalde wet. Om uiteindelijk toegelaten te worden tot het Hof, dient de rechter in de onderhavige zaak te beslissen of toelating gerechtvaardigd is. Het Hof toetst in eerste instantie de ontvankelijkheid van de klacht. Het Hof bestaat uit elf vaste leden en vier plaatsvervangers.

Reguliere strafrechtbanken

Om te bepalen welke rechtbank bevoegd is voor de behandeling van een bepaald delict zijn de aard en de zwaarte van het delict van belang. Voor strafdelicten bestaan de volgende strafrechtbanken:

²² Ook wel bekend onder de naam Hof van Cassatie. Het Hof van Cassatie is verdeeld in dertig kamers, waarvan 20 civiele en 10 strafkamers. Iedere kamer bestaat uit een voorzitter en vier leden. Door alle rechters van het Hof van Cassatie wordt één rechter gekozen die als president van het Hof van Cassatie naar buiten toe funktioneert.

²³ Met name de artikelen 272 – 285.

²⁴ De Raad van State bestaat uit tien kamers.

²⁵ AFP, 2 mei 2006.

Kantongerechten in Strafzaken (Turks: *Sulh Ceza Mahkemeleri*, enkelvoud *Sulh Ceza Mahkemesi*)

Deze bestaan uit één rechter en zijn aanwezig in elke provincie- of districtshoofdstad. Deze rechtbanken behandelen alleen zaken waar een geldstraf of een lichte gevangenisstraf op staat. Er zijn 840 van dergelijke rechtbanken in Turkije.

Enkelvoudige Kamers in Strafzaken (Turks: *Asliye Ceza Mahkemeleri*, enkelvoud *Asliye Ceza Mahkemesi*) bestaan officieel uit meerdere rechters (in de praktijk is dit er echter slechts één) en behandelen belangrijke plaatselijke misdrijven die niet krachtens de wet aan de Kantongerechten in Strafzaken zijn toegewezen. Er zijn 899 van dergelijke rechtbanken in Turkije.

Meervoudige Kamers in Zware Strafzaken (Turks: *Ağır Ceza Mahkemeleri*, enkelvoud *Ağır Ceza Mahkemesi*) (ACM) bestaan uit een president en twee leden. Deze rechtbanken zijn bevoegd voor delicten waarop meer dan vijf jaar gevangenisstraf staat. Voor het berechten van misdrijven die betrekking hebben op terrorisme en drugsdelicten zijn sinds de afschaffing van de staatsveiligheidsrechtbanken (DGM's) in mei 2004 extra kamers van de ACM's ingesteld. Deze rechtbanken kunnen, evenals de voormalige DGM's territoriaal voor meer dan één provincie bevoegd zijn.

Bevoegdheden militaire rechtbanken

De bevoegdheid van militaire rechtbanken om recht te spreken in (straf)zaken waarbij burgers zijn betrokken is afgeschaft, behalve voor die gevallen waarin een burger en een militair gezamenlijk een delict hebben gepleegd.

2.2.4 De Nationale Veiligheidsraad

In de paragrafen 2.2.4 van de algemene ambtsberichten Turkije van 28 november 2003, 28 januari en 13 december 2005 is ingegaan op de Nationale Veiligheidsraad (Turks: *Milli Güvenlik Kurulu*, vaak afgekort tot MGK).

2.3 Politieke ontwikkelingen

Binnenland

De verslagperiode ging steeds meer in het licht van het verkiezingsjaar 2007 staan, wanneer er zowel presidentsverkiezingen (voorjaar) als parlamentsverkiezingen (najaar) zullen plaatsvinden. Er werd veelvuldig gespeculeerd in de pers en in de publieke discussie over vervroegde parlamentsverkiezingen. Ook de vraag of premier Erdoğan zelf zich kandidaat voor het presidentschap zal stellen, was

daarbij een belangrijk item. Van vervroegde parlementsverkiezingen noch van definitieve kandidaatstelling van wie dan ook voor de presidentiële verkiezingen is op dit moment sprake. Wel nam de politieke spanning toe tussen het strict ‘seculiere’ deel van het establishment en de meer islamitisch-georiënteerde achterban van de AKP. Dit uitte zich onder meer in kritiek over en weer en de gebruikelijke spanningen rond grote (staats-)evenementen en recepties waarbij echtgenotes van belangrijke politici met een hoofddoek niet welkom waren.²⁶ Op 17 mei 2006 heeft in de Tweede Kamer van de Raad van State (Danıştay) in Ankara, die zich onder meer met onderwijs bezig hield, een schietpartij voorgedaan. Daarbij werd rechter Mustafa Yucel Özbilgin gedood en werden vier anderen verwond. De rechters werden vermoedelijk aangevallen vanwege een omstreden uitspraak die de bestuursrechtbank in februari 2006 deed. Toen bepaalde rechter Mustafa Birden dat leraressen die op hun werk geen hoofddoekje mogen dragen, hun hoofd zelfs niet mogen bedekken als zij onderweg naar school zijn. De vermoedelijke dader werd ter plaatse opgepakt, zijn rechtszaak loopt nog.²⁷

Na een vliegende start in de jaren 2003-2004 nam de snelheid in het hervormingsproces in verband met de toetreding tot de EU in 2006 af.²⁸ Nationalistische geluiden afkomstig uit de bevolking weerklonken steeds luider. De steun onder de bevolking voor het EU-toetredingsproces daalde tot onder de 50%, ook al omdat de media steeds lieten zien dat de EU dubbele standaarden ten aanzien van Turkije zou hanteren. Desalniettemin presenteerde de AKP in juni 2006 een nieuw, negende, hervormingspakket aan het parlement. Dit pakket bevatte een aantal wetten, waaronder de Wet op de Stichtingen, die nadien stukje bij beetje werden behandeld en aangenomen door het parlement.²⁹

Corruptiebestrijding

Sinds 16 februari 2005 stond de voormalige Turkse premier Mesut Yilmaz voor het Constitutionele Hof terecht wegens corruptie en ambtsmisbruik. Yilmaz was drie keer eerste minister en leidde de centrumrechtse Moederlandpartij (ANAP). De beschuldigingen aan zijn adres vloeiden voort uit pogingen de nationale Turkbank in 1998 te privatiseren. De affaire leidde destijds tot de val van de regering Yilmaz. Zijn toenmalige minister van Economische Zaken Günes Taner

²⁶ ‘Turkey: Political tensions rise ahead of elections’, Oxford Analytica, 25 mei 2006.

²⁷ AFP/Reuters, 17 en 18 mei 2006; Human Rights Watch, ‘Turkey: No excuse for attack on judges’ (New York, 17 mei 2006); ‘A Byzantine plot in Turkey’, eurasianet.org. van 24 mei 2006 (geraadpleegd op 10 oktober 2006).

²⁸ Human Rights Watch, ‘Letter to the Turkish Prime Minister calling for release of Kurdish activists Ibrahim Güçlü, Zeynel Abidin Özalp en Ahmet Sedat Oğur, and expressing alarm at gathering threats to reform process’ (New York, 7 juni 2006); zie ook paragraaf 3.2. van dit algemeen ambtsbericht..

²⁹ Zie ook verder paragraaf 3.1.2 van dit algemeen ambtsbericht.

was medebeklaagde in dit proces.³⁰ Ook tegen een aantal andere ministers was strafrechtelijke vervolging ingesteld op beschuldiging van malversaties en onrechtmatige verrijking.³¹ De Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof vorderde op 3 maart 2006 het staken van verdere vervolging tegen Mesut Yilmaz vanwege het verstrijken van de verjaringstermijn.³² Op 23 juni 2006 besloot het Hooggerechtshof om Yilmaz, maar ook de voormalige minister van Economische Zaken Günes Taner niet te veroordelen. Het Hof baseerde zijn besluit op een amnestiewet uit 2000. Deze wet voorzag in vrijspraak of strafvermindering voor een aantal delicten. Volgens de uitspraak van het Hof kwam de rechtszaak te vervallen als Yilmaz zich in de komende vijf jaar niet opnieuw schuldig zou maken aan corruptie.³³ Op 13 december 2005 werden door de Openbaar Aanklager in Ankara gevangenisstraffen van 1 tot 3 jaar geëist tegen ex-vice-premier Hüsamettin Özkan en tegen ex-minister van Economische Zaken Recep Önal in verband met financiële malversaties tussen 1997 en 2000. Hierdoor had de Halk Bankasi bank grote verliezen geleden.³⁴ Op 7 februari 2006 werd een vroegere commandant van de Turkse marine, admiraal İlhami Erdil, wegens oneigenlijke verrijking veroordeeld tot 2½ jaar gevangenisstraf, wegens nepotisme kreeg hij nog eens 5 maanden voorwaardelijke gevangenisstraf en een boete van € 377.³⁵ Het Constitutionale Hof besloot op 26 mei 2006 het proces tegen een vroegere minister van Openbare Werken en Huisvesting, Yasar Topçu, wegens financiële malversaties op te schorten zonder een uitspraak te doen. Het Hof was van oordeel dat de tegen Topçu ingebrachte beschuldigingen geen strafbare feiten meer opleverden ingevolge het in 2005 in werking getreden nieuwe Wetboek van strafrecht.³⁶

Het Turkse parlement heeft op 24 februari 2006 een door de AKP ingediend wetsontwerp goedgekeurd waarbij personen ouder dan 75 jaar een gevangenisstraf van drie jaar of lager thuis mochten uitzitten. In verband hiermee kon de vroegere premier Necmettin Erbakan (in 2006 80 jaar) een vanwege zijn gevorderde leeftijd en zwakke gezondheid tijdelijk opgeschorte gevangenisstraf van elf maanden thuis uitzitten.^{37 38}

³⁰ AFP/AP/Reuters, 16 februari en 24 maart 2005.

³¹ AP, 27 oktober en 10 november 2004; AFP, 1 november en 6 december 2004.

³² AFP, 3 maart 2006.

³³ AFP, 23 juni 2006.

³⁴ AFP/AP, 13 december 2005.

³⁵ AFP/Reuters, 7 februari 2006.

³⁶ AFP, 26 mei 2006.

³⁷ Reuters, 24 februari 2006.

³⁸ Erbakan was een van de talrijke islamisten die vanwege verduistering van ruim US\$ 8 miljoen uit fondsen van hun inmiddels opgeheven Welzijnspartij in staat van beschuldiging waren gesteld. Hij was gedurende een jaar premier in een coalitie met seculiere conservatieven, totdat het Turkse leger hem in juni 1997 uit zijn functie zette, omdat hij een gevaar zou vormen voor de seculiere politieke orde in Turkije.

EU-toetreding

Op 3 oktober 2005 werden de toetredingsonderhandelingen tussen de EU en Turkije formeel geopend. Voorwaarde van de EU voor het openen van deze onderhandelingen was dat Turkije het Additionele Protocol bij het Associatieakkoord van de EU met Turkije zou ondertekenen. Dit zogenaamde Ankara Protocol voorziet in de uitbreiding van de douane-unie tussen de EU en Turkije met de in 2004 toegetreden nieuwe lidstaten, waaronder Cyprus. Op 29 juli 2005 heeft Turkije het Ankara Protocol ondertekend. Met de verklaring van 21 september 2005 heeft de EU, voorafgaand aan het openen van de toetredingsonderhandelingen, aangegeven dat Turkije het Ankara Protocol in 2006 ook daadwerkelijk moet uitvoeren, door alle bestaande belemmeringen voor vrij verkeer tussen Turkije en Cyprus op te heffen. Turkije heeft het Ankara Protocol wel getekend, maar nog niet uitgevoerd. Zo is er thans geen sprake van dat schepen en vliegtuigen onbelemmerd van Cyprus naar Turkije kunnen gaan. Dit leidde ertoe dat de ministers van Buitenlandse Zaken van de EU-landen op 11 december 2006 besloten dat acht van de 35 onderhandelingshoofdstukken niet geopend zullen worden en geen enkel hoofdstuk meer voorlopig gesloten zal worden totdat Turkije het Protocol wel uitvoert. Voorts besloot de EU dat er drie evaluatie-momenten zullen komen waarop de EU zal bezien in hoeverre Turkije aan zijn verplichtingen voldoet en of er aanleiding is voor aanvullende sancties. De Europese Raad van 14 en 15 december 2006 bekrachtigde deze maatregelen.

Buitenland

Op het terrein van de buitenlandse politiek bleef de steeds slechter wordende situatie in Irak Turkije's aandacht opeisen, mede vanwege de 'spill-over' effecten op de situatie in Zuidoost-Turkije.³⁹ De relatie met Griekenland werd verbeterd, onder meer door het bezoek van de Turkse chef Defensiestaf Büyükanit aan zijn Griekse counterpart begin november 2006 en de afspraak om een gezamenlijk Grieks-Turks bataljon op te richten in NAVO-verband, dat deel zou kunnen nemen aan VN-vredesoperaties. Op 6 oktober 2006 besloot Turkije deel te nemen aan aan de maritieme component van de versterkte VN-vredesmacht in Zuid-Libanon (UNIFIL).

2.3.1 Ontwikkelingen rond de PKK

In paragraaf 2.3.1 van de algemene ambtsberichten Turkije van 28 januari en 13 december 2005 is eerder op dit onderwerp ingegaan.

Staakt-het-vuren

Murat Karayilan, tweede man van de Partiya Karkerên Kurdîstan (PKK) in het noorden van Irak, verklaarde op 23 augustus 2006 tijdens een persconferentie dat

³⁹

Zie ook eerder in deze paragraaf.

de PKK onder bepaalde voorwaarden bereid zou zijn tot het in acht nemen per 1 september 2006 van een staakt-het-vuren. Turkije heeft op dit aanbod nimmer gereageerd.⁴⁰ De pro-Koerdische DTP had er al eerder publiekelijk op aangedrongen dat een betere dialoog over de Koerdische kwestie en het Zuidoosten nodig was. In dit kader had de DTP ook aangedrongen op een staakt-het-vuren door de PKK.⁴¹ Ook Koerdische en Turkse intellectuelen riepen in de verslagperiode, al dan niet via de pers, de PKK op om een staakt-het-vuren af te kondigen en de overheid om verdere maatregelen te nemen om het Koerdische conflict te beëindigen en het Zuidoosten economisch, sociaal en cultureel te ontwikkelen. Vanuit gevangenschap deed ook PKK-leider Öcalan op 28 september 2006 een indringende oproep op zijn volgelingen om een staakt-het-vuren af te kondigen. Premier Erdoğan wees deze oproep echter van de hand. Volgens hem konden alleen staten een afspraak maken over een wapenstilstand en was het niet aan een ‘terroristische beweging’ om een staakt-het-vuren na te streven. Volgens de premier was het enige waarop hij wachtte om de vrede in het betrokken gebied te herstellen dat de PKK de wapens zou neerleggen.⁴² Op 30 september 2006 kondigde de PKK een eenzijdig bestand af.⁴³ Hoewel de PKK met ingang van 1 oktober 2006 geen militaire acties meer zou ondernemen tegen het Turkse leger, maar zich alleen zou verdedigen als zij zou worden aangevallen, namen de vijandelijkheden niet in intensiteit af. Het Turkse leger ging onverminderd door met het bestrijden van PKK-leden in de bergachtige gebieden van Zuidoost-Turkije, zij het dat deze strijd in de wintermaanden in hevigheid afnam vanwege de weersomstandigheden. De politieke steun van de (lokale) Koerdische bevolking voor de PKK leek verder af te nemen.

Incidenten

In de verslagperiode vond opnieuw een aantal gewelddadige confrontaties plaats in Oost- en Zuidoost Turkije tussen Koerdische strijders en Turkse veiligheidstroepen, waarbij zowel aan de kant van de strijdkrachten als aan de kant van de PKK doden en gewonden zijn gevallen. Ten opzichte van 2005 is de intensiteit van de confrontaties en de frequentie ervan toegenomen, en zijn er in 2006 aan beide zijden meer doden en gewonden gevallen dan in 2005. In de periode tussen november 2005 en juni 2006 kwamen bij deze confrontaties en bij aanslagen door de PKK 44 militairen, 5 politiemensen en 13 burgers om het leven. Hoeveel doden er aan de kant van de PKK vielen, is niet bekend.⁴⁴

⁴⁰ AFP, 23 augustus 2006.

⁴¹ AFP, 11 september 2006.

⁴² AFP/ANP/Reuters, 28 september 2006.

⁴³ ‘Turkey’s Kurds back ceasefire, call on state to follow’ (Reuters, 30 oktober 2006).

⁴⁴ Minstens 98 PKK-strijders en 74 militairen zouden tot nog toe in 2006 bij vijandelijkheden omgekomen zijn (AFP, 3 september 2006); ‘Concern rising about Kurdish discontent in southeastern Turkey’, eurasianet.org van 27 april 2006 (geraadpleegd op 10 oktober 2006).

Begravenissen van omgekomen Koerdische militanten liepen in sommige gevallen uit op pro-PKK demonstraties en schermutselingen met de politie. Zo brak naar aanleiding van een begrafenis op 28 maart 2006 oproer in Diyarbakir uit. Dit oproer verspreidde zich vervolgens naar andere steden in de regio en hield dagenlang aan. Om de demonstranten (opvallend was de jonge leeftijd van het overgrote deel van de demonstranten) die de politie aanvielen met Molotov cocktails, openbare gebouwen en winkels plunderden, te kunnen verspreiden, maakten de veiligheidseenheden gebruik van hun vuurwapens en traangasgranaten.⁴⁵ In totaal kwamen bij de ongeregelheden 16 personen waaronder drie jonge kinderen, om het leven.⁴⁶ 301 personen waaronder 116 minderjarigen, werden in verband met hun vermeende deelname aan de ongeregelheden in staat van beschuldiging gesteld. Vanwege plaatsgebrek werd een aantal jongeren in normale gevangenissen ondergebracht in plaats van in jeugdgevangenissen. De vastgehouden personen hebben naar verluidt allemaal toegang tot een advocaat gekregen.⁴⁷ Algemeen bestond er veel kritiek bij mensenrechtenorganisaties over het harde optreden van de veiligheidstroepen bij deze rellen.

Twee officieren van de Jandarma zijn op 19 juni 2006 door een rechtbank in de stad Van in het zuidoosten van Turkije tot bijna veertig jaar gevangenisstraf veroordeeld voor een aanslag op 9 november 2005 op een boekwinkel van een vroegere Koerdische militant in Semdinli in de provincie Hakkari, die sinds 2004 als informant voor de autoriteiten zou werken.⁴⁸ Deze informant werd op 10 november 2006 door een rechtbank eveneens tot bijna veertig jaar gevangenisstraf veroordeeld.⁴⁹ Bij de aanslag kwam één persoon om het leven en raakten zes anderen gewond. Het incident leidde tot rellen. Een golf van geweld ging als gevolg van deze aanslag door de regio. De merendeels Koerdische bevolking beschouwde de aanslag als een provocatie veroorzaakt door ongecontroleerde elementen binnen het Turkse leger. Het leger zou hardere tactieken hebben willen rechtvaardigen. De strijdkrachten ontkenden daarop elke betrokkenheid. Een tenlastelegging waarbij de voormalige chef van de Turkse landstrijdkrachten, generaal Yasar Büyükanit, er van werd beticht onrust te hebben aangewakkerd in het merendeels door Koerden bewoonde zuidoost Turkije, kostte Openbaar Aanklager Ferhat Sarikaya in de stad Van zijn functie. In verband met de

⁴⁵ Amnesty International, 'Turkey: Recent human rights violations must be investigated', EUR 44/005/2006 (Londen, 12 april 2003).

⁴⁶ Inclusief journalist Ilyas Aktas van de linkse krant Devrimci Demokrasi, die tijdens de ongeregelheden in het hoofd werd geraakt door een kogel en op 14 april 2006 als gevolg daarvan in de ziekenhuis in Ankara overleed (Committee to Protect Journalists, News Alert 2006, 17 april 2006).

⁴⁷ AFP, 24 en 28 april en 9 mei 2006; Reuters, 28 en 29 maart, 24 en 25 april 2006.

⁴⁸ Amnesty International, 'Turkey: Court convicts two in Semdinli bombing case, but questions remain unanswered', EUR 44/012/2006 (Londen, 20 juni 2006); ANP, 19 juni 2006.

⁴⁹ AFP/ANP/DPA/Reuters, 10 november 2006.

uitkomsten van zijn onderzoek⁵⁰ werd Sarikaya geschorst door de Hoge Raad van Rechters en Openbare Aanklagers (HSYK) op grond van een wet waarbij een rechter of openbaar aanklager uit zijn functie kon worden gezet als hij de geloofwaardigheid en eer van zijn beroep schade toe bracht.⁵¹ Sarikaya is tegen de beslissing van de HSYK in beroep gegaan.⁵² Naar aanleiding van aantijgingen door media en critici dat de strijdkrachten achter de aanslag zouden zitten, werd er op 23 november 2005 een parlementair onderzoek gehouden, dat in april 2006 niet tot een eindoordeel kon komen.

Ook in deze verslagperiode greep de politie bij 1 mei vieringen in Istanbul, Elazig en Izmir in bij pro-Koerdische demonstraties en botsingen met linkse tegenstanders. Daarbij werden 85 personen aangehouden, maar na verloop van tijd weer vrijgelaten.⁵³

Duizenden Koerden hebben bij gelegenheid van de verjaardag van de arrestatie van Abdullah Öcalan op 15 februari 1999 voor diens vrijlating gedemonstreerd in Antalya, Istanbul en Izmir. De demonstraties verliepen over het algemeen vrij rustig, al maakte de politie soms tegen molotovcocktails en stenen van demonstranten gebruik van traangas en wapenstok.⁵⁴

Turks-Koerdische militanten in Noord-Irak

In de verslagperiode vonden er Turkse troepenverplaatsingen in het zuidoosten van Turkije plaats. Deze betroffen volgens de autoriteiten een normale operatie om de grens van Turkije met Irak en Iran veilig te stellen en te verhinderen dat PKK-strijders uit die landen in Turkije zouden infiltreren. Berichten in de media over Turkse acties over de grens zouden volgens internationale waarnemers op niets zijn gebaseerd. Ook zouden er geen gecoördineerde acties met Iran hebben plaatsgevonden. Mortieraanvallen van Iran tegen de PKK in Noord-Irak zouden geheel zonder consultaties met Turkije zijn uitgevoerd. Koerdische militanten zouden kort daarvoor in het uiterste noordwesten van Iran langs de grens met Turkije drie leden van de Iraanse Revolutionaire Garde hebben gedood. Net als het Turkse leger zou ook Iran zijn strijdkrachten aan de Iraakse grens hebben versterkt; het Iraanse leger voert sinds een jaar geregeld offensieven uit tegen

⁵⁰ Generaal Büyükanit die in de periode 1997 en 2000 in zuidoost-Turkije werkzaam was, zou volgens het rapport van Openbaar Aanklager Sarikaya een geheime eenheid in het leven hebben geroepen die ook de bomaanslag in een boekwinkel in Semdinli in november 2005 zou hebben beraamd.

⁵¹ Amnesty International, 'Turkey: No impunity for state officials who violate human rights – Briefing on the Semdinli bombing investigation and trial', EUR 44/006/2006 (Londen, mei 2006).

⁵² AFP/Reuters, 20 april 2006.

⁵³ AFP/Reuters, 1 mei 2006.

⁵⁴ AFP, 11 en 12 februari 2006

Koerdische rebellen, verenigd in de Iraanse Party of Free Life of Kurdistan (PJAK), de Iraanse tak van de PKK.^{55 56}

Met een beroep op solidariteit in de strijd tegen het terrorisme verzocht Turkije de VS herhaaldelijk om assistentie bij het tegengaan van terroristische infiltraties door PKK-strijders vanuit kampen in Noord-Irak. Alle terroristische organisaties (zowel Al-Qa'ida als de PKK) zouden even krachtig moeten worden aangepakt. Tussen de VS en Turkije bestond al een pro-actieve samenwerking op het gebied van inlichtingenuitwisseling. Met het aantreden van een nieuwe Iraakse regering konden de inspanningen tegen de PKK worden opgevoerd en kon het tripartite overleg tussen Irak, Turkije en de VS nieuw leven worden ingeblazen. Op 25 juli 2006 stelde premier Erdoğan dat als de VS en Irak te weinig tegen PKK-bases in Noord-Irak zouden doen, de NAVO zou moeten optreden tegen deze bases, van waaruit acties werden uitgevoerd op Turks grondgebied.⁵⁷

De VS hebben op 29 augustus 2006 Joseph Ralston, luchtmachtgeneraal b.d. en voormalig NATO Supreme Allied Commander in Europe, benoemd tot speciale gezant ('Special Envoy for Countering the PKK') om Turkije en Irak te helpen in hun strijd tegen Koerdische rebellen aan hun grens en in het noorden van Irak.⁵⁸ Tijdens een bliksembezoek van premier Erdoğan aan Washington op 2 oktober 2006 vormde de bestrijding van terrorisme, in het bijzonder de PKK-infiltraties vanuit Noord-Irak en de bestrijding van de PKK-aanwezigheid in Noord-Irak zelf een belangrijk agendapunt. Daarbij werden concrete stappen in deze van Amerikaanse zijde verwacht en druk vanuit de VS op Irak.⁵⁹

Europees Hof voor de Rechten van de Mens – Abdullah Öcalan⁶⁰

In mei en juli 2006 verwierpen rechtbanken in Ankara en Istanbul een verzoek van Abdullah Öcalan tot heropening van zijn rechtzaak met een beroep op uitspraken in 2003 en 2005 van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en weigerden zij hiermee een eerder in 1999 gewezen vonnis nietig te verklaren. Een in 2003 aangenomen Turkse wet bood de mogelijkheid tot heropening van rechtzaken van veroordeelden van wie het vonnis door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens nietig was verklaard. Deze wet had echter geen terugwerkende kracht.⁶¹

⁵⁵ AFP/ANP/Reuters, 29 maart 2006.

⁵⁶ 'Iran/Turkey/Israel: Kurdistan theatre for competition', Oxford Analytica, 3 oktober 2006.

⁵⁷ AFP, 25 juli 2006.

⁵⁸ Reuters, 29 augustus 2006. Van Turkse zijde werd als gesprekspartner generaal b.d. Edip Başer aangewezen.

⁵⁹ AFP/Reuters, 1 oktober 2006.

⁶⁰ Voor achtergrond zie ook paragraaf 2.3.1 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005.

⁶¹ AFP, 25 juli 2006.

2.4 *Veiligheidssituatie*

Voor de veiligheidssituatie in Turkije is van belang de situatie in Zuidoost-Turkije (het gebied waar de strijd met de PKK altijd heeft plaatsgevonden), alsmede organisaties buiten de PKK die de veiligheid van de burger – soms ook buiten het zuidoosten – kunnen bedreigen. Deze groeperingen zijn ingedeeld in twee stromingen, te weten groeperingen met een islamistische grondslag en groepen met een marxistisch-leninistische grondslag.⁶²

Stedelijke gebieden

In de verslagperiode is in de stedelijke gebieden van West-Turkije, en met name in de toeristische centra en in Istanbul, een aantal aanslagen gepleegd die zijn opgeëist door de Koerdische Vrijheidsvalken, dan wel aan hen werden toegeschreven.⁶³ Bij deze aanslagen zijn doden en gewonden gevallen, ook onder buitenlandse toeristen. Ook vonden er enkele explosies plaats waarvan niet duidelijk was door wie/wat zij werden veroorzaakt, c.q. die niet werden opgeëist. Op 12 september 2006 vond een bomexplosie plaats in Diyarbakir in Oost-Turkije. Hiervan is niet duidelijk of het ging om een ongeplande (voortijdige?) explosie dan wel een opzettelijke aanslag.⁶⁴

2.4.1 **De situatie in Zuidoost -Turkije**

In paragraaf 2.4.1 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005 is ingegaan op de situatie in Zuidoost Turkije. Onderstaand worden de ontwikkelingen weergegeven, die zich hebben voorgedaan na de verschijning van dat ambtsbericht.

De algemene veiligheidssituatie in Zuidoost-Turkije is vanwege de toegenomen intensiteit van de confrontaties tussen de PKK en de Turkse strijdkrachten licht verslechterd ten opzichte van 2005, zo meldden mensenrechtenorganisaties in Turkije.⁶⁵ Zoals ieder jaar was er ook in 2006 sprake van een offensief van de Turkse strijdkrachten tegen leden van de PKK in de landelijke gebieden van Zuidoost-Turkije. De indruk bestaat dat dit offensief in 2006 intensiever was dan

⁶² Voor een overzicht van deze groeperingen zie ook paragrafen 2.4.2 en 2.4.3 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 28 november 2003; zie ook Home Office, UK, 'Country of Origin Information Report: Turkey' (Londen, april 2006).

⁶³ Zie ook paragraaf 2.4.4. van dit algemeen ambtsbericht.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Daar staat tegenover dat er op verschillende plaatsen in het zuidoosten vooruitgang is geboekt in de infrastructuur (wegen naar dorpen, electriciteitsvoorziening). Er zijn in de verslagperiode opnieuw mensen teruggekeerd naar hun verlaten dorpen. In sommige gevallen is de terugkeer permanent, in andere gevallen tijdelijk en beperkt tot de zomermaanden.

in voorgaande jaren, mede onder invloed van de gebeurtenissen in Semdinli in de provincie Hakkari eind 2005 en de rellen in maart/april 2006.⁶⁶ Dit offensief heeft zich als gebruikelijk voornamelijk in het voorjaar en in de zomermaanden afgespeeld. Hierbij zijn opnieuw, zoals ook in eerdere jaren, doden en gewonden gevallen, zowel aan de kant van de strijdkrachten, als aan de kant van de PKK. Soms worden er door de lokale autoriteiten plaatselijk verhoogde veiligheidsmaatregelen afgekondigd, die meestal de vorm hebben van extra checkpoints en identiteitscontroles op de buitenwegen in de provincies van Zuidoost Turkije (veelal dezelfde provincies die vroeger onder de uitzonderingstoestand (OHAL)⁶⁷ en de daarmee samenhangende noodwetgeving vielen). Deze zijn echter flexibel in tijd en naar plaats, en hangen samen met (lokale) incidenten of specifieke vermoedens dat zich ergens PKK-strijders ophouden.

*Bloedwraak*⁶⁸

Voor een eerdere beschrijving met betrekking tot dit onderwerp zie paragraaf 2.4.1 van de algemene ambtsberichten Turkije van 28 januari en 13 december 2005. De huidige situatie met betrekking tot bloedwraak is ten opzichte van de hierboven genoemde ambtsberichten niet gewijzigd. In oktober 2006 werd een geval bekend via de Turkse media van bloedwraak tussen twee familie in West-Turkije, in de buurt van de stad Aydin. Hierbij zouden reeds enkele familieleden zijn omgekomen sinds de vete in de jaren '70 uitbrak. Inmiddels zouden verschillende familieleden aan beide kanten zijn aangehouden door de politie.

*Eerwraak*⁶⁹

Evenals bloedwraak is ook eerwraak in het nieuwe Wetboek van strafrecht opgenomen als strafverzwarende omstandigheid voor moord. Op grond van artikel 82 sub d is de maximum straf voor eerwraak levenslange verzwaarde gevangenisstraf.⁷⁰ Volgens de Vereniging voor Mensenrechten (IHD) zouden in 2005 39 vrouwen om het leven zijn gekomen in verband met eerwraak.⁷¹ Blijkens een rapport van de Turkse politie zouden sinds 2000 91 vrouwen in de leeftijd van 19 tot 25 jaar om het leven zijn gekomen in verband met eerwraak; de daders zouden hoofdzakelijk afkomstig zijn uit oost en zuidoost Anatolië. Volgens dit rapport zou in geheel Turkije het geweld tegen vrouwen binnen het huwelijk zijn

⁶⁶ Zie ook paragraaf 2.3.1 van dit algemeen ambtsbericht.

⁶⁷ Over de OHAL en de opheffing daarvan zie paragraaf 2.4.1 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 31 januari 2003.

⁶⁸ Bloedwraak leidt vaak tot langdurige vetes tussen twee families. Er is daarbij altijd sprake van wederkerigheid, waarbij de ene familie de daad wreekt van de andere familie volgens het principe 'oog om oog, tand om tand'.

⁶⁹ Bij eerwraak gaat het meestal om wraak vanwege seksuele omgang voor het huwelijk of vanwege seksuele omgang met iemand anders dan de huwelijkspartner.

⁷⁰ Zie ook paragraaf 3.3.6 van dit algemeen ambtsbericht.

⁷¹ Der Standard, 1 maart 2006.

toegenomen; 62% van de vrouwen in Turkije is slachtoffer van huiselijk geweld, met name blijkt uit dit onderzoek in de metropolen Ankara en Istanbul.⁷² Het Turkse parlement heeft medio 2005 een speciale commissie in het leven geroepen die zich specifiek met eerwraak bezig houdt en de ontwikkelingen volgt. Deze commissie heeft medio 2006 een lijvig rapport over eerwraak uitgebracht. Daarin werd eerwraak in de bredere context van huiselijk geweld en ander geweld tegen vrouwen geplaatst. De commissie deed een groot aantal aanbevelingen, onder meer op het gebied van gelijke rechten, onderwijs en voorlichting, bescherming (waar onder meer opvanghuizen), economische zelfstandigheid, gezondheidszorg en dienstverlening. De commissie ziet toe op de implementatie van deze aanbevelingen en hun integratie in nieuwe wetgeving. Het United Nations Population Fund (UNFPA) startte in 2006 een groot project dat in zes Turkse steden een gedecentraliseerd en geïntegreerd lokaal beleid zal ontwikkelen om vrouwen te emanciperen en eerwraak en aanverwante problemen te verminderen. Voorlichting over eerwraak, ondersteuning aan slachtoffers, opvanghuizen, e.d. maken deel uit van dit project.

Volgens een VN-onderzoek zou het aantal zelfmoorden in zuidoostelijk Turkije zorgwekkend stijgen, vooral onder vrouwen. In verband hiermee was de speciale VN-Rapporteur inzake Geweld tegen Vrouwen, Yakin Ertürk, eind mei 2006 tijdens een tiendaags bezoek in de provincies Batman, Sanliurfa en Van. In de stad Batman met 250.000 inwoners zouden veertien mensen, onder wie tien vrouwen, sinds begin 2006 zelfmoord hebben gepleegd. Volgens een lokale vrouwenorganisatie zouden vrouwen die hun familie naar plaatselijke inzichten te schande hebben gemaakt, onder druk worden gezet om zelfmoord te plegen. De toename van zelfmoorden in het overwegend Koerdische zuidoosten zou te maken hebben met de strengere wetgeving tegen eerwraak die de centrale regering in Ankara vorig jaar heeft ingesteld. Waar mannen vroeger mild werden gestraft, hangt hen nu een levenslange gevangenisstraf boven het hoofd. Daardoor zou de druk op vrouwen en meisjes om er zelf een einde aan te maken, groter worden. Volgens andere vrouwenorganisaties zouden familieleden de vrouw in kwestie zwaar onder druk zetten ('Hier heb je een pistool' of 'Hier heb je vergif', zouden mannen zeggen, zodat zij niet zelf de gevangenis zouden hoeven in te draaien'). Lukt dat niet, dan zou de vrouw alsnog onder het mom van zelfmoord worden gedood en zou men de moord op zelfmoord laten gelijken.⁷³

2.4.2 Hezbollah en andere islamistische groeperingen

In de verslagperiode heeft zich in Turkije een reeks bomaanslagen voorgedaan. Daarbij kwamen soms ook de daders om het leven. Hoewel de

⁷² AFP, 18 augustus 2006.

⁷³ Reuters, 26 mei 2006, BBC News, 24 mei 2006; AFP, 31 mei 2006.

verantwoordelijkheid voor deze aanslagen in de meeste gevallen niet werd opgeëist, is bekend dat militante Koerden, extreemrechtse activisten en ook radicale moslims de afgelopen jaren in het gehele land bommen tot ontploffing hebben gebracht.

Hezbollah⁷⁴, die in 1983 was opgericht met als doel een islamitische staat te vestigen in Turkije, heeft in de verslagperiode voor zover bekend niet opvallend van zich doen spreken. Een rechtbank in Ankara heeft op 24 november 2005 Mehmet Emin Alpsy en Sehmus Alpsy tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld. Zij zouden leiders geweest zijn van de gewapende tak van de Turkse Hezbollah. Drie andere verdachten werden vanwege betrokkenheid bij een verboden organisatie veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 7½ tot 9 jaar. Zesentwintig anderen kregen amnestie, nadat zij ermee hadden ingestemd om aan de autoriteiten inlichtingen over hun organisatie te geven.⁷⁵

İslami Büyük Doğu Akıncılar – Cephe (İBDA/C)

Het islamitische ‘Front van Voorvechters voor het Grote Islamitische Oosten’ dat tegen de seculiere staatsstructuur vecht, heeft in de verslagperiode voor zover bekend niet opvallend van zich doen spreken.

Malatyalılar

De radicale splintergroep Malatyalılar die de vorming van een islamitische staat voorstaat, heeft in de verslagperiode voor zover bekend niet opvallend van zich doen spreken.

*Kalifaatsstaat (Hilafet Devleti)*⁷⁶

Met betrekking tot Hilafet Devleti en Metin Kaplan hebben zich in de verslagperiode voor zover bekend geen relevante ontwikkelingen voorgedaan.

Splintergroeperingen

De splintergroepen Tevhid-Selam en Jeruzalem-strijders (Turks: *Kudüs Savaşçıları*) hebben in de verslagperiode niet van zich doen spreken. Ook de (Turkse) Hizb-ut Tahrir (Bevrijdingspartij), een in Turkije verboden sunnitische organisatie die in de jaren vijftig van de vorige eeuw in het Midden-Oosten werd opgericht met als doel de totstandkoming van een islamitische wereldstaat, heeft in de verslagperiode voorzover bekend geen gewelddadigheden verricht. Anti-terreureenheden hebben eind december 2005 in Istanbul 14 personen aangehouden

⁷⁴ Voor een uitgebreidere beschrijving van de geschiedenis en de onderlinge rivaliteiten van de Hezbollah zie het algemeen ambtsbericht Turkije d.d. 28 november 2003.

⁷⁵ AFP, 24 november 2005.

⁷⁶ Voor achtergrondinformatie over deze organisatie zie paragraaf 2.4.2 van het algemeen ambtsbericht van 28 januari 2005.

op verdenking van betrokkenheid bij Hizb-ut Tahrir; daarbij werden ook pamfletten en brochures in beslag genomen.

2.4.3 Marxistisch-leninistische groeperingen.

Bij tijd en wijle zijn revolutionaire groeperingen van marxistisch-leninistische snit actief. De rekrutering door deze groeperingen, die opereren in kleine cellen, vindt met name plaats in de arme wijken van Istanbul en onder gedetineerden in de diverse gevangenissen. De belangrijkste zijn de DHKP/C en de MKP-HKO (voorheen TKP/ML-TIKKO). Deze groeperingen zijn alle verboden in Turkije.

DHKP/C (Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephe - Revolutionaire Volksbevrijdingspartij / Front – voorheen Dev-Sol)

Voorzover bekend hebben zich met betrekking tot de DHKP/C in de verslagperiode geen relevante ontwikkelingen voorgedaan.

MKP-HKO

Af en toe maakte het Turkse leger in de verslagperiode bij operaties tegen de PKK in de oostelijke provincie Tunceli ook vuurcontact met linkse opstandelingen. Daarbij vielen aan beide zijden doden en gewonden. De rebellen maakten deel uit van de Maoïstische Communistische Partij-Volksbevrijdingsleger (MKP-HKO) dat vecht voor een Marxistisch-Leninistisch-Maoïstische staat in Turkije en een proletarische revolutie wereldwijd. De groepering kwam in 2003 tot stand na een naamsverandering van de voormalige TKP/ML-TIKKO (Turkse Communistische Partij-Marxistisch-Leninistisch – Turkse Arbeiders- en Boerenbevrijdingsleger). Bij invallen in woningen in Istanbul, Antalya, Kayseri en vier andere steden heeft de politie begin september 2006 23 vermoedelijke leden van een ondergrondse maoïstische organisatie (Marxistisch-Leninistische Communistische Partij (MLKP)) opgepakt onder meer op verdenking van moord op een politiemann en drie burgers en ruim zeventig bomaanslagen. Daarbij zouden ook wapens, handgranaten en 250 kilo explosieven in beslag zijn genomen.⁷⁷

2.4.4 Terroristische aanslagen

In verband met een reeks van zelfmoordaanslagen in november 2003 in Istanbul tegen twee synagogen, het Britse consulaat en een filiaal van de HSBC bank, waarbij in totaal 63 doden vielen, werden in de rechtszaken tegen de 73 verdachten op 14 november 2006 14 verdachten ontslagen van rechtsvervolgning. De rechtszaken tegen de overige verdachten gingen door.

In Istanbul is op 20 maart 2006 het proces begonnen tegen de Syriër Louai Sakka die ervan werd verdacht (mogelijk in samenwerking met Al-Qa'ida) aanslagen in

⁷⁷

AFP, 12 en 22 september 2006.

Turkije te hebben voorbereid. Hij werd onder meer ook in verband gebracht met bovengenoemde aanslagen in 2003. De Openbare Aanklager eiste tegen hem levenslange gevangenisstraf. Tegen een andere Syriër, Hamed Obsi, die als tussenpersoon voor islamitische militanten zou hebben gefungeerd, werd 35 jaar gevangenisstraf geëist.⁷⁸

Bomaanslagen

Ook in de verslagperiode deed zich een aantal bomaanslagen voor.⁷⁹ Zo zijn bij een bomexplosie in een supermarkt in Istanbul op 13 februari 2006 vijftien mensen gewond geraakt. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd via e-mail opgeëist door de Koerdische Bevrijdingshaviken (TAK). Op 9 februari 2006 kwam in een internetcafé in Istanbul een persoon om het leven bij een explosie. Zestien mensen raakten gewond bij de aanslag die ook al werd opgeëist door de TAK.⁸⁰ Op 15 maart 2006 ontplofte een bom bij een filiaal van de HSBC bank in Diyarbakir, waarbij een persoon gewond raakte. Bij een bomaanslag op 25 juni 2006 in de buurt van de stad Antalya die werd opgeëist door de TAK, zijn vier personen, onder wie een Nederlandse vrouw, om het leven gekomen. 25 mensen raakten gewond.⁸¹

In het gehele land vonden bomaanslagen plaats tegen kantoren van de regerende AKP, waarbij voornamelijk glasschade ontstond. Voorzover bekend vielen er geen dodelijke slachtoffers.⁸² Bij enkele bomaanslagen in de Zuid-Turkse stad Adana zijn op 4 en 25 augustus 2006 eenentwintig mensen gewond geraakt.⁸³ Bij bomaanslagen op 14, 28 en 30 augustus en 3 september 2006 in de toeristische badplaatsen Antalya en Marmaris, in de metropool Istanbul, in de havenstad Mersin en in een theehuis in het district Catak in de provincie Van kwamen in totaal vijf mensen om het leven en raakten tientallen personen gewond.⁸⁴ Bij een bomaanslag in een stadspark met veel drukbezochte theehuizen in de arme wijk Baglar van de Zuidoost-Turkse stad Diyarbakir zijn op 12 september 2006 elf mensen, onder wie zeven kinderen, om het leven gekomen. Er zouden veertien gewonden bij deze aanslag zijn gevallen. De verantwoordelijkheid werd via internet opgeëist door een onbekende extreem-rechtse organisatie die zichzelf de Turkse Wraak Brigade (TIT) noemde.⁸⁵

⁷⁸ AFP/ANP/DPA/Reuters, 20 maart 2006; zie ook paragraaf 2.4.4 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005.

⁷⁹ Home Office, UK, 'Country of Origin Information Report – Turkey' (Londen, april 2006).

⁸⁰ AFP/BBC News/DPA/Reuters, 10 en 14 februari 2006

⁸¹ AFP, 27 en 28 juni 2006.

⁸² Reuters, 30 juli en 5 september 2006..

⁸³ ANP/DPA, 4 augustus 2006; AFP/Reuters, 25 augustus 2006.

⁸⁴ Reuters, 14, 28, 30 augustus en 3 september 2006.

⁸⁵ AFP/Reuters, 12 en 13 september 2006; 'Turkey: Amnesty International deploras senseless attacks on civilians', Amnesty International, AI Index: EUR 44/015/2006, 13 september 2006.

2.5 Sociaal-economische situatie

Omvang economie en economische ontwikkeling

De Turkse economie behoort tot de 20 grootste economieën ter wereld met een Bruto Nationaal Product (BNP) van US\$ 360 miljard (2005). In 2003 lag het BNP per hoofd van de bevolking in Turkije op US\$ 3400, in 2005 bedroeg dit reeds US\$ 5000. Turkije kent een vrije markt economie met nog altijd relatief veel staatsinvloed (onder meer in het bankwezen). Sinds 2002 implementeert de regering een hervormingsprogramma van het Internationaal Monetair Fonds (IMF). Doelstellingen zijn begrotingsstabiliteit, lage inflatie en rentevoeten, schuldverlaging, privatisering, belastinghervorming en vermindering van bureaucratie. Gezamenlijk moet dit leiden tot een duurzame sociaal-economische ontwikkeling en een stabiele economische omgeving. Het beleid is succesvol geweest en Turkije maakt voor het eerst in haar historie een periode van economische rust en voortgaande krachtige groei door. Ondanks het krachtige economische herstel over de laatste jaren blijft de werkloosheid op een hoog peil met ongeveer 10% (het cijfer voor jeugdwerkloosheid ligt zelfs op 20%).⁸⁶ Naar schatting de helft van de economie is informeel en de arbeidsparticipatiegraad is met 50% de laagste van de landen van de OESO (in de Europese Unie 60%).⁸⁷ De informele economie brengt met zich dat grote delen van de bevolking geen aanspraak kunnen maken op sociale voorzieningen en aangewezen zijn op charitatieve instellingen of familie. De in rap tempo moderniserende economie leidt tot het deels wegvallen van informele sociale vangnetten. Het sociale zekerheidsstelsel zelf wordt gekenmerkt door een gebrek aan institutionele capaciteit, gebrek aan cohesie en zeer omvangrijk misbruik. Onder leiding van het IMF wordt gewerkt aan een hervorming van het stelsel; enerzijds moeten de kosten omlaag, anderzijds moet iedereen toegang krijgen tot het systeem.

⁸⁶

Turkey, Country Profile 2006, The Economist Intelligence Unit (Londen, 1 juni 2006).

⁸⁷

Ibidem.

3 Mensenrechten

3.1 Juridische context

3.1.1 Verdragen

Turkije heeft de Universele Verklaring van de Rechten van de mens (New York, 10-12-1948) aanvaard en is partij bij

- het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing (CAT) (New York, 10-12-1984); Turkije heeft op 14-09-2005 het Facultatieve Protocol (New York, 18-12-2002)⁸⁸ bij dit Verdrag ondertekend maar nog niet bekrachtigd;
- het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (CERD) (New York, 07-03-1966),
- het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen (CEDAW) (New York 18-12-1979), met Facultatief Protocol (New York, 06-10-1999), en
- het Verdrag inzake de rechten van het kind (CRC) (New York, 20-11-1989), met Facultatief Protocol inzake kinderhandel-, prostitutie en pornografie (New York, 25-05-2000).

Turkije is ook partij bij het Verdrag betreffende de status van vluchtelingen (Genève, 28-07-1951), en het Protocol (New York, 31-01-1967), maar heeft een territoriaal voorbehoud gemaakt, waardoor alleen uit Europa afkomstige personen in aanmerking kunnen komen voor een vluchtelingenstatus.

Turkije is partij bij het Internationaal Verdrag inzake burger- en politieke rechten (ICCPR) (New York, 19-12-1966) en bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (ECOSOC) (New York, 19-12-1966). Daarbij is het voorbehoud gemaakt dat de term ‘minderheid’ wordt geïnterpreteerd in het licht van het Verdrag van Lausanne van 24 juli 1923, hetgeen wil zeggen dat alleen Grieken, Armeniërs en joden onder deze definitie vallen.⁸⁹ Het Eerste Facultatieve Protocol (New York, 19-12-1966) waarin het individuele klachtrecht wordt erkend, heeft Turkije ondertekend noch bekrachtigd. Turkije heeft op 2 maart 2006 het Tweede Facultatieve Protocol inzake de afschaffing van de doodstraf (New York, 15-12-1989) bekrachtigd, waardoor dit Protocol voor

⁸⁸ Dit Protocol voorziet in onverwachte inspecties op politieburo's en in penitentiaire inrichtingen. Ook kunnen inspecteurs aanbevelingen doen ter voorkoming van foltering.

⁸⁹ Zie ook paragraaf 2.1.2 van dit algemeen ambtsbericht.

Turkije op 2 juni 2006 in werking is getreden. Turkije heeft het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof (ICC) (Rome, 17-07-1998) niet geratificeerd.⁹⁰

In het kader van de Raad van Europa is Turkije partij bij:

- het Europees Verdrag ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (CPT) (Straatsburg, 26-11-1987),
- het Europees Sociaal Handvest (Turijn, 18-10-1961),
- het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (Rome, 04-11-1950),
- Protocol No. 1 (Parijs, 20-03-1952),
- Protocol No. 6 (afschaffing van de doodstraf in vreedstijd) (Straatsburg, 28-04-1983),
- Protocol No. 13 (Afschaffing van de doodstraf in oorlogstijd) (Vilnius, 03-05-2002) werd door Turkije op 9 januari 2004 getekend, en op 20 februari 2006 bekrachtigd, waardoor dit Protocol voor Turkije op 1 juni 2006 in werking is getreden.
- Protocol No. 7 (ne bis in idem) (Straatsburg, 22-11-1984) en Protocol No. 12 (preventie discriminatie) (Rome, 04-11-2000) zijn door Turkije ondertekend, maar nog niet bekrachtigd.

Het Kaderverdrag voor de Bescherming van Nationale Minderheden (Straatsburg, 01-02-1995) en het Europees Handvest voor Regionale Talen of Talen van Minderheden (Straatsburg, 05-11-1992) heeft Turkije niet ondertekend.

Daarnaast heeft Turkije in het kader van de Raad van Europa het Civielrechtelijk Verdrag inzake de bestrijding van corruptie (Straatsburg, 04-11-1999) bekrachtigd. Hierdoor is Turkije per 1 januari 2004 lid van de Groep van Staten van de Raad van Europa tegen Corruptie (GRECO).⁹¹

Omdat Turkije partij is bij het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en het Europees Verdrag ter Uitbanning van Foltering (CPT), zijn ook de voor deze verdragen bestaande toezichtsmechanismen, te weten het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en het Comité voor de Uitbanning van Foltering (CPT) op Turkije van toepassing. Turkse onderdanen kunnen wanneer alle nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput een klacht met betrekking tot schending van het EVRM indienen bij het EHRM in Straatsburg.⁹² Het CPT heeft Turkije in de afgelopen jaren regelmatig bezocht, laatstelijk nog in december 2005.

⁹⁰ Hoewel de intentie aanwezig is om partij te worden bij het ICC dient Turkije eerst zijn nationale wetgeving aan te passen.

⁹¹ Echter, ondanks diverse initiatieven is corruptie een hardnekkig verschijnsel dat in het openbare leven ook op hoog niveau blijft voorkomen (Commission of the European Communities – 2004 Regular Report on Turkey's progress towards accession; Brussel, 6 oktober 2004 (SEC(2004)1201); zie ook paragraaf 2.3 van dit algemeen ambtsbericht.

⁹² Zie ook paragraaf 3.3 van dit algemeen ambtsbericht.

3.1.2 Nationale wetgeving

Grondwet

De Turkse grondwet, die dateert van 1982, erkent grondrechten als vrijheid van meningsuiting, pers, religie, vereniging en vergadering, bewegingsvrijheid, vrijheid van communicatie, recht op privacy en bezit, eerlijke rechtsgang, vrijwaring van foltering, onmenselijke behandeling, huiszoekingen en willekeurige aanhoudingen.

De grondwet kent echter ook mogelijkheden om deze vrijheden in te perken. Volgens het op 3 oktober 2001 gewijzigde artikel 13 van de grondwet mogen beperkingen van de grondrechten niet in strijd zijn met de principes van een democratische sociale orde en mogen ze het wezen van het recht niet aantasten.

Ingevolge het hervormingspakket van 7 mei 2004 zullen de bepalingen van verdragen in geval van conflict prevaleren boven artikelen van de nationale wetgeving.⁹³ In principe mag een Turks onderdaan niet aan een ander land worden uitgeleverd.

Lagere wetgeving

Turkije kent een grote hoeveelheid lagere regelgeving die vorm geeft aan de uitvoering van de desbetreffende wetsbepalingen. Deze regelgeving is vaak ondoorzichtig, waardoor het niet altijd eenvoudig is precies te weten welke regels op een bepaald moment gelden. Het is voorgekomen dat de geest van een wet werd doorkruist door deze lagere regelgeving. De overheid heeft dit probleem onderkend. Binnen de Reform Monitoring Group⁹⁴ bestaat een subgroep die tot taak heeft erop toe te zien dat secundaire regelgeving in overeenstemming is met de wet.

In de tweede helft van 2003, in 2004 en in 2005 is een aantal wetswijzigingen gericht op verdere democratisering doorgevoerd. Deze wijzigingen worden onder andere door de EU als een verbetering erkend.

Negende hervormingspakket

Op 11 april 2006 werd een 9^e pakket van hervormingen door vice-premier Gül aangekondigd en voor het begin van de zomer ter goedkeuring aan het parlement voorgelegd. Inmiddels zijn de wet op de Ombudsman⁹⁵ en de wet ten aanzien van de Militaire Rechtbanken⁹⁶ door het parlement aangenomen, alsmede de goedkeuring van het VN Verdrag inzake bestrijding van corruptie en van Protocol

⁹³ Voor dit doel is artikel 90 van de grondwet gewijzigd.

⁹⁴ Zie voor de Reform Monitoring Group paragraaf 3.1.2 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 28 januari 2005.

⁹⁵ Zie echter verder in deze paragraaf.

⁹⁶ Zie ook paragraaf 2.2.3 van dit algemeen ambtsbericht.

14 van het EVRM. De stand van zaken met betrekking tot de goedkeuring in het parlement van de overige wetsvoorstellen is als volgt.

Wetsvoorstel vestiging in het kader van immigratie

Het geamendeerde wetsvoorstel op vestiging in het kader van immigratie (Law on Settlements) is door het parlement goedgekeurd. Hierdoor werd een discriminatoire bepaling ten aanzien van de vestiging van Roma zigeuners geschrapt.

Wetsvoorstel inzake privé-onderwijsinstellingen

Dit wetsvoorstel beoogde privaat onderwijs voor niet-moslim minderheden te regelen. De oppositie beweerde echter dat het wetsvoorstel in strijd zou zijn met het Verdrag van Lausanne, waarin specifiek alleen de Grieks-orthodoxe, Armeense en Joodse minderheden zouden zijn erkend.⁹⁷ Daarop heeft de regering dit wetsontwerp teruggetrokken.

Wet op de Stichtingen

Op 9 november 2006 nam het parlement de Wet op de Stichtingen aan. Deze wet, die betrekking heeft op de liberalisering van de activiteiten van zo'n 40.000 stichtingen in Turkije, bevat onder meer de volgende elementen:

- teruggave aan (religieuze) stichtingen van eigendommen die in 1936 voorkwamen op de lijst van bezittingen geregistreerd onder fictieve namen (van heiligen e.d.). Deze kunnen worden geregistreerd in het kadaster en alle eigendomsrechten kunnen worden uitgeoefend;
- alle bezittingen van (religieuze) stichtingen verworven na 1936 en geconfisqueerd ingevolge een uitspraak van het Hof van Cassatie van 1974, zullen worden gerestitueerd aan de stichtingen. Het gevaar dat bezittingen bij afwezigheid van een bestuur zullen worden geconfisqueerd, is komen te vervallen en de benoeming van een bestuur dat men wenst, is vergemakkelijkt;
- er is een algemene liberalisering van eigendomsrechten van stichtingen in het buitenland. Deze kunnen verwerven en verkopen zonder voorafgaande toestemming. Ook is de opzet van stichtingen door buitenlanders in Turkije geliberaliseerd.

Wat nog niet in deze wet is geregeld, is onder meer:

- de teruggave van bezittingen van stichtingen, die waren geconfisqueerd en verkocht aan derde partijen. Volgens de Turkse autoriteiten zou dit juridische chaos zou veroorzaken. Zij verwijzen hiervoor naar de rechtbank;
- de geconfisqueerde stichtingen zijn volgens het DG inzake Stichtingen niet geconfisqueerd; de eigenaren houden gebruiksrechten en worden slechts bij afwezigheid van de eigenaren bestierd, zodat zij niet verloren gaan. Het gaat

⁹⁷

Deze bewering van de oppositie is niet juist, omdat in het Verdrag van Lausanne nergens over de drie genoemde minderheden wordt gerept, maar slechts in algemene zin over non-moslim minderheden wordt gesproken.

hierbij om een vijftigtal stichtingen waarvan ongeveer de helft Grieks-orthodox;

- de nieuwe wet regelt evenmin de opleiding van geestelijken en de erkenning van de titel van de Grieks-orthodoxe patriarch in Istanbul.⁹⁸

Op 29 november 2006 heeft president Sezer zijn veto uitgesproken ten aanzien van een negental artikelen in de nieuwe wet en deze wet weer ter verdere bestudering teruggestuurd naar het parlement.⁹⁹

Wetsvoorstel op de Ombudsman

Op 30 juni 2006 keurde de president het wetsontwerp af, dat al door het parlement was goedgekeurd en waarbij de functie van ombudsman werd gecreeërd. Deze functie zou in strijd met de grondwet zijn, het parlement zou bevoegdheden krijgen toebedeeld die het niet mag uitoefenen. In het door de president afgekeurde wetsontwerp was de ombudsman ondergebracht bij het parlement. Volgens de EU zou een ombudsman in de strijd tegen corruptie helpen, meer transparantie verschaffen en betere controle op militaire uitgaven mogelijk maken.¹⁰⁰ Inmiddels is het wetsontwerp opnieuw ter behandeling bij het parlement ingediend.

Wetsvoorstel op de Rekenkamer

Het wetsontwerp op de Rekenkamer (Court of Auditors) ligt thans ter goedkeuring voor bij het parlement. Wanneer dit wordt behandeld is niet bekend.

Overige nationale wetgeving

Er is vooralsnog geen sprake van nieuwe Turkse nationaliteitswetgeving.

Anti-terreurwetgeving

Op 29 juni 2006 heeft het parlement nieuwe anti-terreurwetgeving goedgekeurd.¹⁰¹ In de nieuwe wet worden met name de gevangenisstraffen voor delicten gerelateerd aan terrorisme en/of propaganda voor ideeën van verschillende als terroristisch gedefinieerde organisaties, verzwaaard. De omschrijving van terroristische delicten wordt uitgebreid, teneinde ook mensenhandel te kunnen omvatten. Propaganda voor als terroristisch gedefinieerde organisaties en hun doelstellingen, met name in de vorm van steunbetuigingen aan terroristische organisaties met vlaggen en spandoeken, met het scanderen van slogans en onherkenbaar vermomd, kan een gevangenisstraf van drie jaar opleveren. Politie en leger kunnen bovendien gemachtigd worden om vuurwapens in te zetten tegen personen die geen gevolg geven aan hun bevelen. Financiëring van terroristische

⁹⁸ Reuters, 9 november 2006.

⁹⁹ AFP, 29 november 2006.

¹⁰⁰ Reuters, 1 juli 2006.

¹⁰¹ 'Draft Law revising some articles of the Law to Fight Terrorism [Law 3713 of 12/4/1991]'

organisaties zal maximaal vijf jaar gevangenisstraf opleveren. Deze straf kan nog worden verzwaaard indien het om een persoon gaat die een openbare functie bekleedt, zoals een burgemeester.

Verdachten die worden vastgehouden in verband met een terroristisch delict, kan gedurende de eerste 24 uur de toegang tot een advocaat worden ontzegd, zo nodig op last van de rechter. Zij hoeven echter binnen die tijdspanne geen getuigenis af te leggen.¹⁰²

De regering stelde de nieuwe wetgeving, die een verharding inhoudt van de bestaande anti-terrorismewet, nodig te hebben om de strijd tegen Koerdische rebellen en hun sympathisanten te vergemakkelijken.¹⁰³ Amnesty International toonde zich ernstig bezorgd over de nieuwe wetgeving. Immers, het begrip ‘terrorisme’ blijft in de nieuwe wetgeving ongewijzigd, is te ruim gedefinieerd en vaag.¹⁰⁴ Voorts is in de nieuwe wetgeving het aantal misdrijven dat mogelijk als terroristische misdrijven strafbaar wordt gesteld, toegenomen. Tenslotte zullen naar verwachting veel meer personen als terroristen worden aangemerkt en , terecht moeten staan voor Meervoudige Kamers in Zware Strafzaken (rechtbanken die georganiseerde misdrijven en terroristische misdrijven behandelen). Zij zullen zwaardere straffen, zoals voorzien in de nieuwe wetgeving, tegen zich horen eisen.¹⁰⁵

De president, die de nieuwe wet nog moet goedkeuren alvorens deze in werking kan treden, heeft inmiddels aan het Constitutioneel Hof gevraagd om discutabele restricties die ingevolge de nieuwe wet aan de media worden opgelegd, nietig te doen verklaren.^{106 107}

*Nieuwe Wetboek van strafrecht*¹⁰⁸

Voor achtergrond en belangrijkste vernieuwingen op het gebied van de rechtsgang zie paragraaf 3.1.2 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005.

¹⁰² AFP, 19 april 2006.

¹⁰³ AFP/Reuters, 29 juni 2006.

¹⁰⁴ Zo blijft ‘terrorisme’ omschreven als ‘any kind of act’ aimed at ‘changing the characteristics of the Republic as specified in the Constitution, its political, legal, social, secular and economic system, damaging the indivisible unity of the State with its territory and nation, endangering the existence of the Turkish State and Republic, weakening or destroying or seizing the authority of the State, eliminating fundamental rights and freedoms, or damaging the internal and external security of the State, public order or general health by means of pressure, force and violence, terror, intimidation, oppression or threat’.

¹⁰⁵ Amnesty International, ‘Turkey: Briefing on the wide-ranging, arbitrary and restrictive draft revisions to the Law to Fight Terrorism’, EUR 44/009/2006 en EUR 44/010/2006 (Londen, 9 juni 2006).

¹⁰⁶ Zoals één tot drie jaar gevangenisstraf voor media die berichten van terroristische organisaties openbaar maken of één tot vijf jaar gevangenisstraf (met de helft te vermeederen indien media hierbij betrokken zijn) voor het maken van propaganda ten behoeve van terroristische groeperingen.

¹⁰⁷ AFP, 4 augustus 2006.

¹⁰⁸ Zie ook paragraaf 3.3.5 van het algemeen ambtsbericht van 28 januari 2005.

In aanvulling daarop kan nog het volgende worden opgemerkt.

In de verslagperiode hebben zich geen noemenswaardige wijzigingen voorgedaan met betrekking tot het wetboek van Strafrecht of het wetboek van Strafprocesrecht. Wel wordt er gesproken over het aanpassen van artikel 301 WvS.¹⁰⁹ Of dit artikel ook daadwerkelijk zal worden gewijzigd en wat de precieze strekking of formulering van deze wijziging zal zijn is echter nog niet bekend.

Het was de bedoeling dat personen die indertijd zijn beschuldigd op grond van de artikelen 168 of 169 oud WvS, thans worden veroordeeld op grond van artikel 220 nieuw WvS. Er kunnen nog geen algemene uitspraken worden gedaan over welke effecten dit precies heeft op de rechtszaken en/of de veroordelingen in de praktijk. Volgens waarnemers is al enige tijd een trend zichtbaar dat minder personen dan vroeger veroordeeld worden op grond van activiteiten die vroeger onder artikel 169 oud WvS zouden hebben gevallen. Het aantal vrijspraken voor personen die ‘slechts’ ondersteuning zouden hebben geboden aan een verboden organisatie neemt toe. Daarbij geldt wel dat dit niet uitsluitend toe te schrijven valt aan het nieuwe WvS, maar ook aan de eerdere wijziging van de tekst van artikel 169 oud WvS. Of eenzelfde trend waarneembaar is in gevallen die onder 168 oud WvS zouden hebben gevallen, is niet bekend.

Op 1 januari 2006 is door het ministerie van Justitie een honderdtal circulaire uitgevaardigd op het gebied van strafrecht en strafprocesrecht. Deze vervangen een kleine 2000 circulaire die in de loop der jaren onder het oude strafrechtstelsel waren uitgegeven, en die per 31 december 2005 nietig werden verklaard. De circulaire bevatten praktische aanwijzingen aan het Openbaar Ministerie, of leggen de nadruk op belangrijke nationale wetsartikelen of artikelen in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens over een bepaald onderwerp (audio-visuele media, arrestaties en detenties, taken van de speciale onderzoekspolitie voor strafzaken). Een groot aantal bevat tevens een instructie om over het betreffende onderwerp regelmatig te rapporteren aan het ministerie van Justitie, zodat het ministerie een indruk kan krijgen van de implementatie van de wetgeving. De belangrijkste van deze circulaire (circulaire nummer 3) betreft de instructie om wet- en regelgeving over arrestaties, detentie en het afnemen van verklaringen van verdachten correct uit te voeren en te voorkomen dat in deze fase mensenrechtenschendingen worden begaan. Officieren van Justitie zijn tevens verplicht om drie-maandelijks te rapporteren aan het ministerie van Justitie over de implementatie van de wetgeving op het gebied van arrestatie en detentie. Het jaarlijkse voortgangsrapport van de Europese Commissie over Turkije, dat op 8 november 2006 werd uitgebracht, meldde dat nieuwe circulaire nog niet volledig en uniform werden geïmplementeerd door de rechtbanken en het Openbaar Ministerie in geheel Turkije.

¹⁰⁹

Zie ook paragraaf 3.3.1 van dit algemeen ambtsbericht.

3.2 Toezicht

De Europese Commissie houdt voortdurend en nauwlettend toezicht op het proces van hervormingen in Turkije en op de naleving van de Kopenhagen-criteria inzake mensenrechten en de situatie van minderheden. Van Turkse kant bestaat er een forum, de Reform Monitoring Group, bestaande uit het Secretariaat-Generaal voor Europese Zaken en de ministeries van Buitenlandse Zaken, Justitie en Binnenlandse Zaken, die de Turkse regering in staat moet stellen om de hervormingen op het juiste spoor te houden.

Het Voortgangsrapport 2006 van de Europese Commissie inzake Turkije, dat op 8 november 2006 werd uitgebracht, stelde dat, hoewel er vorderingen waren gemaakt op het gebied van politieke hervormingen, het tempo van het hervormingsproces was afgenomen.¹¹⁰ Het aantal gevallen van marteling en slechte behandeling was sterk afgenomen (maar het komt nog wel voor) en er werden steeds meer maatregelen genomen ter bescherming van gevangenen. De compensatie voor ‘internally displaced persons’ (IDP’s) was begonnen.¹¹¹ Training van de rechterlijke macht vond plaats en de financiële middelen voor het ministerie van Justitie waren voor het eerst verhoogd (tot 1% van de staatsbegroting). Er was bescheiden voortgang ten aanzien van culturele rechten van minderheden. Zwakke punten waren het gebrek aan voortgang ten aanzien van de vrijheid van meningsuiting en van religie (ofschoon de Wet op de Stichtingen was aanvaard), ten aanzien van vakbondsrechten en het ontbreken van een alomvattende strategie ten aanzien van het Zuidoosten.

De Turkse regering heeft in een eerste reactie op het Voortgangsrapport gematigd gereageerd en waardering geuit voor de appreciatie door de Commissie. Ofschoon Turkije het niet met alles eens was, was het een evenwichtig rapport waaruit bleek dat Turkije gecommitteerd bleef aan hervormingen. Erkend werd dat er problemen waren bij het implementeren van de hervormingen.

Op 27 september 2006 stemde het Europees Parlement (EP), dat elk jaar een advies opstelt over de situatie in Turkije, met ruime meerderheid in met een rapport van de rapporteur Turkije (Camiel Eurlings, EVP). Het EP drong daarbij niet aan op een formele erkenning van volkerenmoord van de Turken op de Armeniërs begin vorige eeuw, als voorwaarde voor Turkse toetreding tot de EU. Wel ging het EP akkoord met een tekst van de heer Eurlings die opriep tot een historisch onderzoek om met het verleden in het reine te komen. Het EP-rapport constateerde eveneens een vertraging in het hervormingstempo in Turkije. Naast een normalisering van de betrekkingen met Cyprus (met name openstelling van

¹¹⁰ Reuters, 8 november 2006; Commissie van de Europese Gemeenschappen, ‘Turkey 2006 Progress Report’, COM (2006) 649 final/SEC (2006) 1390 (Brussel, 8 november 2006).

¹¹¹ Vergelijk ook paragraaf 4.2.

Turkse havens en vliegvelden voor Cypriotische schepen en vliegtuigen) verlangde het EP van Turkije dat het voor het einde van 2007 echt resultaat heeft geboekt bij het verbeteren van de rechten van minderheden (cultureel en religieus) en dat de rol van het leger is ingetoomd. Ook moet de vrijheid van meningsuiting in Turkije versterkt worden.¹¹²

3.2.1 Internationaal

Het World Report 2006 ('events of 2005') van 18 januari 2006 van Human Rights Watch stelde dat de ontwikkelingen op het gebied van mensenrechten in Turkije in 2005 een gemengd beeld lieten zien. Enerzijds toonde de regering enige betrokkenheid bij het realiseren van hervormingen, anderzijds ondervond zij daarbij tegenwerking van anti-hervormingselementen onder rechters, politie en strijdkrachten. Belangrijk was de gestage vooruitgang bij het bestrijden van foltering, het aantal meldingen van mishandeling op politiebureaus bleef teruglopen. Weinig vooruitgang werd geboekt bij het waarborgen van culturele vrijheden van minderheden en van vrijheid van meningsuiting. Onevenredig gebruik van geweld door politie tijdens ongeregelde heden op straat, waarbij diverse slachtoffers vielen, kwam geregeld voor. Ook werd herhaaldelijk op harde wijze door veiligheidstroepen gereageerd op politiek geweld van de zijde van de PKK.¹¹³
¹¹⁴

Het Jaarboek 2006 van Amnesty International over de periode januari-december 2005 en Freedom House in het overzicht Freedom in the World – Turkey (2006) over het jaar 2005 lieten zich in gelijksoortige bewoordingen uit.¹¹⁵ Het landenrapport mensenrechtensituatie Turkije 2005 van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken¹¹⁶ stelde dat hoewel de mensenrechtensituatie in Turkije in 2005 verbeterd was, meldingen inzake foltering door veiligheidseenheden van met name linkse en Koerdische activisten, en beperkingen inzake de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid bleven aanhouden. Veroordeling van individuele leden van veiligheidstroepen op beschuldiging van foltering vond nauwelijks plaats. Bij een daadwerkelijke veroordeling werd er over het algemeen een relatief lichte straf opgelegd.¹¹⁷

Van 14 tot 23 februari 2006 bracht Martin Scheinin, Speciale Rapporteur van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties inzake de Rechten van de Mens en

¹¹² AFP/ANP/Reuters, 27 september 2006.

¹¹³ Human Rights Watch, 'World Report 2006 – events of 2005' (New York, 13 januari 2006).

¹¹⁴ Zie ook de paragrafen 2.3.1, 2.4.1 en 2.4.4.

¹¹⁵ Yearbook 2006 'Overview – covering events from January-December 2005: Turkey', Amnesty International; 'Freedom in the world – Turkey (2006)', Freedom House.

¹¹⁶ US Department of State, 'Country Reports on Human Rights Practices – Turkey 2005' (Washington, 8 maart 2006).

¹¹⁷ Ibidem.

de Strijd tegen het Terrorisme, een bezoek aan Turkije. In Ankara en Diyarbakir had hij ontmoetingen met civiele en militaire autoriteiten, met slachtoffers van anti-terreurmaatregelen, alsmede met personen die gedetineerd hebben gezeten of beschuldigd waren vanwege terroristische handelingen.¹¹⁸

Internationale ngo's

Thans hebben twee internationale mensenrechten-ngo's in Turkije een door de autoriteiten goedgekeurde vertegenwoordiging. Het betreft hier de Helsinki Citizens Assembly, die sinds 1993 erkend is door de autoriteiten en Amnesty International, dat in januari 2001 door de autoriteiten is erkend. Internationale mensenrechtenorganisaties bezoeken Turkije veelvuldig, hetgeen een grote hoeveelheid rapporten oplevert. Deze organisaties hebben in de regel vrij toegang tot het land, maar ondervinden (met name in het zuidoosten) op lokaal niveau soms tegenwerking om zich vrij te kunnen bewegen en vrijelijk met een ieder te spreken.

3.2.2 Nationaal gouvernementeel

In paragraaf 3.2.2 van de algemene ambtsberichten van 28 november 2003, 28 januari en 13 december 2005 is ingegaan op nationale gouvernementele organisaties die in Turkije actief zijn op het gebied van mensenrechten. Onderstaand worden de ontwikkelingen weergegeven, die zich nadien op dit punt hebben voorgedaan.

Adviesraad voor de Mensenrechten

Door het Openbaar Ministerie was tegen de professoren Oran en Kaboglu een formele aanklacht ingediend vanwege hun rol bij de totstandkoming van het in oktober 2004 uitgebrachte rapport over minderheden en culturele rechten in Turkije.¹¹⁹ In dat rapport hadden zij de regering geadviseerd de Koerden en andere etnische niet-Turken als aparte bevolkingsgroepen te erkennen. Ook stelden zij dat discriminatie van niet-moslims door de overheid moest worden beëindigd. De Openbare Aanklager beschuldigde de professoren onder andere van het aanzetten tot haat en eiste vijf jaar gevangenisstraf. Op 10 mei 2006 heeft een rechtbank in Ankara de aanklachten echter geseponneerd.¹²⁰

Sinds het aftreden in februari 2005 van professor Kaboglu is de Adviesraad voor de Mensenrechten niet meer bijeen gekomen.¹²¹

¹¹⁸ AFP, 14 februari 2006.

¹¹⁹ Voor de achtergrond zie paragraaf 3.2.2 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 28 januari 2005.

¹²⁰ ANP, 16 februari 2006; AFP/Reuters, 10 mei 2006.

¹²¹ International Helsinki Federation for Human Rights, 2006 Annual Report – Turkey (Wenen, 2006).

*Directoraat Mensenrechten*¹²²

Het Directoraat Mensenrechten is nog steeds ondergebracht binnen het ministerie van Algemene Zaken, in afwachting van een definitieve herstructurering. Het hoofd van het Directoraat Mensenrechten is vorig jaar aan het einde van zijn termijn teruggetreden. Heel lang is er geen opvolger voor hem gevonden, maar sinds kort is die aangetreden.

In haar rapport over 2005 stelde het Directoraat Mensenrechten dat zij in de eerste negen maanden van 2005 1730 klachten met betrekking tot schendingen van mensenrechten heeft ontvangen, tegen 1213 klachten in dezelfde periode van 2004. In 2004 behelsden de meeste klachten foltering en mishandeling, in 2005 stonden klachten in deze categorie op een vijfde plaats, ondanks dat er een lichte stijging van dit soort klachten waar te nemen viel (121 in 2005 tegen 113 in 2004).¹²³ De meeste klachten in 2005 gingen over arbeidsrecht, gevolgd door klachten inzake eigendomsrecht en gezondheidsrecht.¹²⁴

Provinciale- en districtsmensenrechtenraden

Sinds begin 2005 zijn provinciale mensenrechtenraden - organiek vallend onder het Directoraat Mensenrechten van het ministerie van Algemene Zaken - over het gehele land actief met het brengen van aangekondigde en niet-aangekondigde bezoeken aan lokale posten van politie en/of Jandarma. Doel van deze bezoeken is te verifiëren of waarborgen tegen mishandeling/foltering van gedetineerden worden nagekomen. Eind 2005 zouden in 31 van de 81 provincies dergelijke bezoeken zijn gebracht. Een evaluatie uitgevoerd door Human Rights Watch leerde dat het bezoek van sommige provinciale mensenrechtenraden een positieve invloed had, maar dat het monitoring systeem door provinciale mensenrechtenraden landelijk nog niet volledig was gerealiseerd.¹²⁵

3.2.3 Nationaal niet-gouvernementeel

In paragraaf 3.2.3 van de algemene ambtsberichten Turkije van 28 november 2003, 28 januari en 13 december 2005 is ingegaan op nationale niet-gouvernementele organisaties (ngo's) die in Turkije actief zijn op het gebied van mensenrechten. Hoewel het aantal ngo's op het gebied van mensenrechten de laatste jaren toenam, bleef hun positie ook in de verslagperiode kwetsbaar.¹²⁶

¹²² Voor deze organisatie zie ook het algemeen ambtsbericht Turkije van 28 november 2003.

¹²³ AFP, 13 december 2005.

¹²⁴ AFP, 13 december 2005.

¹²⁵ Human Rights Watch, 'Turkey: To combat torture, monitoring police stations is key', (Brussel, 6 maart 2006); Human Rights Watch, 'Turkey: First steps toward independent monitoring of police stations and gendarmeries' (6 maart 2006).

¹²⁶ International Helsinki Federation for Human Rights, 'Human Rights Defenders in Turkey' (Wenen, 3 april 2006; International Helsinki Federation for Human Rights, IHF 2006 Annual Report – Turkey (Wenen, 2006).

Contacten tussen overheid en maatschappelijk middenveld vonden zeer beperkt plaats en werden van overheidswege weinig serieus genomen. Bijeenkomsten van ngo's werden zelden door overheidsvertegenwoordigers bijgewoond, vaak werd op het laatste moment afgezegd. De publieke opinie werd opgezet tegen mensenrechtenactivisten, waarbij veiligheidsdiensten via insinuaties een direct verband legden tussen terroristische organisaties en mensenrechtenorganisaties. Dit had tot gevolg dat mensenrechtenactivisten met allerlei belemmeringen werden geconfronteerd, van openlijke afkeuring tot intimidatie, bedreiging en geweld.¹²⁷ Overheid en veiligheidsdiensten deden weinig om de situatie te verbeteren en droegen zelfs bij aan het negatieve klimaat ten opzichte van mensenrechtenactivisten. De vijf grote mensenrechtenorganisaties hebben in de verslagperiode een mensenrechtenplatform opgericht, met als belangrijkste taak het uitoefenen van publieke druk op de overheid. Dit platform heet IHOP. In 2006 heeft het allerlei activiteiten georganiseerd, zoals training en ondersteuning van de leden/besturen van de organisaties die erbij zijn aangesloten. Er zijn diverse rapporten uitgebracht en seminars georganiseerd, waaronder een groot (internationaal) seminar over vrijheid van meningsuiting in Turkije in november 2006. Ook doet IHOP regelmatig lobby-werk bij de overheid.

Vereniging voor Mensenrechten (İHD)

Eren Keskin, hoofd van de afdeling Istanbul van de İHD, werd op 15 maart 2006 door een rechtbank in Istanbul tot een boete van 6000 Turkse lira (ongeveer € 3700) veroordeeld vanwege belediging van het Turkse leger tijdens een conferentie in Keulen in maart 2002. De rechtbank had het vonnis eerst bepaald op 10 maanden gevangenisstraf maar later omgezet in een boete. Keskin had tijdens de conferentie Turkse soldaten ervan beschuldigd vrouwen te hebben geschonden.¹²⁸

3.3 Naleving en schendingen

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

In de verslagperiode werd gemeld dat in het voorgaande jaar duidelijk werd dat, hoewel de grondwet vrijheid van meningsuiting en vrijheid van drukpers garandeerde, deze vrijheden in bepaalde gevallen werden ingeperkt.¹²⁹ Door gebruikmaking van grondwettelijke beperkingen en enkele wetten legde de

¹²⁷ Bijvoorbeeld wanneer ze persverklaringen uitbrengen; zie ook Amnesty International, 'Human Rights defenders in Eurasia – Turkey', september 2006.

¹²⁸ AFP, 15 maart 2006.

¹²⁹ Amnesty International, 'Overview human rights developments 2005'; Amnesty International, 'Turkey: In support of freedom of expression', EUR 44/004/2006 (Londen, 24 maart 2006).

overheid de vrijheid van meningsuiting aan banden.¹³⁰ Ingevolge het nieuwe wetboek van Strafrecht dat op 1 juni 2005 in werking trad, zijn de straffen voor misdrijven of overtredingen tegen de staat, tegen ambtsdragers of tegen de openbare orde in de meeste gevallen echter verlaagd. Het is strafbaar om de President van de Republiek, symbolen van de staat, inclusief het volkslied, dan wel het Turk-zijn, de Republiek, staatsinstellingen en organen in het algemeen te beledigen (artikelen 299 tot en met 301).¹³¹ De straffen hiervoor variëren van zes maanden tot vier jaar gevangenis. Ook uitlatingen die indruisen tegen het (al dan niet vermeende) gedachtengoed van Mustafa Kemal Pasha Atatürk kunnen in sommige gevallen aanleiding vormen om rechtszaken op te starten op grond van bij voorbeeld artikel 301 wetboek van Strafrecht.¹³²

Volgens de Vereniging voor Mensenrechten (IHD) zouden zich in 2005 zo'n 192 personen hebben moeten verantwoorden voor de rechtbank op grond van klachten in verband met vrijheid van meningsuiting.¹³³ Opmerkelijk was dat het aanspannen van een zaak onder artikel 301 WvS vaak voorpagina-nieuws vormde, terwijl het laten vallen van een zaak door de rechtbank in veel gevallen onopgemerkt bleef.¹³⁴ Er was een toenemende trend van vrijspraken in de zaken die door het Openbaar Ministerie werden aangespannen. Datzelfde gold voor rechtszaken die werden aangespannen om boeken en/of artikelen te verbieden. Ook statistieken toonden aan dat het aantal rechtszaken dat tot veroordeling leidde, sterk afnam. Op basis van goede argumenten zoals verwijzingen naar het EHRM en vrijheid van meningsuiting konden veel onder artikel 301 aanhangig gemaakte zaken niet ontvankelijk worden verklaard.

¹³⁰ US Department of State, 'Country Reports on Human Rights Practices – Turkey – 2005' (Washington, 8 maart 2006).

¹³¹ International Helsinki Federation for Human Rights, IHF 2006 Annual Report – Turkey (Wenen, 2006).

¹³² In haar boek Latife Hanım over Latife Ussaki, echtgenote van Atatürk, uitgegeven in juni 2006 verhaalde de journaliste Ipek Calıslar dat Atatürk een islamitische jurk (chador) had aangetrokken om te ontsnappen aan een moordcomplot. Deze anekdote zou een belediging zijn aan het adres van Atatürk; de schrijfster zou een celstraf van vierenhalf jaar boven het hoofd hangen. Het proces dat op 5 oktober 2006 begon, werd door de rechtbank verdaagd tot 19 december 2006. Op laatstgenoemde datum werd de schrijfster vrijgesproken (ANP, 5 september 2006; AFP, 5 oktober 2006; BBC News, 19 december 2006).

¹³³ Der Standard, 1 maart 2006.

¹³⁴ Dit artikel 301 van het Wetboek van Strafrecht luidt als volgt:
 '1. Public denigration of Turkishness, the Republic or the Grand National Assembly of Turkey shall be punishable by imprisonment of between six months and three years;
 2. Public denigration of the Government of the Republic of Turkey, the judicial institutions of the State, the military or security structures shall be punishable by imprisonment of between six months and two years;
 3. In cases where denigration of Turkishness is committed by a Turkish citizen in another country the punishment shall be increased by one third;
 4. Expressions of thought intended to criticize shall not constitute a crime.'

Een nieuwe richtlijn van de minister van Justitie bevatte aanwijzingen om misbruik van artikel 301 WvS door nationalistische advocaten te voorkomen.¹³⁵ Met betrekking tot een praktische uitwerking van artikel 301, eerste lid ('het weloverwogen beledigen van de Turkse identiteit') van het wetboek van Strafrecht bestond nog onvoldoende jurisprudentie. Ook moest een uitspraak van het Hof van Cassatie worden afgewacht voordat een eventuele wetswijziging zou kunnen worden overwogen. Hoewel de CHP oppositie in eerste instantie fel gekant bleek tegen schrappen dan wel amendering van artikel 301 WvS, zou de regering intern overeenstemming hebben bereikt over wijziging van artikel WvS. Onduidelijk is voorlopig wat dan precies zal worden gewijzigd.

De media oefenen voorts op diverse wijzen invloed uit op het interne aanpassingsproces in verband met de toetreding van Turkije tot de EU. Allerlei onderwerpen die van dit aanpassingsproces deel uitmaken, krijgen aandacht in de media, bijvoorbeeld via berichtgeving over (voorgenome) wetgeving en de verschillende posities van regeringspartij en oppositie daarover, over EU-standpunten en kritiek die de EU op Turkije uit. Voor de meeste (geschreven) media en voor de televisie (bijvoorbeeld discussie-programma's) geldt dat hun berichtgeving door hun politieke stellingname wordt gekleurd.

Turkije staat thans (tesamen met Bhutan en Ivoorkust) op een gedeelde 98ste plaats van de 168 landen tellende World Press Freedom Index 2006 van de organisatie Reporters Without Borders van 24 oktober 2006.¹³⁶

*Enkele onder artikel 301 WvS aanhangig gemaakte zaken*¹³⁷

Orhan Pamuk

Op 22 januari 2006 werd de rechtszaak tegen de Turkse schrijver Orhan Pamuk¹³⁸ geseponneerd.^{139 140} Tot op dat moment bestond er geen duidelijkheid over de vraag

¹³⁵ Amnesty International, 'Turkey: Article 301 is a threat to freedom of expression and must be repealed now', EUR 44/035/2005 (Londen, 1 december 2005); Committee to Protect Journalists (CPJ), 'Nationalism and the Press – as Turkish nationalists resist European tilt, free expression is a victim' (Istanbul, 16 maart 2006).

¹³⁶ In 2005 op de 98ste plaats; in 2004 met Rwanda op de 113e plaats; in 2003 met Qatar op de 115^e plaats; in 2002 met Jordanië op de 99^e plaats ('Worldwide Press Freedom Index 2006', Reporters without Borders (Parijs, 24 oktober 2006).

¹³⁷ Amnesty International, 'Turkey: Article 301: How the Law on 'denigrating Turkishness' is an insult to free expression', EUR 44/003/2006.

¹³⁸ De Zweedse Academie voor Wetenschappen kende op 12 oktober 2006 de Nobelprijs voor Literatuur 2006 toe aan Orhan Pamuk en prees hem omdat hij 'in zijn zoektocht naar de melancholieke ziel van zijn geboortestad Istanbul nieuwe symbolen voor de botsing en interactie van culturen heeft ontdekt'. Hij kreeg de Nobelprijs op 10 december 2006 in Oslo uitgereikt. Aan de onderscheiding is een geldbedrag van €1,1 miljoen verbonden. Tevens werd Orhan Pamuk door de Universiteit van Tilburg een eredoctoraat verleend (ANP, 13 oktober 2006).

of op deze zaak artikel 159 van het oude wetboek van Strafrecht toepasselijk was en zo ja, of de minister van Justitie toestemming wilde verlenen om een zaak te openen op grond van dat oude wetboek van Strafrecht. Artikel 159 had dezelfde strekking als het nieuwe artikel 301. Ook de Hoge Raad, die bij deze gevoelige kwestie betrokken was geraakt, oordeelde eind december 2005 dat het aan de minister van Justitie was om een oordeel te geven over de vraag of het oude dan wel het nieuwe strafrecht in deze van toepassing was. Minister Cicek liet daarop weten van mening te zijn dat het niet ging om de vraag welk wetboek van Strafrecht van toepassing was, maar hoe het wetboek van Strafvordering moest worden geïnterpreteerd. Dit was volgens de minister een kwestie die buiten zijn competentie viel. Om die reden kon hij geen nader oordeel over deze zaak geven. Daarop had de rechtbank in Istanbul deze redenering aangegrepen om te verklaren dat er geen duidelijkheid was op grond waarvan Pamuk zou moeten worden vervolgd en seponerde vervolgens deze zaak.¹⁴¹

Daarnaast waren er nog zo'n 20 andere schrijvers en/of academici die voor de rechter zouden moeten verschijnen op grond van vergelijkbare uitlatingen en hetzelfde wetsartikel. Sommige feiten in die zaken hadden plaatsgevonden voor 1 juni 2005 en zouden analoog aan de zaak Pamuk moeten worden geseponerd. Anderen waren van latere datum en zouden dus alsnog tot een interpretatie van het omstreden wetsartikel moeten leiden.¹⁴²

Zo eiste de Openbaar Aanklager in Istanbul op 28 juli 2006 drie jaar gevangenisstraf tegen de romanschrijfster Elif Shafak wegens het bezoedelen van de reputatie van Turkije in haar boek *De Bastaard van Istanbul* over de massamoord op Armeniërs in de nadagen van het Ottomaanse Rijk. Omdat de rechters na de openingszitting van het proces op 21 september 2006 van mening waren dat het Openbaar Ministerie onvoldoende bewijzen had gepresenteerd, werd zij vrijgesproken.¹⁴³

Op 7 februari 2006 begon voor een rechtbank in Istanbul het proces tegen vijf journalisten (Ismet Berkan, Erol Katircioglu, Haluk Sahin en Murat Belge van het liberale dagblad *Radikal*, en Hasan Cemal van het dagblad *Milliyet*). Het vijftal werd ervan beschuldigd conform artikel 301 wetboek van Strafrecht de justitiële instellingen te hebben beledigd en de loop van het recht te hebben willen beïnvloeden door in de media kritiek te uiten op de beslissing van een rechtbank om een conferentie over massamoord op Armeniërs in september 2005 te verbieden. Daarmee riskeerden zij gevangenisstraffen van zes maanden tot 10 jaar.

¹³⁹ Zie ook paragraaf 3.3.1 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005.

¹⁴⁰ Amnesty International, 'Turkey: Court drops case against novelist Orhan Pamuk', EUR 44/001/2006 (Londen, 23 januari 2006).

¹⁴¹ AFP/Reuters, 22 januari 2006.

¹⁴² ANP/AP/DPA/Reuters, 22 december 2005.

¹⁴³ AFP/ANP/Reuters, 28 juli, 18, 19, 20 en 21 september 2006.

¹⁴⁴ Op 8 juni 2006 werd Murat Belge van vervolging vrijgesproken; de andere vier journalisten waren op 11 april 2006 al ontslagen van rechtsvervolging.¹⁴⁵

Hrant Dink

Op 19 januari 2007 werd de Turks-Armeense journalist Hrant Dink voor het kantoor van het Armeens-Turkse weekblad AGOS waarvan hij columnist en hoofdredacteur was, doodgeschoten. De autoriteiten hebben inmiddels een aantal verdachten, onder wie de vermoedelijke dader en een militante nationalist, aangeklaagd. Een afzonderlijk justitieel onderzoek is begonnen door de autoriteiten naar bedreigingen die van nationalistische zijde zouden zijn geuit aan het adres van Orhan Pamuk, die zich evenals Dink kritisch heeft uitgelaten over de Turkse ontkenning van de massamoord op Armeniërs aan het begin van de 20ste eeuw. Hrant Dink die in oktober 2005 was veroordeeld wegens ‘belediging van de Turkse identiteit’, moest zich opnieuw voor de rechter verantwoorden vanwege uitspraken tegenover Reuters over slachtpartijen op Armeniërs ten tijde van het Ottomaanse rijk.¹⁴⁶ Hij kreeg in oktober 2005 zes maanden voorwaardelijke celstraf opgelegd, omdat hij in een artikel zich negatief had uitgelaten over de nieuwe wetgeving die toestaat dat journalisten of schrijvers worden vervolgd voor ‘belediging van de Turkse identiteit’, hetzelfde wetsartikel (301 wetboek van strafrecht) volgens welke hijzelf later werd veroordeeld.¹⁴⁷ Op 1 mei 2006 heeft een rechtbank in cassatie in Ankara het vonnis van oktober 2005 nietig verklaard vanwege vormfouten.¹⁴⁸ Op 16 mei 2006 werd het proces echter verdaagd naar 4 juli 2006, nadat nationalistische advocaten en juristen de voortgang hadden verstoord.¹⁴⁹ Het Hof van Cassatie bevestigde op 12 juli 2006 het eerdere vonnis tegen hem van zes maanden voorwaardelijke celstraf.¹⁵⁰

Perswet

Onder de in juni 2004 aangenomen Perswet werd het recht van journalisten om hun bronnen niet te hoeven prijsgeven versterkt. Het opleggen van gevangenisstraffen is grotendeels vervangen door het opleggen van boetes.

¹⁴⁴ Committee to Protect Journalists, ‘News Alert 2006’, 6 en 7 februari 2006; AFP/DPA/Reuters, 7 februari 2006.

¹⁴⁵ AFP, 8 juni 2006; ‘Turkey: Journalist acquitted but media prosecutions continue’, Committee to Protect Journalists (New York, 9 juni 2006).

¹⁴⁶ ‘Turkey: Journalist targeted yet again’, Amnesty International, AI Index EUR 44/017/2006, 26 september 2006.

¹⁴⁷ ANP/Reuters, 25 december 2005; Zie ook de antwoorden van de minister van Buitenlandse Zaken op vragen van het lid Van Bommel (SP) over de journalist Hrant Dink van 9 december 2005; AFP, 25 september 2006..

¹⁴⁸ AFP, 1 mei 2006.

¹⁴⁹ AFP, 16 mei 2006.

¹⁵⁰ AFP, 12 juli 2006; ‘Turkey: Appeals court upholds jail term for Turkish-Armenian journalist’, Committee to Protect Journalists (CPJ) (New York, 12 juli 2006).

Radio- en televisie-uitzendingen

Radio- en televisie-uitzendingen worden gecontroleerd door de Hoge Raad voor Radio en Televisie, de RTÜK. Deze raad volgt de uitzendingen nauwlettend en beslist regelmatig tot sluiting van radio- en televisiestations voor kortere of langere tijd, op grond van beledigend en grof taalgebruik, laster of separatistische propaganda. De Turkse Radio- en Televisieomroep (TRT) komt volgens critici steeds meer onder controle van de religieus georiënteerde regering van premier Erdoğan. Een aanleiding voor deze kritiek was het schrappen van de tekenfilmserie Winnie de Poeh uit de programmering. Op 18 juni 2006 ontkende de TRT dat dit samenhang met het feit dat een van de belangrijkste karakters een varken was, zoals de media hadden gemeld. Overigens hebben andere Turkse zenders Winnie de Poeh wel uitgezonden. Ook was de serie in Turkije verkrijgbaar op dvd.¹⁵¹

Imam-Hatip scholen

In mei 2004 nam het parlement een wet aan die de beperkingen op het volgen van universitair onderwijs verminderde voor leerlingen van door de staat gefinancierde islamitische middelbare scholen (zogenaamde imam-hatip okullari – scholen voor zielzorgers en predikers).¹⁵² President Sezer keurde deze wet niet goed. Ook binnen de strijdkrachten, in de universitaire wereld en bij oppositiepartijen bestond verzet tegen deze wet. De invloed van de islam binnen het onderwijs zou volgens sommigen toenemen.¹⁵³ De discussie tussen de voor- en tegenstanders van een doorstroom van Imam-Hatip-studenten naar universitair onderwijs is nog niet afgerond.

Via een administratief reglement dat op 14 december 2005 in werking is getreden, zouden de kansen voor studenten van een Imam-Hatip-school om door te stromen naar andere dan religieuze studierichtingen worden vergroot. De Hoge Raad voor het Onderwijs (YÖK) kondigde aan een juridische procedure te beginnen om dit reglement nietig te verklaren.¹⁵⁴ De Raad van State (Danıştay) gelastte op 8 februari 2006 opschorting van de werking van het gewraakte administratieve reglement in afwachting van een definitieve regeling.¹⁵⁵

Veroordelingen Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)

In de verslagperiode is Turkije door het EHRM veroordeeld vanwege schending van het recht op vrije meningsuiting en tot betaling van (soms aanzienlijke bedragen in) schadevergoeding.¹⁵⁶

¹⁵¹ ANP, 18 juni 2006.

¹⁵² Zie ook paragraaf 3.3.1 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 28 januari 2005.

¹⁵³ Reuters/AFP, 1 juni 2004

¹⁵⁴ AFP, 15 december 2005.

¹⁵⁵ Reuters, 8 februari 2006.

¹⁵⁶ AFP, 22 en 27 juni, 6, 25 en 27 juli, 3 oktober 2006.

3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

De wet voorziet in vrijheid van vereniging en vergadering. Wel worden nog steeds gevallen gemeld van onjuiste implementatie van de wet in de zin dat lokale autoriteiten belangrijke vergaderingen (laten) ontbinden, omdat zij van mening zijn dat voorafgaande toestemming nog steeds nodig was. Voor enkele vergaderingen is voorafgaande toestemming van de autoriteiten niet nodig. Dit geldt wel voor demonstraties, maar niet op grond van deze wet. De autoriteiten kunnen het houden van bijeenkomsten tot bepaalde aangewezen plaatsen beperken. De voorafgaande toestemming van de autoriteiten voor het oprichten van een vereniging die vroeger wel bestond, is afgeschaft met het in werking treden in november 2004 van de nieuwe wet op de Verenigingen.

Wetboek van Strafrecht

Ingevolge het op 1 juni 2005 in werking getreden wetboek van Strafrecht zijn de straffen voor lidmaatschap van verboden organisaties aanzienlijk verlaagd. Zo wordt in artikel 220 een maximumstraf van drie jaar gevangenisstraf gezet op simpel lidmaatschap (in plaats van de tien jaar gevangenisstraf in artikel 168, tweede lid, van het oude wetboek van Strafrecht).

Wet op de Verenigingen

De stand van zaken van de toetsing door het Constitutionele Hof van het presidentieel veto van twee artikelen is op dit moment onbekend.¹⁵⁷ Niettegenstaande deze rechterlijke toetsing is de wet van kracht sinds hij op 23 november 2004 na het eerste presidentiële veto opnieuw werd aangenomen door het parlement. Met name in het zuidoosten worden nog gevallen gemeld van intimidatie en strikte controles van degenen die een vereniging willen laten registreren. Het recht op vrijheid van vereniging en vergadering gaf in de verslagperiode een wisselend beeld te zien. Met name de registratie van de LGBT¹⁵⁸-vereniging KAOS in Ankara, gevolgd door de succesvolle registratie van enkele andere LGBT-organisaties, ondanks een poging van lokale gouverneurs om de verenigingen in strijd met de goede zeden te laten verbieden, was een signaal dat er vooruitgang was op dit punt.

Dreigende sluiting van de onderwijsvakbond Eđitim-Sen¹⁵⁹

Medio november 2005 werd bekend dat de onderwijsvakbond Eđitim-Sen niet opgeheven zou worden, omdat de gewijzigde statuten van de vakbond in lijn waren bevonden met de nationale regelgeving daaromtrent. In de loop van 2006 werd een gerechtelijk onderzoek gestart tegen de voorzitter van Eđitim-Sen en zes

¹⁵⁷ Zie ook paragraaf 3.3.2 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005.

¹⁵⁸ Lesbian, gay, bisexual and transgender persons (LGBT).

¹⁵⁹ Zie ook paragraaf 3.3.2. van het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005.

leden van de vakbond, in verband met het mogelijk illegaal demonstreren in Ankara op 13 juli 2004. De rechter oordeelde in de eerste zitting in deze zaak op 1 november 2006 dat zij zich hieraan niet schuldig hadden gemaakt en derhalve werden de zeven verdachten vrijgesproken.

Politieke partijen

Thans zijn partij-verboden aanhangig tegen de pro-Koerdische Partij voor Recht en Vrijheid (*Hak ve Özgürlükler Partisi*) (HAK-PAR), de Turkse Communistische Partij (*Türkiye Komünist Partisi*) (TKP) en de DEHAP.¹⁶⁰

Veroordelingen Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)

In de verslagperiode is Turkije veroordeeld door het EHRM vanwege schending van het recht van vereniging en vergadering.¹⁶¹

3.3.3 Vrijheid van godsdienst

In Turkije bestaat het principe van scheiding van kerk en staat, maar dit neemt meer de vorm aan van een controle van de staat over de officiële vorm van islam.¹⁶² Het daartoe *al in 1924* in het leven geroepen staatsorgaan is het Directoraat-Generaal voor Religieuze Zaken (Turks: *Diyanet İşleri Müdürlüğü*, vaak afgekort tot Diyanet). Diyanet valt formeel onder het Kabinet van de premier en in de huidige regering is Minister van Staat voor Godsdienstzaken Mehmet Aydın verantwoordelijk. De begroting van Diyanet wordt vastgesteld en gecontroleerd door het parlement als onderdeel van de begroting van de centrale overheid en daarin is Diyanet een van de grootste onderdelen.

Voor de sunnitische meerderheid in Turkije verzorgt Diyanet koran-cursussen en religieuze geschriften (inclusief fatwa's), het instrueert en geeft financiële ondersteuning aan moskeeën, benoemt voorgangers en provinciale mufti's en organiseert de jaarlijkse pelgrimstocht naar Mekka. Daarnaast levert het voorgangers voor de Turkse gemeenschap buiten Turkije. Diyanet is niet verantwoordelijk voor (religieus) onderwijs, noch voor de inhoud van de godsdienstlessen op lagere en middelbare scholen, noch voor het curriculum van de zogeheten imam-hatip scholen voor religieus voortgezet onderwijs. Deze taken vallen onder het ministerie van Onderwijs en onder de Hoge Onderwijsraad (YÖK).

Daarnaast bestaat er een aparte overheidsinstelling, het Directoraat-Generaal inzake Stichtingen (Turks: *Vakıflar Genel Müdürlüğü*), dat enkele activiteiten en daarmee samenhangend religieus bezit reglementeert van niet-islamitische religieuze groepen en hun aanverwante kerken, kloosters, synagoges, alsmede van

¹⁶⁰ Thomas W. Smith, 'Civic Nationalism and Ethnocultural Justice in Turkey', *Human Rights Quarterly* 27 (2005), John Hopkins University Press.

¹⁶¹ AFP, 27 juni 2006.

¹⁶² US Department of State, 'Turkey – International Religious Freedom Report 2006' (Washington, 15 september 2006).

islamitische religieuze liefdadigheidsstichtingen, zoals scholen, zieken- en weeshuizen. Deze overheidsinstelling erkent 161 stichtingen van minderheden, waaronder Grieks-orthodoxe stichtingen op zo'n 70 lokaties, Armeens-orthodoxe stichtingen op 50 lokaties en joodse stichtingen op 20 lokaties.

Op 9 november 2006 nam het parlement de Wet op de Stichtingen aan, die onder meer het bezit regelde in onroerend goed van niet-islamitische minderheden (Grieks-orthodoxen, Armeniërs en joden). De overheid had in het verleden op niet altijd even duidelijke gronden een behoorlijk deel geconfisqueerd.¹⁶³

Op 5 februari 2006 werd de 60-jarige priester Andrea Santaro in zijn kerk Santa Maria in Trabzon doodgeschoten. Hij werkte ongeveer vijf jaar in de stad aan de Zwarte Zee. De moord leidde tot geschokte reacties. Door de Italiaanse media werd deze in verband gebracht met de toenemende onrust rond de omstrede Deense spotprenten van de profeet Mohammed. De priester zou eerder zijn bedreigd wegens zijn 'zendingsactiviteiten'. Zijn parochie in Trabzon telde slechts 8 à 9 katholieke leden onder een merendeels islamitische bevolking. Turkse veiligheidsdiensten hebben kort daarna de vermoedelijke dader opgepakt, een 16-jarige jongen uit een gebroken gezin dat niet als belijdend religieus bekend stond.

Op 10 oktober 2006 werd de jongen door een rechtbank tot achttien jaar gevangenis veroordeeld. Tegen hem was levenslang geëist.¹⁶⁴

Op 2 juli 2006 werd priester Pierre Brunissen in de stad Samsun door een geestelijk verwarde man aangevallen met een mes, omdat hij christelijke lectuur zou hebben verspreid. De Franse priester overleefde de aanval maar moest voor herstel opgenomen worden in een ziekenhuis.¹⁶⁵

Voor het eerst in decennia zouden naar verluidt gebedshuizen van niet-islamitische gemeenschappen worden gerestaureerd. Het zou gaan om zes kerken, kloosters en synagoges. Op de lijst van op te knappen gebouwen stond onder meer een vroegere Syrisch-katholieke kerk in Iskenderun en drie Grieks-orthodoxe kerkgebouwen in het noorden van Turkije. In de grote synagoge in Edirne zou na de opknopbeurt een museum komen. Strengere richtlijnen voor het restaureren of uitbreiden van gebedshuizen hebben er in de afgelopen decennia toe geleid dat veel gebouwen in verval zijn geraakt, zeker als ze niet meer als gebedshuis dienst deden.¹⁶⁶ In Istanbul is op 1 september 2006 voor het eerst sinds de stichting van de Turkse Republiek in 1923 een nieuwe christelijke kerk geopend.^{167 168}

¹⁶³ Zie ook paragraaf 3.1.2 van dit algemeen ambtsbericht.

¹⁶⁴ AFP/ANP, 24 april en 10 oktober 2006.

¹⁶⁵ AFP/Reuters, 2 juli 2006.

¹⁶⁶ ANP/DPA, 24 maart 2006.

¹⁶⁷ Het ontstaan van het moderne Turkije in 1923 ging gepaard met een uittocht van Griekse en Armeense christenen. Veel christelijke en andere niet-islamitische gebedshuizen werden gesloten of raakten in verval. Turkije is sindsdien een seculiere staat, waarin moslims de meerderheid uitmaken. Tot 2003 was het zelfs onmogelijk om een nieuw niet-islamitisch gebedshuis op te richten. De Turkse wetgeving kende alleen regels voor moskeeën. Een wetswijziging in 2003, die tot stand kwam onder druk van de Europese Unie, maakte daar een einde aan.

*Uiterlijke religieuze kenmerken*¹⁶⁹

Personen in overheidsdienst mogen geen uiterlijke religieuze kenmerken tonen. Zo zijn bij voorbeeld hoofddoeken voor vrouwelijke werknemers in overheidsgebouwen verboden. Voor het overige wordt het belijden van de religie door overheidspersoneel als een persoonlijke aangelegenheid beschouwd. Zo zijn er overheidsdienaren die vasten tijdens de ramadan (evenals personen die dat niet doen). Het actief propageren van godsdienstige overtuigingen door overheidsambtenaren is niet toegestaan.

Muazzez Ilmiye Cig, een vooraanstaand archeologe in Turkije, moest zich op 1 november 2006 voor een rechtbank in Istanbul verantwoorden in verband met uitlatingen in een boek over de oorsprong van de hoofddoek voor vrouwen. Zij had geschreven dat de hoofddoek bij vrouwen voor het eerst meer dan drieduizend jaar geleden werd gedragen in de cultuur van de Sumeriërs. Deze hadden een soort vrouwelijke priesters die in tempels de taak hadden jongeren in te wijden in seksualiteit zonder zich te prostitueren. Zij droegen hoofddoeken, een dracht die zich vanuit Mesopotamië later naar andere culturen in het Midden-Oosten zou verspreiden.¹⁷⁰ De rechtbank concludeerde dat het boek van mevrouw Cig geen belediging voor de religieuze eer van moslimvrouwen vormde noch aanzette tot haatgevoelens of vijandschap, en sprak haar vrij van rechtsvervolging.¹⁷¹

Alevieten

De alevieten of alevi's vormen een heterodoxe stroming binnen de islam, waarin Ali, de schoonzoon van de profeet Mohammed, een centrale rol inneemt. Sommige moslims menen dat alevieten erg ver af staan van de in Turkije wijdverbreide soennitische stroming van de islam en beschouwen de alevieten niet als soennitische moslims.¹⁷² Sommige alevieten menen dat de Turkse overheid hen tekort doet door hen louter als culturele groep te beschouwen. Zo wordt het als onredelijk beschouwd dat alevieten via de belasting meebetalen aan de moskeeën van soennieten, hun imams en overig personeel. Alevieten zijn voorstander van afschaffing van verplicht godsdienstonderwijs dat sinds de tachtiger jaren op de scholen is ingevoerd. Tot voor kort was het voor alevieten praktisch onmogelijk om als beroepsmilitair dienst te nemen.

Hoewel het Directoraat voor Religieuze Aangelegenheden (Diyanet) in naam gehouden is het religieus welbevinden van alle inwoners van Turkije te behartigen, heeft het zich tot nog toe vrijwel uitsluitend gericht op de sunnitische meerderheid. Niet-islamitische minderheidsgroepen werden en worden traditioneel nauwelijks

¹⁶⁸ Reuters, 1 september 2006.

¹⁶⁹ Zie ook paragraaf 3.3.3 van het algemeen ambtsbericht van 13 december 2005.

¹⁷⁰ AFP/ANP, 18 en 24 oktober 2006.

¹⁷¹ AFP/ANP/Reuters, 1 november 2006.

¹⁷² US Department of State, 'Turkey – International Religious Freedom Report 2006 (Washington, 15 september 2006).

als ‘Turks’ beschouwd en eerder als gasten gedoogd, dan als wezenlijk onderdeel van de Turkse samenleving gezien, ook al wordt dat de laatste jaren af en toe ter discussie gesteld. Ook de numeriek veel grotere groep (sji’itische) Alevieten wordt niet echt bediend door Diyanet. Hun gebedshuizen krijgen geen financiële ondersteuning en hun voorgangers worden niet erkend of geïnstrueerd door Diyanet. In het beste geval, en met name in plaatsen waar zij numeriek in de meerderheid zijn, kunnen zij relatief ongestoord hun gang gaan, maar er zijn ook veel voorbeelden van discriminatie en intimidatie van Alevieten in Turkije. Thans lijkt Diyanet meer toenadering te zoeken tot de Alevieten in Turkije.

Christenen¹⁷³

Er bestaat in Turkije voor zover bekend geen vervolging louter vanwege het feit dat men christen is. Sommige christelijke groeperingen kunnen te kampen hebben met discriminatie of pesterijen door de sociale omgeving.¹⁷⁴ Bekering van moslims tot het christendom is toegestaan en is met name in steden in het westen van Turkije bekend.

Syrisch-orthodoxe kerk

Ten gevolge van massale emigratie is het aantal Syrisch-orthodoxen (ook Assyriërs genoemd) in Turkije afgenomen tot ca. 25.000 personen.¹⁷⁵ De afgelopen dertig jaar zijn 50.000 van hen met name uit de Tur Abdin regio (reeds in de 6^e eeuw de bakermat van deze oostelijke christelijke kerk) weggetrokken naar Istanbul en Europa. In Europa bedraagt hun aantal thans ongeveer 200.000 (ongeveer 2000 in Nederland, met als centrum Twente). Naar verluidt zou de emigratie van Syrisch-orthodoxen uit de regio sinds enkele jaren tot staan zijn gekomen. Ook zouden leden van uitgeweken families voor kortere of langere tijd terugkeren om stappen te ondernemen om hun verlaten bezittingen op te eisen en in gebruik te nemen.¹⁷⁶

Armeens-orthodoxe kerk

Het Armeense patriarchaat onder leiding van patriarch Mesrob II in Istanbul omvat 100.000 gelovigen. Het is een van de vier Armeense patriarchaten, naast die van Armenië, Libanon en Jeruzalem. Daarmee vormt het de grootste christelijke, niet-moslim gemeenschap in Turkije. Het patriarchaat heeft naast religieus werk ook verzoening tussen de Armeense en Turkse bevolking tot doelstelling. Het patriarchaat bezit thans 38 kerkgebouwen, is verdeeld in 33 districten, heeft 1

¹⁷³ Voor een beschrijving van de christelijke groeperingen in Turkije zie ook appendix 1 van het ambtsbericht Turkije d.d. 29 januari 2002.

¹⁷⁴ US Department of State, ‘Turkey – International Religious Freedom Report 2006 (Washington, 15 september 2006).

¹⁷⁵ Kenan Altinisik, ‘5500 Years witnesses Syrians’ (Istanbul, 2004).

¹⁷⁶ ‘Assyrians experience slow cultural revival in southeastern Turkey’, eurasianet (18 augustus 2006) (geraadpleegd 10 oktober 2006).

ziekenhuis, 2 weeshuizen, 16 scholen en 2 tijdschriften (een wekelijks en een maandelijks). Buiten Istanbul zijn er 16 Armeense gemeenschappen in Turkije, waarvan er slechts 6 over een kerkgebouw beschikken. Door het zenden van adviseurs probeert de patriarch vanuit Istanbul in hun religieuze behoeftes te voorzien. Naar eigen zeggen zouden 100 tot 200 personen zich per jaar tot het christendom bekeren en worden gedoopt. Men gaat hier voorzichtig mee om. Men durft bekering niet te veel aan te moedigen om niet gezien te worden als een buitenlandse missie-groep.

Op grond van artikel 40 van het Verdrag van Lausanne en artikel 24 van de Turkse grondwet is het mogelijk dat religieuze minderheden over eigen scholen beschikken. Deze minderheidsscholen zijn geaccrediteerd bij het ministerie van Onderwijs. Probleem is echter dat aan de universiteiten geen faculteit voor Armeense taal- en religiewetenschappen is, waar leraren en priesters kunnen worden opgeleid. Het patriarchaat wordt geheel gefinancierd vanuit de Armeense gemeenschap.

Grieks-orthodoxe kerk

De Grieks-orthodoxe kerk geniet vrijheid van godsdienstuitoefening, maar deze religieuze gemeenschap heeft geen eigen rechtspersoonlijkheid om kerkelijke instellingen (zoals kerken, kloosters, begraafplaatsen, scholen) te beheren. Het beheer van onroerende goederen en instellingen wordt uitgevoerd door stichtingen. De kerkelijke instellingen die deze religieuze gemeenschap thans in Turkije beheert, vormt vanwege onteigeningen door de Turkse overheid slechts een klein deel van wat zij eerder beheerde. Als gevolg hiervan zijn veel kerkelijke instellingen onder beheer van de staat gekomen en heeft de staat de mogelijkheid om deze instellingen te exploiteren.¹⁷⁷

Hoewel de Grieks-orthodoxe patriarch Bartholomeus I¹⁷⁸ in Istanbul al sinds jaar en dag erkend wordt als leider van de wereldwijde kerk van 350 miljoen Grieks-orthodoxe christenen¹⁷⁹, weigert Turkije hem deze status te verlenen. Turkije ziet de patriarch slechts als het hoofd van de Grieks-orthodoxe gemeenschap in Turkije. Zowel de patriarch als de andere geestelijken dienen de Turkse nationaliteit te bezitten.

Het enige Grieks-orthodoxe seminarie op het eiland Heybeliada bij Istanbul werd in 1971 door de autoriteiten gesloten krachtens een wet die beperkingen oplegt op activiteiten van post-secundaire religieuze scholen in Turkije. Het is ondanks vele inspanningen niet heropend. Mede hierdoor komt de aanwas van nieuwe

¹⁷⁷ 'Turkey's Greek community grapples with adversity', eurasianet.org van 1 juni 2006 (geraadpleegd op 10 oktober 2006); zie ook paragraaf 3.1.2 van dit algemeen ambtsbericht inzake de Wet op de Stichtingen..

¹⁷⁸ Bartholomeus I staat sedert 1991 als 270ste opvolger van de heilige Andreas aan het hoofd van de wereldwijd ruim 350 miljoen geloofgenoten omvattende Grieks-orthodoxe kerk.

¹⁷⁹ De omvang van de Grieks-orthodoxe gemeenschap in Turkije wordt geschat op 3000 personen.

geestelijken in het gedrang.¹⁸⁰ Bij de autoriteiten bestaat de vrees dat heropening van het seminarie zou kunnen leiden tot eisen van de zijde van radicaal islamitische groeperingen om hun eigen geestelijkheid te mogen opleiden. Op uitnodiging van president Sezer heeft paus Benedictus XVI van 28 tot 1 december 2006 een bezoek aan Turkije gebracht. Daarbij deed hij de steden Ankara, Efeze en Istanbul aan. Met deze reis wilde de paus zijn bereidheid tot uitdrukking brengen om in gesprek te blijven met de islamitische wereld.^{181 182} Ter gelegenheid van het pauselijk bezoek aan Turkije is een samenvatting van de geloofsartikelen van de katholieke kerk in de Turkse taal uitgegeven.¹⁸³

Joden

De joodse gemeenschap in Turkije zou naar verluidt zo'n 22.000 personen tellen, waaronder ongeveer 20.000 personen in Istanbul. Joden genieten volledige vrijheid van godsdienst, maar hebben sporadisch last van pesterijen.¹⁸⁴ Joods religieus onderwijs wordt gegeven in een informeel systeem. Dit is bekend bij de autoriteiten maar heeft nimmer aanleiding gegeven tot problemen. Er zijn religieuze scholen en cursussen voor verschillende leeftijdsgroepen. In Turkije zijn er 18 synagogen, waarvan de meeste alleen zaterdagochtend open zijn, en 3 of 4 iedere dag. In 1965 was een religieuze hogeschool gesloten bij gebrek aan studenten. Rabbijnen en cantors worden thans opgeleid in Israël en de VS. Op Turkse scholen zijn joodse leerlingen vrijgesteld van het religieuze onderwijs.

3.3.4 Bewegingsvrijheid

De bewegingsvrijheid van Turkse burgers is gegarandeerd in de Turkse grondwet. Deze geldt voor zowel binnen- als buitenland. De bewegingsvrijheid kan worden beperkt in geval van een nationale noodsituatie en bijvoorbeeld bij dienstplicht, gerechtelijk onderzoek of strafrechtelijke vervolging.¹⁸⁵

Tussen Turkije en Noord-Irak is thans één grensovergang voor personenverkeer geopend, te weten de grenspost Habur – Ibrahim Khalil (Irak).

¹⁸⁰ 'Seminary stays shut as Turkey bucks EU pressure', Reuters, 4 oktober 2006.

¹⁸¹ AFP, 16 oktober 2006.

¹⁸² Zoals bekend schokte paus Benedictus XVI vele islamieten toen hij in september 2006 tijdens een college in Regensburg een Byzantijnse keizer citeerde die een verband legde tussen de islam en geweld. De paus sprak naderhand zijn diepe spijt uit dat zijn woorden verkeerd waren begrepen, maar maakte geen excuus. Tijdens zijn bezoek aan Turkije noemde de paus de islam een 'vreedzame en warme godsdienst'.

¹⁸³ AFP, 26 oktober 2006.

¹⁸⁴ Zie ook paragraaf 3.3.3 van het algemeen ambtsbericht van 28 november 2003.

¹⁸⁵ Zie verder paragraaf 3.3.4 van het algemeen ambtsbericht van 28 november 2003.

'Republikflucht'

'Republikflucht'¹⁸⁶ als zodanig is niet strafbaar gesteld in het Wetboek van Strafrecht, en geldt ook niet als strafverzwarringsgrond (met uitzondering van de situatie rond de militaire dienstplicht). Er zijn geen aanwijzingen bekend waaruit zou blijken dat naar het buitenland uitgeweken PKK-strijders om deze reden zwaarder gestraft zouden worden voor (vermeende) terroristische activiteiten dan wanneer zij niet naar het buitenland zouden zijn uitgeweken. Er zijn geen aanwijzingen dat het enkele feit van verblijf in het buitenland, rechtmatig of onrechtmatig en om welke reden dan ook, tot strafverzwaring zou leiden. Wel speelt 'republiksvlucht' een rol in de strafmaat bij desertie en in een aantal aan de dienstplicht gerelateerde regelingen.¹⁸⁷

3.3.5 Rechtsgang

Bij wet heeft eenieder recht op een eerlijk en openbaar proces. De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht is opgenomen in de grondwet. Het principe van ne-bis-in-idem wordt over het algemeen gerespecteerd. In het Turkse straf(proces)recht is voorzien in een automatische beoordeling door de Hoge Raad (Yargitay) van ieder vonnis waarin tenminste vijftien jaar gevangenisstraf wordt opgelegd. Deze bepaling was vastgelegd in artikel 305 van de Strafproceswet (Turks: Ceza Muhakemeleri Usulu Kanunu, meestal afgekort tot CMUK). In de nieuwe strafwetgeving, die zoals bekend in 2005 van kracht is geworden, is deze bepaling neergelegd in artikel 272 van het wetboek van Strafrecht (Turks: Ceza Muhakemesi Kanunu). Het ministerie van Justitie heeft naar verluidt 3000 circulaire ingetrokken en 127 nieuwe circulaire uitgevaardigd. Vanwege de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht vormen de circulaire het enige middel voor het ministerie van Justitie om 'richting' te geven aan de rechterlijke macht. De Wet op de Rechterlijke Macht en Openbare Aanklagers zal worden gewijzigd in de zin dat rechters/aanklagers die politieke aspiraties hebben (in de verkiezingen) niet meer kunnen terugkeren tot de rechterlijke macht, ook al worden ze niet verkozen. In de verslagperiode is een beroepsvereniging voor rechters en openbare aanklagers opgericht. Het ministerie van Financiën heeft fondsen gereserveerd voor de gefaseerde aanstelling van 4000 nieuwe rechters en aanklagers (500 tot 600 per jaar) om de achterstand in nog te behandelen dossiers weg te werken. Het betreft

¹⁸⁶ Het ongeoorloofd vertrek of niet tijdig terugkeren naar het land van herkomst kan reden zijn om te worden vervolgd in dat land. Dit wordt omschreven als 'Republikflucht'. Vooral in de voormalige Oostbloklanden bestonden er strafmaatregelen vanwege een dergelijk ongeoorloofd vertrek of wegblijven. Vervolging uitsluitend vanwege 'Republikflucht' is in de Nederlandse rechtspraak onvoldoende om vluchtelingenschap aan te nemen, tenzij betrokkene bij terugkeer onevenredig zware bestraffing heeft te vrezzen.

¹⁸⁷ Zie het algemeen ambtsbericht Turkije/dienstplicht van 17 juli 2002.

alle lagen van de rechtspraak. De wijze van benoeming van nieuwe rechters is onbekend. Volgens een recente circulaire van minister van Justitie zou openbare aanklagers gevraagd worden rekening te houden met de vonnissen van het EHRM.

In de rechtszaak van Leyla Zana, Selim Sadak, Hatip Dicle en Orhan Dogan, voormalige parlementsleden van de inmiddels verboden DEP, die tien jaar geleden tot vijftien jaar gevangenisstraf veroordeeld waren wegens het onderhouden van banden met de PKK verzocht de verdediging het openbaar ministerie de aanklachten tegen haar cliënten te verduidelijken, de akte van beschuldiging en het bewijsmateriaal in het licht van de laatste strafwetswijzigingen aan te passen. Voor zover bekend is deze rechtszaak nog steeds lopende.¹⁸⁸ In januari 2006 zijn Selim Sadak en Hatip Dicle opnieuw voor een ander feit aangeklaagd onder artikel 301 wetboek van Strafrecht. Gedurende deze laatste rechtszaak zijn zij overigens niet in hechtenis genomen.

Veroordelingen Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)

In de verslagperiode is Turkije herhaaldelijk door het EHRM veroordeeld in verband met het niet voeren van een eerlijk proces voor een onafhankelijke en onpartijdige rechtbank, vanwege onvolledig en onzorgvuldig onderzoek, wegens een trage vooruitgang in de rechtsprocedure dan wel onmenselijke behandeling.¹⁸⁹

Justitiële Academie en andere training van rechters en openbaar aanklagers inzake mensenrechten¹⁹⁰

De Justitiële Academie die op 1 januari 2004 officieel van start ging, verzorgt de standaard opleiding voor rechters en openbaar aanklagers in opleiding. Zij worden middels een concours groepsgewijs geselecteerd na het voltooien van een universitaire opleiding aan een van de rechtenfaculteiten. Potentiële rechters en openbaar aanklagers volgen dan een gezamenlijke tweejarige opleiding, inclusief een stage bij een rechtbank respectievelijk bij een van de kantoren van het Openbaar Ministerie. Nieuw aangetreden rechters zullen onder een zogenaamde 'Code of Ethics' vallen. Reeds benoemde rechters vallen onder de bestaande regelgeving die naar verluidt niet wordt gewijzigd. Militairen vallen evenmin onder de code, omdat zij onder eigen militaire disciplinaire regelgeving vallen.

¹⁸⁸ Voor de eerdere procesvoering in deze zaak zie paragraaf 3.3.5 van het algemeen ambtsbericht van 28 januari 2005.

¹⁸⁹ AFP, 10 januari, 2, 7 maart, 25 en 27 april, 4 mei, 30 mei 2006, 19 en 24 oktober 2006.

¹⁹⁰ Zie ook paragraaf 3.3.5 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005.

3.3.6 Arrestaties en detenties¹⁹¹

In paragraaf 3.3.6 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005 is ingegaan op arrestaties en detenties in Turkije. Sinds dat ambtsbericht lijkt de situatie rond arrestaties en detenties zich verder in positieve zin te ontwikkelen. Voorzover bekend zijn er veel minder klachten over het niet-inlichten van familieleden van arrestanten, de toegang tot een advocaat en de medische onderzoeken. In het algemeen lijken verwanten van een arrestant binnen redelijke termijn op de hoogte te worden gebracht van een arrestatie, in de praktijk meestal binnen 24 uur. Wel komt het voor dat verdachten uit onwetendheid dat gratis rechtshulp beschikbaar is via de advocatenverenigingen niet vragen om een advocaat, of denken dat zij met die vraag impliciet hun schuld bekennen. Deze misverstanden worden door politie en Jandarma niet altijd weggenomen en in sommige gevallen zelfs versterkt. Om hierin verbetering te brengen bestaat onder andere de instructie aan politie en Jandarma om verdachten bij hun arrestatie hun rechten voor te lezen.

Situatie in de gevangenissen

In paragraaf 3.3.6 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005 is ingegaan op de situatie in gevangenissen. Na de verschijning van dat ambtsbericht is nog het volgende bekend geworden.

Sinds 2000, toen er grote rellen uitbraken in verschillende gevangenissen, voerde het ministerie van Justitie een omvangrijk reorganisatieprogramma van het gevangeniswezen uit. In 2004 is dit programma ingebed in een justitieel hervormingsproject dat werd uitgevoerd door de Raad van Europa en gefinancierd door de Europese Commissie. Behalve het gevangeniswezen werd onder dit project ook een ondersteuning verleend aan forensisch onderzoek en aan de justitiële academie, waar rechters en openbare aanklagers worden opgeleid. Eind september 2006 liep dit Raad van Europa project af. Over een vervolproject wordt preliminair gesproken.

Er zijn inmiddels vijf nieuwe opleidingscentra voor gevangenispersoneel in gebruik genomen. De fysieke renovatie van de bestaande gevangenissen gaat onverminderd door evenals de sluiting van kleine lokale gevangenissen. Turkije telt ruim 440 gevangenissen, waarvan enkele tientallen de komende jaren alsnog zullen worden gesloten en vervangen door grotere, regionale gevangenissen. De hervormingen in de gevangenissector van de afgelopen jaren hebben bijgedragen tot een vermindering van het aantal gevallen van marteling en mishandeling in het penitentiaire apparaat. Er is meer aandacht voor opleiding en begeleiding van personeel, dat ook beter wordt betaald dan vroeger.

¹⁹¹

Voor de belangrijkste vernieuwingen op het gebied van de rechtsgang in de wet inzake de Tenuitvoerlegging van Straffen en Veiligheidsmaatregelen zie ook paragraaf 3.3.6 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005.

De grootste knelpunten liggen op het gebied van de gezondheidszorg. Het ministerie van Justitie heeft moeite om artsen te vinden voor de gevangenen; vaak werken deze als privé-arts en daarnaast een (zeer) beperkt deel van hun tijd in de gevangenis. De samenwerking tussen het ministerie van Justitie die deze artsen financieert, en het ministerie van Gezondheid is nog onvoldoende. Hierdoor ontbreekt het in veel gevallen aan adequate medische zorg voor gedetineerden. Met name moeder-en-kind zorg, zorg voor drugsgebruikers en aandacht voor hiv/aids, en psychiatrische zorg zijn gebieden waaraan de komende jaren aandacht zou moeten worden besteed.

Sinds vijf jaar is er een systeem van externe monitoring van gevangenen, dat bestaat uit toezichthoudende rechters (de zogeheten 'enforcement judges') en raden van toezicht ('monitoring boards'). Dit systeem zou verder versterkt kunnen worden door meer training van de betrokken personen en het updaten van handboeken en protocollen. Deze zijn bij voorbeeld nog niet allemaal aangepast aan de recent hervormde strafwetgeving.

Belangrijk is de voorlichting aan pers en publiek over de hervormingen in het gevangeniswezen en de noodzaak om aan mensenrechten- en andere standaarden te voldoen. Er dreigt echter een gebrek aan begrip onder de bevolking die zelf ook niet altijd onder ideale fysieke omstandigheden leeft, voor de noodzaak om gevangenen aan moderne standaarden te laten voldoen, waarin gevangenen toegang hebben tot activiteiten buiten hun cel en adequate medische en andere voorzieningen.

Hoewel er veel (internationale) aandacht is gegaan naar de zwaarst beveiligde categorie gevangenen, de F-type, zijn de fysieke omstandigheden in die gevangenen relatief goed. Alle F-type gevangenen zijn in de afgelopen paar jaar nieuw gebouwd en hebben derhalve minder dan reguliere gevangenen te kampen met achterstallig onderhoud en/of inadequate fysieke infrastructuur. Een knelpunt in veel F-type gevangenen is het gebrek aan mogelijkheden om activiteiten te ontplooiën buiten de cel.

Aftrek voorarrest

In de regel wordt voorarrest van de gevangenisstraf afgetrokken. Temeer daar het voorarrest in Turkije gemakkelijk enkele jaren kan duren omdat de doorlooptijd van rechtszaken erg groot is in verband met de vele zittingen waarover zo'n zaak wordt uitgesmeerd. Inmiddels is er ook jurisprudentie (mede naar aanleiding van uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens) op grond waarvan verdachten die drie jaar in voorarrest zitten en wiens rechtszaak nog niet is afgerond, in vrijheid moeten worden gesteld hangende het verdere verloop van de rechtszaak tegen hen. Daar zijn overigens wel weer uitzonderingen op.

Detentie/voorlopige invrijheidstelling in afwachting van hoger beroep

De vraag of het gebruikelijk is dat veroordeelden in Turkije hangende een beroep worden gedetineerd, danwel (voorlopig) in vrijheid worden gesteld, is niet in algemene zin te beantwoorden. Het komt voor dat een rechtszaak dermate lang duurt dat de desbetreffende persoon hangende de rechtszaak in vrijheid wordt gesteld. Meestal betreft dit relatief kleinere delicten, maar dat hoeft niet. Ook terreurverdachten kunnen hangende een uitspraak/beroep in vrijheid worden gesteld. Het al dan niet vrijlaten, in afwachting van een uitspraak in eerste aanleg, dan wel beroep, is een beslissing die alleen door de rechter kan worden genomen. Daarbij zij opgemerkt dat verdachten niet in alle gevallen in voorarrest worden genomen hangende de uitspraak in eerste aanleg. Ook tijdens de beroepsprocedure komt het voor dat verdachten de uitspraak in vrijheid afwachten.

Medische zorg in Turkse gevangenissen

Of een persoon in een Turkse gevangenis voldoende medische voorzieningen zal kunnen krijgen in verband met zijn/haar gezondheidsklachten is niet alleen afhankelijk van de beschikbare medische voorzieningen, maar ook van de algemene leefomstandigheden in Turkse gevangenissen. Die verschillen van gevangenis tot gevangenis. Ook ten aanzien van specialistische medische voorzieningen tijdens verblijf in een gevangenis zijn er teveel verschillen tussen de gevangenissen onderling en tussen de ziekenhuizen waar de gevangenissen mee samenwerken. In principe geldt dat in iedere gevangenis een geschoold arts aanwezig is, die in dienst is van het ministerie van Justitie. Hij is het eerste aanspreekpunt voor de gevangenen. In iedere gevangenis moet ook een medische (basis)voorziening aanwezig zijn, in de vorm van een ziekenzaal met basisuitrusting. Die is in de praktijk echter vaak behoorlijk beperkt, maar ook dit verschilt van gevangenis tot gevangenis. Wanneer de arts bepaalt dat de in de gevangenis aanwezige voorzieningen niet toereikend zijn voor de klachten van een specifieke gevangene, dan wordt deze op aanwijzing van de arts overgeplaatst naar een bewaakte afdeling van een ziekenhuis in de buurt, verreweg in de meeste gevallen een SSK-ziekenhuis¹⁹². Er zijn overigens gevangenissen die, vanwege de afstand, een overeenkomst hebben met privé-ziekenhuizen, maar dat zij er maar enkele. Het voorzieningenniveau in de SSK-ziekenhuizen blijft in de meeste gevallen echter achter op het niveau van een gemiddeld Nederlands ziekenhuis. Slechts in de privé-ziekenhuizen is de zorg vergelijkbaar met het niveau van Westeuropese ziekenhuizen.

Tijdelijke vrijlating van (ex-)gevangenen met het Wernicke-Korsakoff-syndroom

Er zijn gevallen bekend van gevangenen van wie de tijdelijke vrijlating in verband met de effecten van vitamine B gebrek tijdens hongerstakingen, op medische gronden wordt omgezet in een permanente vrijlating. Er wordt dan geconstateerd dat de hersenbeschadiging zodanig ernstig is, dat niet verwacht kan worden dat

¹⁹²

SSK (Sosgal Sigortalari Kurumu) -ziekenhuizen zijn de 'ziekenfonds-ziekenhuizen' van Turkije, waarop iedereen die in Turkije premie betaalt aan de SSK, een beroep kan doen.

betrokkene ooit nog herstelt. Er zijn ook gevangenen van wie de tijdelijke vrijlating nu al enkele jaren steeds met zes maanden, of soms met een jaar, verlengd wordt en die dus de facto nog steeds op vrije voeten zijn. Het komt tenslotte ook voor dat tijdelijk vrijgelaten patiënten verzuimen zich te melden bij de arts. Van een aantal van dergelijke gevallen is bekend dat er niet actief naar hen wordt gezocht, maar zij lopen wel het risico bij aanhouding vanwege andere redenen te worden vastgezet om in ieder geval opnieuw medisch te worden gekeurd.

Er zijn ook gevallen bekend waarin personen ‘hersteld’ worden verklaard en op grond daarvan hun straf moeten voortzetten. In deze gevallen gaat het niet zozeer om een verklaring van volledig herstel. De arts constateert na het onderzoek dat betrokkene voldoende hersteld is om zijn straf te kunnen uitzitten. Tegen een dergelijk besluit bestaat bezwaar open bij de rechter, maar in de praktijk worden die bezwaren zelden gehonoreerd, omdat de medische verklaring van de arts zwaar weegt.

Personen worden aangehouden wanneer zij terugkeren naar Turkije en er nog een deel van de gevangenisstraf openstaat en zij zich te laat melden bij de keuringsarts. Afhankelijk van waar en hoe betrokkene wordt aangehouden, wordt hij/zij meestal niet rechtstreeks overgebracht naar de gevangenis. Vaak worden er minimaal enkele uren op een politiebureau doorgebracht voor het controleren van gegevens en dergelijke. Deze procedure is overigens niet enkel aan ex-gevangenen voorbehouden maar dit gebeurt met iedereen die terugkeert. Op het moment dat besloten wordt dat betrokkene naar een gevangenis zou moeten worden overgebracht, dan wordt betrokkene in dit soort gevallen verplicht (opnieuw) gekeurd door een arts. Die kan besluiten de tijdelijke vrijlating te verlengen of niet. Er zijn geen betrouwbare gegevens over de aantallen personen die het betreft.

In juni 2006 heeft president Sezer gratie verleend aan 180 (ex-)gevangenen die lijden aan de ziekte van Wernicke-Korsakoff. Sinds zijn aantreden heeft de president aan ongeveer 450 (voormalige) gevangenen met deze ziekte gratie verleend.

3.3.7 Mishandeling en foltering

Ook in de verslagperiode werd Turkije herhaaldelijk door het EHRM veroordeeld vanwege mishandeling tijdens verhoor/detentie en gebruik van onnodig geweld.¹⁹³ Daarbij zij aangetekend dat, evenals in voorgaande jaren, de meeste van deze veroordelingen voortvloeiden uit rechtszaken die reeds voor 1999 zijn aangespannen. De huidige situatie omtrent marteling/mishandeling is dat het aantal incidenten waarbij marteling/mishandeling wordt gerapporteerd, snel daalt.

¹⁹³

AFP, 21 februari, 8 augustus, 17 en 31 oktober, en 5 december 2006.

Een uitzondering hierop in de verslagperiode vormde de detentie van enkele honderden personen, waaronder veel minderjarigen, in Diyarbakir, Batman en enkele andere plaatsen in Zuidoost-Turkije in maart/april 2006. Deze aanhoudingen en detenties volgden op de rellen die ontstonden na de begrafenissen van enkele omgekomen PKK-strijders.¹⁹⁴ Over deze detenties werd in 70 gevallen een klacht ingediend bij de autoriteiten. 39 van deze gevallen worden thans onderzocht door de autoriteiten. Ook de ernst van de toegepaste methoden neemt af, in de zin dat zware gevallen van marteling zeer zelden meer lijken voor te komen, maar dat het eerder gaat mishandeling.

Een VN-delegatie van onafhankelijke experts bezocht Turkije van 9 tot 20 oktober 2006 in het kader van de VN-Werkgroep voor Arbitraire Detentie. In een persverklaring onmiddellijk na afloop van de missie werd opgemerkt dat marteling/mishandeling, maar ook rechtsgang in het geval van commune delicten redelijk in orde lijkt, maar dat klachten nog voortvloeien uit (vermeende) terrorisme-zaken. De experts stelden naar aanleiding van hun bezoek dat de situatie met betrekking tot marteling/mishandeling 'van een wijd verspreide praktijk' is gewijzigd in 'uitzonderlijke misdragingen van individuele politie- of Jandarma-beambten'. Het nieuwe wetboek van Strafrecht en het wetboek van Strafvordering verbieden het gebruik van verklaringen afgenomen onder marteling in een rechtszaak. Mede hierdoor is het aantal gevallen sterk afgenomen. Dit zal zich waarschijnlijk in de toekomst verder doorzetten, aldus de expert-groep. Zij uitte nog wel haar zorg over verklaringen die reeds zijn afgelegd voor de inwerkingtreding van het nieuwe wetboek van Strafrecht, en die in nog steeds lopende zaken worden gebruikt in de rechtbank. Ook advocaten-verenigingen maken zich hierover zorgen. Het jaarlijkse voortgangsrapport van de Europese Commissie dat op 8 november 2006 uitkwam, stelde dat in 2006 de afname van het aantal gevallen van marteling/mishandeling had doorgezet.

Er worden bij mensenrechten-organisaties nog wel klachten ingediend over mishandeling tijdens verhoor. Deze verhoren vinden plaats op politiebureaus in de grotere steden en op Jandarma-posten op het platteland. Er zijn grote verschillen tussen de behandeling van verdachten op verschillende bureaus in verschillende plaatsen in het land, waardoor het niet mogelijk is om een algemene uitspraak te doen over waar deze mishandeling (het meeste) voorkomt.

Er worden ook gevallen gemeld waarbij verdachten buiten formele detentiecentra zouden worden mishandeld, dat wil zeggen dat zij bij voorbeeld naar een afgelegen plaats buiten de stad zouden worden meegenomen om daar te worden mishandeld. Verder vindt in sommige gevallen nog gebruik van excessief geweld plaats bij het voorkomen van demonstraties, met name demonstraties waarvoor geen vergunning werd aangevraagd of verleend. Deze gevallen worden, wanneer

¹⁹⁴

Zie ook paragraaf 2.3.1 van dit algemeen ambtsbericht.

zij bij mensenrechten-organisaties worden gemeld, vaak opgenomen in de statistieken over marteling/mishandeling.

Met name in oudere gevangenissen die nog niet zijn gerenoveerd, zijn de omstandigheden in sommige gevallen van dien aard dat verblijf erin leidt tot mogelijke blootstelling aan slechte behandeling. Dit geldt niet voor de nieuw gebouwde gevangenissen, waartoe onder andere de F-type gevangenissen behoren. De nieuwe gevangenissen voldoen voor wat betreft hun fysieke infrastructuur aan de Europese standaarden. In de verslagperiode bracht het Anti-Foltercomité van de Raad van Europa (CPT) op 6 september 2006 een rapport uit naar aanleiding van een bezoek van enkele leden van dit comité aan Turkije in het kader van hun reguliere bezoeken aan Turkse gevangenissen en detentie-centra in december 2005. Daarbij waren enkele gevangenissen, politiebureaus en psychiatrische inrichtingen bezocht. Op basis van bevindingen van dit bezoek kwam het comité tot de conclusie dat gevallen van marteling en mishandeling nog niet volledig zijn uitgebannen. Toename van mishandelingen buiten gevangenissen of politiebureaus op afgelegen plaatsen was het comité eveneens opgevallen.¹⁹⁵

Volgens de Vereniging voor Mensenrechten (IHD) in het jaarrapport 2005 zouden in 2005 825 gevallen van foltering en mishandeling gemeld zijn (in 2004 bedroeg dat aantal nog 1.040). In 52 gevallen van mishandeling en foltering werden slechts zes verdachten veroordeeld.¹⁹⁶ Blijkens onderzoek door Amnesty International vonden er in Turkije nog steeds gevallen van marteling plaats. Ook zouden rechtbanken nog steeds bekentenissen accepteren die door marteling zou zijn afgedwongen.¹⁹⁷ In dit verband beveelt AI aan dat rechtbankpersoneel beter geschoold wordt en dat er duidelijke richtlijnen voor verhoren komen. Ook is een heldere omschrijving nodig van wat marteling is.¹⁹⁸

De situatie met betrekking tot mishandeling en foltering van asielzoekers bij terugkeer naar Turkije verschilt niet wezenlijk van de algemene situatie. Teruggekeerde asielzoekers vormen geen groep waaraan speciale aandacht wordt besteed door de autoriteiten enkel op grond van het feit dat zij in West-Europa asiel hebben aangevraagd. In specifieke, individuele gevallen, waarin er sprake is van terugkerende asielzoekers die in Turkije geregistreerd staan als gezocht op grond van terroristische activiteiten, kan er sprake zijn van een verhoogd risico op

¹⁹⁵ AFP/Reuters, 5 september 2006; Raad van Europa, 'Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 14 December 2005', CPT/Inf (2006)30 (Straatsburg, 6 september 2006).

¹⁹⁶ Der Standard, 1 maart 2006; Reuters, 28 februari 2006.

¹⁹⁷ Amnesty International, 'Turkey: Justice delayed and denied: The persistence of protracted and unfair trials for those charged under anti-terrorism legislation', EUR 44/013/2006 (6 september 2006).

¹⁹⁸ AFP/ANP/DPA, 23 februari 2006.

mishandeling tijdens de detentie die volgt op het antecedenten-onderzoek bij terugkeer. Evenals voor de algemene situatie geldt ook in deze individuele gevallen dat er grote verschillen van geval tot geval zullen zijn. Bekende individuen waarvan de Turkse autoriteiten weten dat zij door bij voorbeeld binnen- en buitenlandse media of anderszins zullen worden gevolgd, lopen over het algemeen een verminderd risico op mishandeling. Hetzelfde geldt voor individuen die een actieve en goed ingevoerde advocaat hebben.

Nationale veroordelingen wegens doodslag/foltering

Een rechtbank in Diyarbakir heeft op 27 februari 2006 62 personen waaronder officieren, bewakers en politieagenten, tot voorwaardelijke gevangenisstraffen van vijf jaar¹⁹⁹ veroordeeld vanwege hun betrokkenheid bij het neerslaan van een gevangenisoproer in Diyarbakir. Op 24 september 1996 werden tien gevangenen gedood en diverse anderen verwond toen veiligheidseenheden ingrepen bij een opstand in de gevangenis van Diyarbakir met veel PKK-gedetineerden.²⁰⁰

3.3.8 Verdwijningen

Er zijn in de verslagperiode geen verdwijningen gerapporteerd.²⁰¹ Wel deden de autoriteiten onderzoek in enkele als verdwijning aangegeven zaken. Het ministerie van Binnenlandse Zaken heeft een Bureau voor Onderzoek naar Vermiste Personen opgericht, dat vierentwintig uur per dag open is. Volgens de autoriteiten zouden in 2005 twaalf personen als vermist zijn aangemeld. Zij zouden worden verdacht van terroristische activiteiten; twee personen die als vermist waren opgegeven bleken echter in leven te zijn.²⁰²

Turkse mensenrechtenjuristen hebben op 13 februari 2006 een beroep op de autoriteiten gedaan om een onderzoek te heropenen naar de verdwijning in 1993 van elf Koerdische dorpelingen, nadat testen op eerder aangetroffen beenderen positief waren uitgevallen. De dorpelingen afkomstig uit Akarca waren in oktober 1993 verdwenen, nadat zij door een commando-eenheid van het Turkse leger staande waren gehouden. Een eerder onderzoek op last van de familie had niets opgeleverd. In oktober 2004 hadden dorpelingen bij hun gehucht echter menselijke resten en kledingstukken aangetroffen.²⁰³

¹⁹⁹ Het voorwaardelijke element van de straffen hing samen met een amnestie-regeling uit 2001.

²⁰⁰ AFP, 27 februari 2006.

²⁰¹ US Department of State, 'Turkey – Country Reports on Human Rights Practices – 2005 (Washington, 8 maart 2006).

²⁰² Idem.

²⁰³ AFP, 13 februari 2006.

Veroordeling Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)

In de verslagperiode is Turkije veroordeeld door het EHRM in verband met de verdwijning van een persoon ten gevolge van zijn aanhouding door veiligheidstroepen in het zuidoosten van Turkije.²⁰⁴

3.3.9 Buitengerechtelijke executies

Veiligheidstroepen hebben in het verleden vermoedelijk buitengerechtelijke executies uitgevoerd; zo zouden politie, Jandarma en militairen met name in het zuiden en zuidoosten personen hebben omgebracht die ogenschijnlijk waarschuwingsschoten hebben genegeerd.²⁰⁵ De meeste van dergelijke onwettige executies door veiligheidstroepen zijn door rechtbanken onderzocht. Het aantal arrestaties en strafvervolgingen in dergelijke zaken bleef echter laag vergeleken met het aantal incidenten. Tot veroordelingen kwam het echter zelden. Volgens de Vereniging voor Mensenrechten (IHD) zouden in 2005 tengevolge van schermutselingen en buitengerechtelijke executies 721 personen om het leven zijn gekomen en 781 personen gewond zijn geraakt. In de meeste gevallen ging het hierbij om vuurcontact tussen het Turkse leger en de PKK.²⁰⁶

Door civiele rechters werd een rechtszaak tegen een zestal militairen eind februari 2006 ter behandeling doorverwezen naar militaire rechtbanken.²⁰⁷

3.3.10 Doodstraf

Turkije heeft de doodstraf afgeschaft.²⁰⁸

3.4 Positie van specifieke groepen**3.4.1 Koerden**

Door het oplaaiende geweld in het zuidoosten van het land, bomaanslagen waarbij slachtoffers vielen of dreigingen daartoe in de rest van het land, leek de opstelling van de overheid ten aanzien van de Koerdische bevolkingsgroep in de verslagperiode onder druk te komen. Hoewel er enige vooruitgang was geboekt met betrekking tot meer culturele vrijheden (Koerdische taallessen, (lokale) radio-

²⁰⁴ AFP, 19 oktober 2006.

²⁰⁵ US Department of State, 'Country Reports on Human Rights Practices – Turkey – 2005' (Washington, 8 maart 2006).

²⁰⁶ Reuters, 28 februari 2006.

²⁰⁷ Ibidem.

²⁰⁸ Zie ook Amnesty International, 'List of Abolitionist and Retentionist Countries (1 januari 2006), documentnr. ENACT 50/007/2006.

en televisieuitzendingen in het Koerdisch, vrijheid om Koerdisch te spreken) voor de Koerdische bevolking, bleek implementatie van die maatregelen traag en gepaard te gaan met bureaucratische obstakels, al dan niet om politieke redenen. Voorzover bekend zijn er in de verslagperiode geen nieuwe maatregelen meer afgekondigd.

Enkele rechtzaken

Selim Sadak en Hatip Dicle die voor de Democratische Partij (DEP, pro-Koerdisch, ontbonden in 1994) in het Turkse parlement zaten, werden eind januari 2006 aangeklaagd, omdat zij de gedetineerde Koerdische opstandelingenleider Abdullah Öcalan zouden hebben geprezen. Indien schuldig bevonden kunnen zij twee jaar gevangenisstraf krijgen. Zij deden de uitspraken in september 2005 bij het in Denemarken gevestigde Koerdische station Roj TV. Beiden zijn thans lid van de Democratische Volkspartij (DTP).²⁰⁹

Tegen de burgemeester van Diyarbakir, Osman Baydemir, met nog 55 andere burgemeesters uit zuidoost Turkije loopt sinds 26 september 2006 een rechtszaak, vanwege een brief aan de Deense premier Anders Fogh Rasmussen. Daarin bepleitten zij om het in Kopenhagen gevestigde televisiestation Roj TV dat door Turkije gezien wordt als spreekbuis van de PKK, niet te sluiten.²¹⁰ Daarnaast werd Baydemir beschuldigd van het vernederen van de Turkse staat vanwege uitlatingen in een interview in het tijdschrift Tempo in januari 2006 over raciale en regionale verschillen in Turkije.²¹¹

Het parket in Ankara zou op 26 juni 2006 een gerechtelijk vooronderzoek zijn begonnen tegen de DTP vanwege afbeeldingen van Abdullah Öcalan op de jongste bijeenkomst van deze partij.²¹² Ahmet Türk en Aysel Tugluk werden in verband hiermee op 6 juli 2006 vanwege samenwerking met de PKK in staat van beschuldiging gesteld, zij riskeren een gevangenisstraf van 2½ jaar.²¹³

Aydin Budak, burgemeester van de stad Cizre in zuidoost-Turkije en lid van de DTP, is op 9 juni 2006 tot vijftien maanden gevangenisstraf veroordeeld vanwege uitspraken voor de televisie die door de rechtbank als terroristische propaganda werden gekenmerkt. Budak is tegen de uitspraak in hoger beroep gegaan.²¹⁴ De DTP verzocht de centrale overheid op 6 maart 2006 de Koerdische taal de status van officiële taal te willen verlenen en de juridische beperkingen die een Koerdische vertegenwoordiging in het parlement onmogelijk maakten, te willen opheffen.²¹⁵

²⁰⁹ AFP, 26 januari 2006.

²¹⁰ AFP/Reuters, 26 september 2006; 'Mayors charged in Kurdish tv dispute', eurasianet.org van 7 juni 2006 (geraadpleegd op 10 oktober 2006).

²¹¹ Reuters, 23 juni 2006.

²¹² AFP, 26 juni 2006.

²¹³ AFP, 6 juli 2006.

²¹⁴ AFP/Reuters, 9 juni 2006.

²¹⁵ AFP, 6 en 12 maart 2006.

De viering van het Koerdisch nieuwjaar (Newroz) in 2006 leverde over het algemeen nergens grote problemen op. Er was sprake van grootscheepse aanwezigheid van politie, jandarma en veiligheidsdiensten bij en rond de vieringen. In een enkel geval probeerden betogers wegversperringen neer te halen en de politie met stenen te bekogelen. Ondanks een verbod werden bij optochten in de mensenmassa's soms ook groen-geel-rode vlaggen van de PKK en portretten van PKK-leider Abdullah meegevoerd.²¹⁶

Publicaties in het Koerdisch

In de verslagperiode vond de verspreiding van nieuws in het Koerdisch, bijvoorbeeld via kranten, in het algemeen ongehinderd plaats. Er was een behoorlijk aantal (lokale) kranten die stukken in het Koerdisch (zowel Kirmanci als Zaza talen) publiceerde, zonder daarbij problemen te ondervinden. Meer dan duizend exemplaren in de Koerdische taal van een beroemde serie boeken voor kinderen van de Zweedse schrijfster Astrid Lindgren is door de Turkse overheid in augustus 2006 in Istanbul in beslag genomen. De boeken, die bestemd waren voor bibliotheken in vijf Koerdische dorpen, gingen volgens de autoriteiten niet vergezeld van de benodigde douane-documenten, ook de vereiste vergunning van het Turkse ministerie van Onderwijs ontbrak.²¹⁷

*Radio - en televisie-uitzendingen in het Koerdisch*²¹⁸

De staatstelevisie TRT verzorgt dagelijks via het kanaal TRT 3 een programma van dertig minuten in een taal anders dan het Turks. Deze programma's worden in vijf talen verzorgd: Bosnisch, Kirmanci (een Koerdische taal), Zaza (een andere Koerdische taal, Cirkassisch en Arabisch. In het programma komen nieuwsonderwerpen, muziek en documentaires aan bod.

In de praktijk worden al wel uitzendingen in het Koerdisch verzorgd op lokaal niveau, zowel radio als (in mindere mate) televisie-uitzendingen. Dit betreft dan incidentele uitzendingen door lokale/regionale tv- en radiostations. Deze uitzendingen dienen zich in de praktijk te beperken tot culturele onderwerpen (veelal muziek), maar er zijn ook gevallen bekend van Koerdische reclames die zijn toegestaan. De toepassing van wat wel en niet is toegestaan verschilt in de praktijk nog steeds tussen de verschillende provincies. De nationale Raad voor Radio- en Televisie (RTÜK) heeft drie aanvragen voor Koerdische uitzendingen goedgekeurd (Cün TV en Soz TV (beide in Diyarbakir) en het radiostation Media FM in Sanliurfa).²¹⁹ De tv-uitzendingen duren maximaal drie kwartier per dag en alles moet in het Turks ondertiteld zijn. Dat maakt rechtstreekse uitzendingen onmogelijk. De eerste particuliere Koerdische televisiezender Rojhelat TV met Koerdische medewerkers uit Iran, Irak en Turkije zendt sinds 15 mei 2006 uit

²¹⁶ AFP/DPA/Reuters, 17, 18 en 21 maart 2006.

²¹⁷ AFP, 24 augustus 2006.

²¹⁸ Zie paragraaf 3.4.1 van het algemeen ambtsbericht van 28 januari 2005.

²¹⁹ DPA, 7 maart 2006.

vanuit Stockholm. De uitzendingen (2 uur per dag) gaan over de internationale actualiteit en zijn gericht op het Nabije Oosten en Iran.²²⁰

*Onderwijs in de Koerdische taal*²²¹

Naar verwachting zullen er geen wijzigingen in de wetgeving komen met betrekking tot Koerdische taalcursussen. Deze cursussen zijn mogelijk en worden niet verboden door de regering. Vanwege geldgebrek zijn de aanbieders van de cursussen gestopt. Mogelijk dat hieraan ook politieke motieven ten grondslag hebben gelegen. Thans zou er naar verluidt nog een cursus open zijn.

3.4.2 Leden van de PKK en militante linkse of islamistische groeperingen²²²

Er zijn geen aanwijzingen dat het enkele feit van familieverband met een lid van c.q. veroordeelde wegens activiteiten voor de PKK, leidt tot vervolging door de autoriteiten. Er zijn talrijke voorbeelden van personen die daarvan geen enkele hinder ondervinden, terwijl een (naast) familielid een gevangenisstraf uitzit wegens (vermeend) lidmaatschap van de PKK. Er lijken wel voorbeelden voor te komen van discriminatie, maar hoeverre deze een patroon vormen, valt moeilijk vast te stellen. Het Turkse wetboek van Strafrecht/Strafvordering bepaalt dat strafbaarheid strict persoonlijk is.

*Amnestiewet inzake leden van de PKK en militante linkse of islamistische groeperingen van augustus 2003*²²³

Op de amnestie-regeling van augustus 2003 kon ook een beroep worden gedaan door PKK-leden of –sympathisanten die terugkeerden naar Turkije. Sinds begin 2004 is echter, zoals bekend, de zes-maanden termijn verlopen die indertijd was vastgesteld voor het indienen van een aanvraag om te vallen onder deze amnestie-regeling. Thans kan derhalve geen beroep meer op de regeling worden gedaan.

3.4.3 DEHAP-leden en -sympathisanten

Sinds de oprichting van de Democratic Society Party (DTP) in augustus 2005 is het ledenbestand van de Democratische Volkspartij (DEHAP) vrijwel volledig overgegaan naar de DTP.²²⁴ Ook burgemeesters die gekozen zijn als DEHAP-burgemeester (bijvoorbeeld de burgemeester van Diyarbakir, Osman Baydemir) zijn overgestapt naar de DTP.

²²⁰ AFP, 15 mei 2006.

²²¹ Zie paragraaf 3.4.1 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 28 januari 2005.

²²² Zie ook paragraaf 3.4.2 van het algemeen ambtsbericht van 13 december 2005.

²²³ Zie ook, laatstelijk, paragraaf 3.4.2 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005.

²²⁴ Zie ook paragraaf 2.2.1 van dit algemeen ambtsbericht.

De situatie van DTP-leden en –sympathisanten verschilt niet van die van (voormalige) DEHAP-leden en –sympathisanten, in de zin dat enkel lidmaatschap of sympathie niet of nauwelijks een grondslag lijkt te vormen voor rechtsvervolging of anderszins verhoogde aandacht van de autoriteiten.

Dit is anders wanneer men een prominente functie bekleedt binnen de partij, of een openbaar ambt zoals bij voorbeeld burgemeester. In dat geval kan men sneller op verhoogde aandacht van de autoriteiten rekenen. Deze neemt in veel gevallen de vorm aan van rechtszaken of juridische (voor-)onderzoeken.

Er lijken aanzienlijke verschillen te bestaan (van persoon tot persoon) in hoeverre deze aandacht zich voordoet. Zo ondervinden bekende DTP-leiders, waaronder burgemeesters, over het algemeen een vergelijkbare behandeling door de Turkse staat als vroeger met DEHAP het geval was, in de zin dat zij veelvuldig aan juridische (voor-)onderzoeken worden onderworpen of zich anderszins voor de rechtbank moeten verantwoorden. Inmiddels zijn ook aan prominente DTP-leden boetes en gevangenisstraffen opgelegd, omdat zij zich aan strafbare feiten zouden hebben schuldig gemaakt.

De Turkse staat en overheid beschouwt de DTP als (identieke) voortzetting van DEHAP, op vergelijkbare wijze als zij eerder tegen de overgang van HADEP naar DEHAP aankeek.

Er hebben geen nieuwe ontwikkelingen plaatsgevonden in de rechtszaak voor het Constitutionele Hof over sluiting van de DEHAP.²²⁵ De zittingen in deze zaak zijn afgerond, een uitspraak is nooit gedaan, maar deze zou nog steeds ieder moment kunnen komen. Gegeven het feit dat vrijwel alle DEHAP-leden, inclusief de meer prominente, inmiddels naar de DTP zijn overgestapt, is het de vraag of er nog een uitspraak zal komen in de DEHAP-zaak.

De rechtszaak die in 2005 was opgestart tegen (voormalig DEHAP-voorzitter) Tuncer Bakirhan, die lid is geworden van de DTP, is nog niet afgerond.

3.4.4 Verwanten van DEHAP-leden

Er hebben zich voor wat betreft deze groep en voorzover bekend in de verslagperiode geen relevante ontwikkelingen voorgedaan.

²²⁵

Voor achtergrond zie paragraaf 3.4.5 van het algemeen ambtsbericht van 28 januari 2005.

3.4.5 Dorpswachters ²²⁶

In een brief van 8 juni 2006 aan de minister van Binnenlandse Zaken, Abdülkadir Aksu, riep Human Rights Watch (HRW) de Turkse regering op onmiddellijk stappen te ondernemen om een einde te maken aan het systeem van dorpswachters. Dit systeem veroorzaakte volgens HRW ernstige mensenrechtenschendingen in zuidoost Turkije.

Volgens HRW hebben dorpswachters in de afgelopen 3½ jaar tenminste dertien ongewapende dorpelingen om het leven gebracht en talloze anderen aangevallen. Ook vormde dit systeem een obstakel bij de terugkeer van binnenlands ontheemden naar dat gebied. De aanwezigheid van dorpswachters schrok binnenlands ontheemden af om daadwerkelijk naar hun vroegere huizen terug te keren. Vaak hebben dorpswachters de huizen en/of landerijen van binnenlands ontheemden in bezit genomen. Binnenlands ontheemden vrezen bij terugkeer zich weer te moeten aansluiten bij de dorpswachters. Hoewel er geen wettelijke vereiste bestaat om zich aan te sluiten bij de dorpswachters, komt het volgens HRW voor dat veiligheidstroepen dienstnemen bij de dorpswachters als informele vereiste opvoeren bij terugkeer. Terugkerende dorpelingen die zich weer aansluiten bij de dorpswachters stellen zich bloot aan aanvallen van de PKK. Iedere terugkerende dorpeling wordt geconfronteerd met de altijd aanwezige dreiging van geweld van de zijde van dorpswachters als represaille voor aanvallen van de PKK. De PKK deinst er volgens HRW overigens ook niet voor terug om bloedvetes en stamconflicten aan te wakkeren of betrokken te raken in crimineel gedrag variërend van diefstal tot aanranding.²²⁷

3.4.6 Vrouwen

Wat betreft de aangifte van (sexueel) geweld tegen vrouwen en opvangmaatregelen zijn er geen opzienbarende ontwikkelingen in de verslagperiode.²²⁸ Aangiftes worden volgens vrouwenorganisaties over het algemeen serieus behandeld door de Jandarma en de politie. Maar dit mondt nog niet vaak uit in een veroordeling van daders. De regelgeving die stelt dat er minstens één vrouwelijke politieagent op een politiebureau aanwezig moet zijn, wordt in de praktijk niet altijd nagekomen, waardoor vrouwen het moeilijk vinden hun verhaal op een juiste en gedetailleerde manier te doen.

Wat betreft opvangmogelijkheden is geen grote ontwikkeling vast te stellen. Na het wetsvoorstel van 2005, waarin werd gesteld dat gemeenten met meer dan 50.000 inwoners een opvanghuis moesten hebben, is er één nieuw opvanghuis

²²⁶ Zie laatstelijk paragrafen 3.4.7 van de algemene ambtsberichten van 28 november 2003 en 28 januari 2005.

²²⁷ Human Rights Watch, 'Turkey: Letter to Minister Aksu calling for the abolition of the village guards' (New York, 8 juni 2006).

²²⁸ Zie ook laatstelijk paragraaf 3.4.6 van het algemeen ambtsbericht van 13 december 2005.

geopend door een gemeente. Verder zijn er nog steeds 15 opvanghuizen van de staat en een aantal gemeentelijke en particuliere opvanghuizen. De meeste van deze opvangcentra zijn niet voldoende beveiligd, waardoor het nog voorkomt dat de familie de ondergedoken vrouw toch vindt en zelfs naar binnen weet te komen in het huis en de vrouw aldaar mishandelt.

Er zijn nog steeds veel organisaties actief en er worden allerlei campagnes gevoerd en films en tv-series gemaakt over het geweld tegen vrouwen, met name eerwraak en eremoord.²²⁹ De media-aandacht voor het onderwerp is groot. In individuele gevallen leidt deze verhoogde media-aandacht tot positieve resultaten, waaronder toenemende straffen voor (in veel gevallen minderjarige) plegers van ermoorden.²³⁰

In juli 2006 heeft premier Erdoğan een communiqué uitgebracht over de preventie van eerwraak, ermoorden en geweld tegen vrouwen en kinderen. Hierin worden instanties opgeroepen samen te werken met het opgerichte Algemeen Directoraat voor de Positie van de Vrouw, dat een coördinerende rol zal spelen in de uitvoering van maatregelen. Of dit tot concrete resultaten heeft geleid is nog onduidelijk. Vanwege de verzwaarde straffen die staan op ermoord is het aantal gevallen licht afgenomen, maar daar staat tegenover dat het aantal gevallen van zelfmoord door jonge vrouwen is toegenomen.²³¹ Vrouwen- en mensenrechtenorganisaties maken zich hierover zorgen, omdat het in een aantal gevallen om gedwongen zelfmoorden lijkt te gaan.²³² Gedwongen huwelijken na verkrachting waren afgenomen; de situatie ten aanzien van ermoorden was in de verslagperiode stabiel. Volgens de Diyarbakir Bar Association's Women's Rights Centre zouden echter in de afgelopen zes jaar ermoorden 50 levens hebben geëist in de zuidoostelijke provincie Diyarbakir. Deze moorden vormden aanleiding tot 59 rechtszaken.²³³

Op het gebied van handelingsbekwaamheid, dienstplicht, aanvragen van documenten zijn in de verslagperiode geen veranderingen te melden ten opzichte van hetgeen reeds in het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005 vermeld is.

²²⁹ Zie ook paragraaf 2.4.1 van dit algemeen ambtsbericht.

²³⁰ Zo werd Selahattin Sezgin (22 jaar) op 3 oktober 2006 door een rechtbank in Gaziantep tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld. Hij had zijn zuster Meryem (16 jaar) doodgeschoten nadat hij had gehoord dat zij ongetrouwd zwanger was geworden. Hoewel onder de verdenking van opdracht tot deze moord te hebben gegeven, werd de vader vrijgesproken (AFP, 3 oktober 2006). In de Koerdische stad Baskale bij de Iraanse grens zou begin oktober 2006 het meisje Naila (15 jaar) vlak na de geboorte van haar kind door haar oudere broer Bahri zijn doodgeschoten. Eerder was in het ziekenhuis in die stad waar zij wegens hoofdpijn was opgenomen, geconstateerd dat zij (ongetrouwd) zwanger was geraakt naar verluidt door verkrachting (AFP, 23 oktober 2006).

²³¹ Zie ook paragraaf 2.4.1 van dit algemeen ambtsbericht.

²³² Ibidem.

²³³ Reuters, 27 juni 2006.

In verband met de gewelddadige beëindiging van een niet-toegestane demonstratie van activisten voor vrouwenrechten in Istanbul op 6 maart 2005, waarbij 38 demonstranten gewond raakten²³⁴, moesten 54 politie-agenten zich begin december 2005 verantwoorden voor de rechtbank in Istanbul. Tegen 7 van hen werden straffen geëist variërend van 3½ tot 33 jaar gevangenisstraf, tegen de overigen straffen van 6 maanden tot 4½ jaar gevangenisstraf. 56 mannen en vrouwen die ten tijde van de demonstratie waren opgepakt, werden al in juni 2005 vrijgesproken.²³⁵

Eind januari 2006 is Turkije in samenwerking met de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) een campagne begonnen om Turken bewust te maken van vrouwenhandel in de hoop dat de autoriteiten eerder worden ingelicht, waardoor bijvoorbeeld vrouwen eerder uit gedwongen prostitutie kunnen worden gered. Zo worden vrouwen uit Oost-Europa en de voormalige Sovjet-Unie vaak naar Turkije gehaald met de belofte op werk en vervolgens gedwongen zich te prostitueren. In 2003 beschuldigden de VS Turkije ervan niet genoeg te doen tegen mensenhandel en dreigden de financiële hulp stop te zetten. Sindsdien heeft Turkije maatregelen genomen om vrouwenhandel tegen te gaan, onder meer door politiepersoneel te trainen en door een gratis hulplijn te openen voor slachtoffers die hulp zoeken en voor mensen die de autoriteiten willen inlichten als ze vermoeden dat er dwang in het spel is. Van meer dan 450 vrouwen uit Oost- en Midden-Europa is bekend dat ze in 2005 het slachtoffer werden van mensenhandel, maar hun aantal ligt waarschijnlijk veel hoger. In 2005 werden 52 vrouwen bevrijd dankzij de hulplijn.²³⁶

Ten aanzien van onderwijs voor meisjes geldt dat er nog een behoorlijk aantal meisjes is dat niet naar school gaat. Evenals voorgaande jaren organiseerde de overheid bij het begin van het schooljaar 2006-2007 een grote voorlichtingscampagne om ouders aan te sporen om ook hun dochters naar school te sturen.

De huidige regering kent slechts een vrouwelijke minister, terwijl het parlement maar 20 vrouwelijke leden telt op een totaal van 550 zetels.²³⁷

Het Directoraat-Generaal voor Religieuze Zaken (Diyanet) heeft Turkse theologen opgedragen om in een nieuwe uitgave van hadiths (uitspraken van de profeet Mohammed die niet in de koran zijn opgenomen, maar via mondelinge overlevering en vervolgens schriftelijk bewaard zijn gebleven) te zuiveren van

²³⁴ Zie ook voetnoot 231 in paragraaf 3.4.6 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005.

²³⁵ DPA, 15 december 2005.

²³⁶ Reuters, 30 januari 2006.

²³⁷ AFP, 2 mei 2006.

vrouw-onvriendelijke passages. Een nieuwe Turkse uitgave van de hadith, in vijf delen, zou vervolgens eind 2007 moeten verschijnen.²³⁸

3.4.7 Homoseksuelen, travestieten en transseksuelen

Van strafbaarstelling van homoseksuele handelingen, strafvervolgning of een actief vervolgingsbeleid om de enkele reden van homoseksuele geaardheid is in Turkije geen sprake. In de verslagperiode hebben zich niet veel ontwikkelingen voorgedaan in de sociale status van homoseksuelen.²³⁹ In de Turkse samenleving wordt homoseksualiteit in het algemeen nog weinig sociaal geaccepteerd.

Op 6 augustus 2006 werd er in Bursa een demonstratie georganiseerd door de homoseksuelen-organisatie Gökkuşağı (Rainbow, inmiddels ook geregistreerd als vereniging) waar homo's, transseksuelen en travestieten uit Ankara, Istanbul en andere delen van Turkije aanwezig waren. Deze demonstratie waar toestemming voor was verstrekt door de gouverneur, werd op gewelddadige manier tegengehouden door een groep voetbalsupporters. De politie was niet in staat de groep homoseksuelen genoeg bescherming te bieden om hun demonstratie uit te voeren en de groep is uit veiligheidsoverwegingen op de bus gezet naar Istanbul. Ook de bus is toen met stenen bekogeld. Gökkuşağı heeft hierna een klacht ingediend bij de Officier van Justitie. Of er een zaak wordt gestart is nog niet bekend.

Vorig jaar is KAOS (Ankara) officieel geregistreerd als organisatie, en in de verslagperiode is ook Gökkuşağı (Bursa) geregistreerd. Pembe Hayat (Pink Life – Ankara) en Lambda (Istanbul) zijn ook officieel geregistreerd, maar hun dossier ligt nog bij de Officier van Justitie ter beoordeling, omdat de gouverneurs van respectievelijk Ankara en Istanbul bezwaar hadden aangetekend tegen hun statuten. Het is daarom mogelijk dat deze organisaties alsnog worden gesloten, alhoewel de verwachting is dat ze naar het voorbeeld van KAOS en Gökkuşağı hun registratie zullen kunnen voltooien.

In de praktijk blijkt het openen van een bankrekening op naam van een homoseksuelen-vereniging soms moeilijk. De bankbedienden doen er moeilijk over zodra zij zien dat de vereniging die een rekening wil openen een homo-vereniging is. In een aantal gevallen is hiertegen door de betrokken homo-organisatie geprotesteerd door te opperen dat de bank discrimineert en hiermee de wet overtreedt. Hierop zijn de rekeningen toch geopend.

²³⁸ AFP, 20 juni 2006.

²³⁹ Zie ook laatstelijk paragraaf 3.4.7 van het algemeen ambtsbericht van 13 december 2005.

Travestieten en transseksuelen²⁴⁰ ondervinden nog steeds grote sociale problemen in het dagelijkse leven en krijgen nog steeds boetes opgelegd op grond van artikel 225 Wetboek van Strafrecht (onzedelijk gedrag in het openbaar). Er zijn gevallen gemeld waarbij boetes werden opgelegd aan travestieten, die zich enkel op de openbare weg dan wel in een eetgelegenheid bevonden. In het verleden werden er hogere boetes opgelegd (van 100 tot 700 YTL), de laatste tijd gaat het meestal om een vast bedrag van 109 YTL (tegen de huidige koers van ongeveer € 55). Ook zijn er in de verslagperiode opnieuw gevallen bekend geworden van fysieke mishandelingen van transseksuelen en travestieten in verschillende steden. Volgens homo-organisaties zouden er in de verslagperiode in de deelgemeentes Sisli en Beyoglu in Istanbul, waar de meeste transseksuelen en travestieten werken en wonen, zogenaamde ‘travestieten-teams’ zijn opgericht als onderdeel van de politie. Deze houden zich onder andere bezig met het opsporen van travestieten en transseksuelen en leggen bovengenoemde boetes op.

3.4.8 Dienstplichtigen²⁴¹

Inzet dienstplichtigen

Het beeld ten aanzien van de inzet van dienstplichtigen is recent niet gewijzigd ten opzichte van eerdere periodes. Dienstplichtigen die zich in eerste instantie hebben onttrokken aan de dienstplicht maar die vervolgens alsnog hun dienstplicht op normale wijze vervullen, lijken geen andere positie te hebben dan ‘normale’ dienstplichtigen. In principe wordt de dienst vervuld buiten de geboorteprovincie. Plaatsing bij een bepaalde eenheid geschiedt door middel van een computerprogramma. Voorzover bekend worden dienstplichtigen in geheel Turkije in reguliere eenheden ingezet en dus ook in Zuidoost-Turkije. Incidenten waarbij vuurgevechten plaatsvinden tussen de Turkse strijdkrachten en PKK-strijders, spelen zich over het algemeen buiten de bewoonde gebieden af. Daarbij raken weinig tot geen onschuldige burgers betrokken, zij het dat er (zeldzame) uitzonderingen zijn, waarbij herders of reizigers zich op het verkeerde moment op de verkeerde plaats bevinden. In zijn algemeenheid kan nog wel worden opgemerkt dat afgezien van de sociaal-economische onderontwikkeling van het gebied als gevolg van de veiligheidssituatie het vooral de burgerbevolking in Zuidoost-Turkije is die van de oplaaiende confrontaties tussen Turkse strijdkrachten en PKK-strijders de gevolgen ondervindt van aanslagen, landmijnen, extra verkeers- en identiteitscontroles en soms (lokaal) uitgaansverboden.

²⁴⁰ Zie ook laatstelijk paragraaf 3.4.7 van het algemeen ambtsbericht van 13 december 2005.

²⁴¹ Voor een eerdere beschrijving zie het thema-ambtsbericht Turkije/dienstplicht van 17 juli 2002 en laatstelijk het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005. Beide documenten zijn nog steeds accuraat met betrekking tot het onderwerp.

Vervulling dienstplicht

Strafrechtelijke vervolging op grond van het enkele feit van dienstweigering is in de praktijk beperkt. Wanneer iemand wordt aangehouden die zijn dienstplicht zonder geldig uitstel nog niet vervuld blijkt te hebben, dan wordt er in de meeste gevallen mee volstaan deze persoon alsnog zijn dienstplicht op normale wijze te laten vervullen. In sommige gevallen komt het tot een rechtszaak, maar wanneer betrokkene op normale wijze zijn dienstplicht vervult, dan wordt ofwel geen aanvullende straf opgelegd ofwel deze is beperkt tot enkele maanden hechtenis en wordt dan omgezet in een geldboete. In gevallen van desertie, dat wil zeggen wanneer betrokkene reeds in dienst is, worden wel aanvullende gevangenisstraffen opgelegd. Er zijn echter ook gevallen bekend waarin dienstplichtontduiking niet het enige of hoofdfeit betrof waarvoor iemand door de autoriteiten werd gezocht. In dergelijke gevallen volgt vaak een strafrechtelijke veroordeling voor het andere strafrechtelijke feit, en daarnaast ook een veroordeling voor de dienstplichtontduiking. In dergelijke gevallen is de kans op een hogere of maximumstraf voor de dienstplichtontduiking groter dan wanneer betrokkene enkel gezocht/veroordeeld wordt voor dienstplichtontduiking en hij vervolgens zijn dienstplicht op normale wijze vervult.

Er is vooralsnog geen sprake van nieuwe nationaliteitswetgeving in Turkije. Hetgeen staat vermeld in het algemeen ambtsbericht Turkije/dienstplicht van juli 2002 over verlies en herkrijgen van de Turkse nationaliteit blijft onverminderd van kracht. De wetgeving over het onttrekken aan de militaire dienstplicht spreekt slechts van het verlies van de Turkse nationaliteit. Bij verlies van nationaliteit vervallen automatisch alle burgerrechten die aan de betreffende nationaliteit zijn gekoppeld. In de periode voordat de Turkse nationaliteit wordt verloren, is men in de praktijk beperkt in zijn bewegingsvrijheid. Bij de aanvraag van officiële documenten of bij grenscontroles wordt immers gecontroleerd of men niet gezocht wordt, al dan niet op grond van onttrekking aan de dienstplicht. Wanneer dat het geval blijkt te zijn maar men heeft nog steeds de Turkse nationaliteit, dan wordt men aangehouden om in ieder geval alsnog de dienstplicht te vervullen. Wanneer men veroordeeld wordt tot een gevangenisstraf op grond van het niet-vervullen van de dienstplicht, dan wordt het actief en passief kiesrecht ontnomen voor de duur van de gevangenisstraf. Dit is overigens gelijk voor alle gedetineerden, ongeacht de oorzaak van hun detentie. Artikel 63 van het Militair Strafrecht is op dit punt niet gewijzigd sinds juni 2000. Daaraan kan nog worden toegevoegd dat tijdens het vervullen van de dienstplicht op grond van artikel 67 van de Grondwet, laatstelijk gewijzigd op 23 juli 1995, voor alle soldaten, matrozen en korporaals het kiesrecht vervalt.

Voor terugkerende Turkse onderdanen is het afkopen van de dienstplicht mogelijk op dezelfde wijze als voor andere legaal in het buitenland verblijvende Turkse onderdanen. Dat wil zeggen dat eventueel de formele uitstelprocedure moet zijn

gevolgd en dat vervolgens de aanvraag om de dienstplicht af te kopen in het buitenland moet worden ingediend, dat een geldbedrag moet worden betaald (thans € 5.112 of hetzelfde bedrag in andere door de Turkse Centrale Bank toegestane valuta), en dat een basistraining van 21 dagen moet worden doorlopen in Turkije.

Gewetensbezwaarden

Gewetensbezwaarden worden in Turkije niet erkend. Deze groep ondervindt problemen wanneer zij wordt aangehouden en wanneer dan blijkt dat zij hun militaire dienstplicht nog moet vervullen.²⁴² Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen dienstplichtweigering op grond van gewetensbezwaren of om andere redenen. Men kan worden afgekeurd voor de dienstplicht op grond van medische redenen.

Er zijn mogelijkheden, met name in het onderwijs, voor dienstplichtigen om hun diensttijd in een niet-militaire omgeving door te brengen. Deze mogelijkheden bestaan echter uitsluitend naar behoefte en op verzoek van vakministeries met toestemming van het ministerie van Nationale Defensie. De verzoekende organisatie selecteert de dienstplichtigen en een verzoek daartoe van een individuele dienstplichtige is, voor zover bekend, niet geregeld. Het betreft hier uitsluitend een sturingsinstrument voor de organisatie en niet een regeling die aan bepaalde wensen van het individu tegemoet komt.

In het verleden zijn met name straffen die waren opgelegd aan personen die zichzelf op gewetensbezwaren beroepen, dan wel anderen informeren over c.q. oproepen tot gewetensbezwaren, door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens wel als onevenredig bestempeld.²⁴³ Recent zijn gevallen bekend geworden waarin een gewetensbezwaarde tot zes maanden gevangenisstraf werd veroordeeld, na het uitzitten van zijn straf naar zijn militaire dienstonderdeel werd vervoerd, zich aldaar aangekomen opnieuw op gewetensbezwaren beriep en dus zo opnieuw weigerde zijn dienstplicht te vervullen, en op grond van dit ‘nieuwe feit’ opnieuw tot zes maanden gevangenisstraf werd veroordeeld.

In de verslagperiode is echter een publieke discussie in Turkije opgelaaid omtrent de dienstplicht en het weigeren hiervan. Zo schreef journaliste Perihan Mağden in december 2005 in het weekblad *Yeni Aktuel* een column over dienstweigeraar Mehmet Tarhan²⁴⁴ onder de titel ‘gewetensbezwaren zijn een mensenrecht’ en

²⁴² Zie ook het algemeen ambtsbericht Turkije/dienstplicht van 5 juli 2001 en laatstelijk het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005.

²⁴³ Zie bij voorbeeld recent de zaak *Düzgören tegen Turkije*, uitspraak op 9 november 2006 – de zaak betrof een incident uit 1998 – met nummer 56827/00, over het verspreiden van informatie omtrent gewetensbezwaren.

²⁴⁴ Zie ook voetnoot 237 in paragraaf 3.4.8 van het algemeen ambtsbericht van 13 december 2005.

werd op grond hiervan voor de rechter ter verantwoording geroepen. Tijdens de tweede zitting op 27 juli 2006 werd zij echter door de rechtbank in eerste aanleg vrijgesproken.²⁴⁵ Op 21 oktober 2006 vond in Istanbul een bijeenkomst plaats van 15 ngo's die samen het 'Platform voor Gewetensbezwaren' hebben opgericht. Hun doelstelling is om ondersteuning en (juridische) bijstand te verlenen aan gewetensbezwaarden en om activiteiten die voorheen meer op ad hoc basis plaatsvonden, te coördineren.

In de verslagperiode werd tevens een incident bekend waarbij een Turkse onderdaan een vliegtuig van Turkish Airlines kaapte, dat vanuit Tirana (Albanië) op weg was naar Istanbul. Hij gaf tijdens de kaping aan zijn daad te hebben gepleegd, omdat hij zich aan zijn dienstplicht wilde onttrekken. Hij is in hechtenis genomen.²⁴⁶

3.4.9 Teruggekeerde afgewezen asielzoekers

In paragraaf 3.4.11 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 28 november 2003 is ingegaan op deze categorie personen. Voorzover bekend hebben zich na de verschijning van dat ambtsbericht geen relevante ontwikkelingen met betrekking tot deze categorie personen voorgedaan. Er zijn geen aanwijzingen dat er sprake zou zijn van verhoogde aandacht voor terugkerende Turkse asielzoekers in algemene zin, of op grond van het enkele feit dat zij in West-Europa asiel hebben aangevraagd. Dit kan anders zijn wanneer er specifieke verdenkingen van betrokkenheid bij (vermeende) terroristische activiteiten bestaan tegen een bepaald individu.

Ook ten aanzien van de behandeling van teruggekeerde dienstweigeraars binnen het leger (waarover in het thema-ambtsbericht Turkije/dienstplicht van 17 juli 2002 werd gerapporteerd) hebben zich na de verschijning van dat ambtsbericht voorzover bekend geen nieuwe relevante ontwikkelingen voorgedaan.

²⁴⁵ ANP, 7 juni 2006; AFP/Reuters, 27 juli 2006; 'Turkish journalists face ongoing criminal prosecutions' (New York, 7 juni 2006).

²⁴⁶ BBC News, 4 oktober 2006.

4 Migratie

Illegale (trans)migratie

Vanwege zijn geografische ligging tussen Azië en Europa vormt Turkije met zijn ruige bergachtige oostelijke en zuidoostelijke grenzen een ideale route voor mensensmokkel. Illegale migranten afkomstig uit Afrika, het Midden-Oosten, Azië en het Verre Oosten gebruiken in het algemeen deze route om Westeuropese landen binnen te komen. Het merendeel van de sub-Sahara migranten lijken thans met een visum per vliegtuig in Istanbul aan te komen.²⁴⁷ In het westen van Turkije vormen de noordwestelijke provincie Edirne en de aangrenzende Griekse provincies een route voor illegale migranten naar West-Europa. Met name de rivier de Meric, een natuurlijke grens tussen Turkije en Griekenland, en de Griekse provincies die dichtbij de Griekse eilanden in de Egeïsche Zee liggen, worden gebruikt door illegale migranten op weg naar Europese landen. De laatste jaren zijn daarbij tientallen personen in de Egeïsche Zee verdronken. De Europese Unie heeft er bij Turkije op aangedrongen afdoende maatregelen te treffen tegen illegale migratie.

Ook in de verslagperiode deden illegale migranten een poging om Westeuropese landen te bereiken. Bij een schipbreuk bij het Griekse eiland Lesbos op 3 januari 2006 is een illegale immigrant verdronken, twaalf illegalen moesten uit het water worden gehaald en zeven anderen konden veilig de wal bereiken alwaar zij werden aangehouden.²⁴⁸ Op 13 mei 2006 werden aan de Turks-Griekse grens bij Komotini zestig illegale immigranten onderschept die verstoep in een vrachtwagen de Europese Unie probeerden binnen te komen. Ruim de helft van de vluchtelingen was afkomstig uit Afghanistan, de anderen kwamen uit Pakistan, Marokko, Somalië, Ethiopië en de Palestijnse gebieden.²⁴⁹ Zes illegale immigranten (drie Tunesiërs, een Iraqi, een Algerijns en een Palestijn) zijn bij een schipbreuk in de buurt van de stad Izmir op 25 september 2006 om het leven gekomen. De Turkse kustwacht kon 31 anderen redden.²⁵⁰ Op 17 december 2006 arresteerde de Turkse politie in de badplaats Alanya 254 personen die illegaal via Italië naar Duitsland zouden willen migreren. Het betrof 188 mannen, 34 vrouwen en 32 kinderen uit Turkije, Irak, Jemen, Somalië en de Palestijnse gebieden. De politie arresteerde ook elf personen die ervan werden verdacht achter de mensensmokkel te zitten.²⁵¹

In de verslagperiode zijn geen Irakezen met assistentie van UNHCR vrijwillig vanuit Turkije naar Irak teruggekeerd. Geen van de bij UNHCR geregistreerde

²⁴⁷ Le Monde, 'Istanbul, nouvelle route des clandestins africains vers l'Europe' (Istanbul, 11 juli 2006).

²⁴⁸ AFP, 3 januari 2006.

²⁴⁹ AFP, 13 mei 2006.

²⁵⁰ AFP/Reuters, 26 september 2006.

²⁵¹ AFP/ANP/DPA, 17 december 2006.

Iraakse asielzoekers is in de verslagperiode gedeporteerd. Over het aantal door de Turkse autoriteiten gedeporteerde illegale Irakezen is geen duidelijkheid te verkrijgen. Soms worden Irakezen aan de grens door Turkije geweigerd. Tussen Turkije en Irak is er geen terug- en overnameovereenkomst gesloten voor personen afkomstig uit Irak.

4.1 Activiteiten internationale organisaties

- *Internationale Organisatie voor Migratie (IOM)*

Turkije werd in 2004 lid van IOM. In de tien jaar daarvoor was IOM in Turkije aanwezig op basis van een bilaterale overeenkomst. IOM voert in Turkije haar internationale mandaat uit. De organisatie faciliteert de hervestiging van door UNHCR erkende vluchtelingen en migranten in het kader van gezinshereniging en gezinsvorming, en ondersteunt de Turkse overheid bij beleidsvorming en – uitvoering op het gebied van migratie. IOM is in Turkije actief op het gebied van preventie en opsporing van mensenhandel, met name vrouwenhandel. IOM verzorgt voorts trainingen voor politie, Jandarma en grenspolitie onder meer op het gebied van mensenrechten, mensenhandel, rechten van migranten en vluchtelingen.

- *Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC)*

Het ICRC heeft een minimale presentie in Turkije, die voor zover bekend, met name gericht is op ondersteuning van de ICRC-interventies in (Noord) Irak.

- *Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR)*

De activiteiten van UNHCR in Turkije richten zich voornamelijk op beleidsondersteuning, statusbepaling van vluchtelingen die buiten de geografische beperking van het Vluchtelingenverdrag vallen, trainingen en capaciteitsopbouw.

4.2 Opvang van binnenlands ontheemden

De mogelijkheden tot terugkeer van personen die door de gewelddadigheden in het verleden hun dorpen hebben moeten verlaten, lijken in de verslagperiode, mede gelet op de intensiteit van de vijandelijkheden, niet opmerkelijk verbeterd.²⁵² Zoals bekend werd de termijn voor het indienen van claims met een jaar verlengd tot 27 juli 2006. Onder de Wet op de Compensatie voor Terreurslachtoffers²⁵³ zouden thans tientallen lokale commissies zijn opgericht ter beoordeling van de claims. Gebrek aan bekendheid met de mogelijkheden die de wet bood en gebrek aan bewijs (registratiedocumenten) waarmee verloren bezit kon worden aangetoond, waren slechts enkele problemen in de uitvoering van deze wet die moeizaam

²⁵² 'Turkey's migrant workers tell woes of displaced' (Reuters, 30 oktober 2006).

²⁵³ Vergelijk paragraaf 2.4.1 van het algemeen ambtsbericht Turkije van 28 januari 2005.

verliep. Er is ook een groot verschil in benadering tussen de verschillende regio's. Ngo's toonden zich kritisch over de uitvoering van de wet. Ofschoon erkend werd dat de regering veel uitkeringen toekende was het niveau te laag en te verschillend per geval. De wet stelde vaste bedragen vast voor compensatie van dodelijke slachtoffers (€ 15.000) maar niet voor ontruiming en schade aan eigendommen. Tot dusverre zouden ongeveer 32.000 personen naar hun dorpen zijn teruggekeerd. De compensatiewet voor 'internally displaced persons'(IDP) blijft van kracht. Er zouden inmiddels ongeveer 2000 uitkeringen krachtens deze wet zijn gedaan. Dit is overigens een zeer beperkt aantal vergeleken met het aantal aanvragen (179.000). Mensenrechtenorganisaties hebben twijfels over de hoogte van de compensaties. Zij hebben erop aangedrongen dat adequate compensatie wordt geboden die mensen daadwerkelijk in staat stelt om een nieuw bestaan op te bouwen, waarvoor de compensatie bedoeld is. Volgens de wet staan er verder geen rechtsmiddelen meer open indien compensatie is verleend. Thans zou er gewerkt worden aan een actieplan dat niet alleen de veiligheid maar ook de sociaal-economische situatie in het zuid-oosten betrof. Bij de opstelling van het plan zouden vooral het ministerie van Binnenlandse Zaken, State Planning Office (SPO) en de National Security Council (NSC) betrokken zijn. Een tijdschema waarbinnen dit plan gereed moet zijn is niet bekend.

4.3 Minderjarigen²⁵⁴

Met betrekking tot deze groep hebben zich in de verslagperiode geen noemenswaardige ontwikkelingen voorgedaan ten opzichte van het algemeen ambtsbericht Turkije van 13 december 2005.

Opvang van alleenstaande minderjarigen vindt in het merendeel van de gevallen nog steeds in familiekring plaats. De opvangmogelijkheden van de (centrale) overheid zijn minimaal en beperkt tot de grote steden in het westen van het land. Wel is er een groeiend aantal ngo's dat zich richt op opvang en begeleiding van specifieke zwakkere groepen minderjarigen (al dan niet alleenstaand). Er is een wet in voorbereiding ten aanzien van de instelling van sociale dienstverlening en weeshuizen. De ontwerp-wet bevat echter geen voorziening voor registratie van kinderen, waar met name UNICEF sterk op aan dringt. Dit aspect zou mogelijk gedekt worden in een ander wetsontwerp (Law on Population).

Enkele duizenden kinderen in Turkije worden gedwongen om op jonge leeftijd op straat te werken (schatting Internationale Arbeidsorganisatie (ILO)). Uit een onderzoek van een parlementaire commissie in Istanbul blijkt dat 10,5 procent van de werkende kinderen tussen vijf en negen jaar oud is. De arme families komen

²⁵⁴

Zie de paragrafen 4.2 en 4.4 van de algemene ambtsberichten Turkije van 28 november 2003 en 28 januari 2005.

vooral uit het zuidoosten van Turkije, waar veel Koerden wonen. De kinderen zijn vooral actief in de straatverkoop. Ook in andere Turkse steden werken veel jonge kinderen op straat.²⁵⁵

De afgelopen jaren zouden voorts honderden kinderen zijn ontvoerd in Diyarbakir in het zuidoosten van Turkije. De slachtoffertjes, met name Koerden, zouden naar grote steden in het westen van het land worden gesmokkeld, waar ze volgens de ILO worden gedwongen tot diefstal en ander crimineel gedrag. Volgens politierapporten zou tachtig procent van de kinderen die in Istanbul worden opgepakt voor berovingen afkomstig zijn uit Diyarbakir. Onder hen zouden ook kinderen zijn die niet tegen hun zin zijn ontvoerd, maar die zich zouden hebben laten ronselen omdat ze, gezien hun armoedige en uitzichtloze bestaan, niets te verliezen hadden. Deze jongens (meestal ouder dan veertien jaar) zouden veelal uit gezinnen komen die vanuit arme plattelandsdorpen naar Diyarbakir (1 miljoen inwoners) zouden zijn geëmigreerd. De ouders, vaak analfabeet, kunnen geen baan vinden en laten de kinderen aan hun lot over, waardoor zij een gemakkelijke prooi voor goedgeorganiseerde bendes zouden vormen. Die zouden de kinderen bedreigen of paaien met de belofte dat ze in steden als Istanbul een goede baan zullen krijgen, waarmee ze geld voor hun familie zouden kunnen verdienen. De jongens en meisjes zouden vervolgens in een bus worden gezet en naar het westen van het land vervoerd. De politie die moeite zou hebben om de situatie meester te worden, probeert thans via intensieve controles van deze bussen een halt toe te roepen aan de ontvoeringen. In juni 2006 zou een groep kinderen uit een langeafstandsbus zijn gehaald voordat deze Diyarbakir kon verlaten.²⁵⁶

4.4 Standpunt UNHCR

Na het background paper van september 2001²⁵⁷ en sinds het uitbrengen van het vorige algemeen ambtsbericht Turkije in december 2005 zijn van UNHCR geen nieuwe beleidsstandpunten inzake Turkije bekend geworden.

4.5 Beleid andere Europese landen

De migratiediensten van België, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk hebben deze informatie verstrekt, in de wetenschap dat de informatie openbaar zou worden gemaakt.

België, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk hadden geen van alle een specifiek beleid met betrekking tot de afhandeling van asielaanvragen van personen afkomstig uit Turkije. Ook vond bij deze landen geen tijdelijke

²⁵⁵ ANP/AFP, 1 december 2005.

²⁵⁶ Nederlands Dagblad, 3 juli 2006.

²⁵⁷ Background Paper on Refugees and Asylum Seekers from Turkey, UNHCR Centre for Documentation and Research (Genève, september 2001).

opshorting plaats in de besluitvorming met betrekking tot asielaanvragen van bepaalde groepen personen afkomstig uit Turkije.
In België, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk werden de asielaanvragen van personen afkomstig uit Turkije op hun individuele merites beoordeeld. Vanuit België, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk werden uitgeprocedeerde asielzoekers afkomstig uit Turkije naar dat land verwijderd.

5 Samenvatting

Turkije is een centralistisch bestuurde, seculiere eenheidsstaat, waarin (Koerdisch) separatisme en islamisme door de gevestigde orde worden gezien als de twee grootste bedreigingen van deze seculiere eenheidsstaat.

In de verslagperiode is de binnenlandspolitieke agenda steeds meer in het teken komen te staan van de naderende verkiezingen (maart/april 2007-presidentsverkiezingen en november 2007-parlementsverkiezingen). Hierdoor ontstond de indruk dat hervormingen minder prioriteit kregen. Steun onder de bevolking voor het EU-toetredingsproces nam af. Spanningen tussen secularisten, waaronder de rechterlijke macht en de strijdkrachten, en de regerende AKP namen toe. De gewapende aanslag in het gebouw van de Raad van State in mei 2006, waarbij een rechter het leven liet, voedde deze politieke spanningen nog meer.

Begin van de zomer 2006 werd een negende hervormingspakket aan het parlement ter goedkeuring voorgelegd. Dit pakket bevatte een aantal wetten, waaronder de Wet op de Stichtingen, die nadien door het parlement merendeels zijn aanvaard. In de nieuwe anti-terreurwetgeving werden gevangenisstraffen voor delicten die te maken hebben met terrorisme en/of propaganda voor ideeën van als terroristisch gedefinieerde organisaties, verzaamd. Gesproken werd over het aanpassen van de tekst van artikel 301 wetboek van Strafrecht, op grond waarvan diverse personen zich voor de rechtbank moesten verantwoorden in verband met klachten betreffende de vrijheid van meningsuiting. Of dit artikel daadwerkelijk zal worden gewijzigd en hoe de preciese strekking of verandering van deze wijziging zal luiden, is nog onbekend.

De Europese Raad van 14 en 15 december 2006 bekrachtigde eerder door de EU ministers van Buitenlandse Zaken genomen maatregelen waarbij onder meer acht van de 35 onderhandelingshoofdstukken niet geopend zullen worden, totdat Turkije het Additionele Protocol bij het Associatieakkoord van de EU met Turkije daadwerkelijk uitvoert.

Gewelddadige confrontaties tussen veiligheidseenheden en de PKK in het zuidoosten bleven zich in de verslagperiode voordoen en eiste aan beide kanten diverse slachtoffers. Motieven voor de opleving van het geweld zouden onder andere liggen in een gebrek aan beleid gericht op verbetering van de sociaal-economische situatie in het zuidoosten. Zowel de AKP als ook het leger vroegen hiervoor in toenemende mate aandacht. Het zuidoosten lag economisch gezien nog ver achter bij het westelijk deel van Turkije. Op 30 september 2006 kondigde de PKK een eenzijdig bestand af. De intensiteit van de vijandelijkheden nam evenwel niet af. In Turkije bestond een aantal kleinere militante groeperingen van met name links- en islamitisch-extremistische signatuur. Ook in de verslagperiode

vonden diverse bomaanslagen plaats, die niet alleen aan deze, maar ook aan met de PKK of al-Qaeda verbonden groeperingen werden toegeschreven. Daarbij bleven ook in deze verslagperiode de toeristische centra in het zuidwesten niet gespaard.

Door de aangenomen (grond)wetswijzigingen in voorgaande jaren is de wettelijke garantie van de mensenrechten in Turkije aanzienlijk toegenomen. Deze verbetering was echter in de praktijk nog niet volledig terug te zien. Veel schendingen van de mensenrechten hingen samen met het streven naar een uitdrukkelijker plaats voor de Koerdische identiteit in Turkije, hetgeen door de overheid als separatisme werd aangemerkt. Het betrof voor een groot deel beperkingen ten aanzien van de vrijheid van meningsuiting en van vereniging en vergadering.

Een daling in het aantal gevallen van marteling/mishandeling viel te constateren alsmede een verschuiving naar minder zware vormen van mishandeling; ook vond marteling niet systematisch plaats. Wel werd nog steeds melding gemaakt van incidenten waarbij arrestanten die niet formeel als arrestant waren geregistreerd buiten het politiebureau werden mishandeld. Tegen daders van mishandeling en foltering werd nog onvoldoende opgetreden.

Koerden werden in Turkije officieel niet als minderheid erkend. Er vond evenwel geen vervolging door de overheid plaats van Koerden enkel en alleen om het feit dat zij Koerd waren. Leden van de PKK en personen die steun of onderdak aan deze organisatie verleenden, moesten nog altijd rekenen op strafvervolging. Sinds juni 2004 verzorgde de staatsomroep TRT via radio en televisie korte uitzendingen in talen van minderheden, onder andere het Koerdisch. Hoewel sinds april 2004 de mogelijkheid bestond om een cursus in de Koerdische taal te volgen bij enkele Koerdische onderwijsinstellingen, werden deze instellingen in augustus 2005 gesloten vanwege gebrek aan belangstelling en teveel bureaucratische rompslomp.

Hoewel doordoordoor de aangenomen grondwetswijzigingen betere garanties werden gegeven voor de gelijkheid tussen man en vrouw en voor verbetering van de positie van de vrouw, stonden vrouwen in Turkije veelvuldig bloot aan diverse vormen van geweld, binnen het huwelijk en daarbuiten. Met name huiselijk geweld en eerwraak ('namus davasi') kwam in rurale gebieden in het zuidoosten van het land en in stadswijken met veel van oorsprong plattelandsbevolking nog steeds voor. Inmiddels werden in alle grotere steden opvangcentra opgericht voor vrouwen die slachtoffer waren van (huiselijk) geweld. Met hulp van UNICEF probeerde de regering de schoollasten te verlagen en vervoer te regelen, zodat over vijf jaar alle meisjes de basisschool kunnen bezoeken.

In een aantal Europese landen werd voor geen enkele categorie asielzoekers uit Turkije aangenomen dat er sprake was van groepsvervolging. AlleAlleAlle zaken werden in deze landen op hun individuele merites beoordeeld. Deze landen verwijderden uitgeprocedeerde asielzoekers naar Turkije. De UNHCR had geen bezwaar tegen verwijdering naar Turkije van personen die na een zorgvuldige asielprocedure waren afgewezen, maar benadrukte de specifieke risico's voor personen met (vermeende) banden met de PKK.

Literatuurlijst

Voor dit ambtsbericht is gebruik gemaakt van de volgende openbare bronnen:

Agence France-Presse (AFP)

Altinisik, Kenan, *5500 Years witnesses Syrians* (Istanbul, 2004)

Amnesty International

- * *Jaarboek Turkije 2006 (over 2005);*
- * *World Report 2006 – Overview of Human Rights Issues in Turkey during 2005;*
- * *Article 301 is a threat to freedom of expression and must be repealed now, EUR 44/035/2005 (1 december 2005);*
- * *Death Penalty - List of Abolitionist and Retentionist Countries – 1 January 2006, ACT 50/007/2006;*
- * *Death Sentences and Executions in 2005, ACT 50/002/2006;*
- * *Reaffirming the primacy of human rights – Amnesty International’s ten-point programme for the Austrian Presidency of the European Union, IOR 61/001/2006 (13 januari 2006);*
- * *Court drops case against novelist Orhan Pamuk, EUR 44/001/2006 (23 januari 2006);*
- * *La torture est toujours pratiquée en Turquie (Berlijn, 23 februari 2006);*
- * *Turkey: Article 301: How the law on ‘denigrating Turkishness’ is an insult to free expression, EUR 44/003/2006 (1 maart 2006);*
- * *In support of freedom of expression – media information, EUR 44/004/2006 (24 maart 2006);*
- * *Recent human rights violations must be investigated, EUR 44/005/2006 (12 april 2006);*
- * *Turkey quashes right to free expression, NWS 21/004/2006 (mei 2006);*
- * *No Impunity for State Officials Who Violate Human Rights – Briefing on the Semdinli Bombing Investigation and Trial, EUR 44/006/2006 (Public) (mei 2006);*
- * *Briefing on the wide-ranging, arbitrary and restrictive draft revisions to the Law to Fight Terrorism, EUR 44/009/2006 (9 juni 2006);*
- * *Court convicts two in Semdinli bombing case, but questions remain unanswered, EUR 44/012/2006 (20 juni 2006);*
- * *Turkey: Justice delayed and denied: The persistence of protracted and unfair trials for those charged under anti-terrorism legislation, EUR 44/013/2006 (6 september 2006);*
- * *Turkey: Amnesty International deplures senseless attacks on civilians, EUR 44/015/2006 (13 september 2006);*

* *Turkey: Journalist targeted yet again, EUR 44/017/2006 (26 september 2006);*

* *Human rights defenders in Eurasia: Turkey (september 2006)*

ANP

Associated Press (AP)

BBC News, *Country profile: Turkey* (Londen, 24 mei 2006)

Central Intelligence Agency, *The World Factbook – Turkey* (Washington, 13 juni 2006)

Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Turkey 2006 Progress Report*, Com (2006) 649 final/SEC (2006) 1390 (Brussel, 8 november 2006)

Committee to Protect Journalists

- *Turkish court to hear criminal charges against five journalists, News Alert 2006 (Istanbul, 6 februari 2006);*
- *Turkish judge adjourns trial of five journalists amid scuffles, News Alert 2006 (Istanbul, 7 februari 2006);*
- *Nationalism and the press – as Turkish nationalists resist European tilt, free expression is a victim (Istanbul, 16 maart 2006);*
- *Turkey: Charges dropped against 4 of 5 columnists (New York, 11 april 2006);*
- *Turkish journalists face ongoing criminal prosecutions (New York, 7 juni 2006);*
- *Journalist acquitted but media prosecutions continue (New York, 9 juni 2006);*
- *Journalist shot two weeks ago in Diyarbakir riots dies (New York, 17 april 2006);*
- *Turkey – 2006 Annual Report (New York, 3 mei 2006);*
- *Court rules that two women (Evrin Dengiz and Nesrin Yazar of the Kurdish news agency DIHA) must stay in prison (New York, 29 augustus 2006);*
- *Five journalists charged under controversial artikel on Turkish identity (New York, 28 september 2006)*

Deutsche Presseagentur (DPA)

European Commission against Racism and Intolerance, *Third Report on Turkey*, adopted on 25 June 2004, CRI (2005)5 (Straatsburg, 15 februari 2005)

The Economist Intelligence Unit

- *Looking to Europe – a Survey of Turkey* (Londen, 19 maart 2005);
- *Turkey - Country Profile 2006* (1 juni 2006);
- *Turkey - Country Reports, January/December 2006*

The European World Year Book 2002 – *Turkey*

Foreign & Commonwealth Office, UK, *Country Profiles – Turkey* (Londen, 11 april 2006)

Freedom House, *Freedom in the World – Turkey* (2006)

Home Office, UK, *Country of Origin Information Report – Turkey* (Londen, april 2006)

Human Rights Watch

- *Still critical’ – Prospects in 2005 for Internally Displaced Kurds in Turkey, Vol. 17, No. 2(D)* (New York, maart 2005);
- *World Report 2006 – Overview of Human Rights Issues in Turkey during 2005* (New York, 18 januari 2006);
- *To Combat Torture, Monitoring Police Stations is Key* (Brussel, 6 maart 2006);
- *First steps toward independent monitoring of police stations and gendarmeries* (6 maart 2006);
- *‘Human Rights Watch Researcher Detained in Kurdish Area’* (New York, 12 april 2006);
- *‘No Excuse for Attack on Judges – Court Decision to Ban Headscarf Cannot Justify Murder’* (New York, 17 mei 2006);
- *‘Anti-Terror Law Used Against Peaceful Activists’* (New York, 7 juni 2006);
- *HRW Letter to the Turkish Prime Minister Calling for Release of Kurdish Activists Ibrahim Güçlü, Zeynel Abidin Özalp and Ahmet Sedat Oğur, and Expressing Alarm at Gathering Threats to Reform Process* (New York, 7 juni 2006);
- *HRW Letter to Minister Aksu of the Interior Calling for the Abolition of the Village Guards* (New York, 8 juni 2006).

International Helsinki Federation for Human Rights, *2006 Annual Report – Turkey* (Wenen, 2006)

International Helsinki Federation for Human Rights (IHF), *Human Rights Defenders in Turkey* (Wenen, 3 april 2006)

Mideast Mirror

Le Monde

Orbán de Lengyelfalva, dr. J.G., *Violence against Christians, Background, Analysis and Facts ('s-Hertogenbosch, 2005)*

Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), *Turkey – 2004*, OESO Economische Overzichten, deel 2004/15 (Parijs, 2004)

Oxford Analytica

- *Turkey/Iraq: Pressures grow for action against PKK (Londen, 24 juli 2006)*

Raad van Europa

* *Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhumane or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 14 December 2005, CPT/INF (2006) 30 (Straatsburg, 6 september 2006)*

Reporters without Borders, *Turkey – 2006 Annual Report (3 mei 2006)*

REUTERS

Smith, Thomas W., *Civic Nationalism and Ethnocultural Justice in Turkey*, Human Rights Quarterly 27 (2005), John Hopkins University Press

UNDP, *Human Development Report 2004 'Cultural liberty in today's diverse world'* (juli 2004).

UNHCR Centre for Documentation and Research, *Background Paper on Refugees and Asylum Seekers from Turkey* (Genève, september 2001)

US Committee on Refugees, *World Refugee Survey 2005 – Country Updates – Turkey*

US Department of State, *Background note: Turkey* (Washington, april 2006)

U.S. Department of State, *Turkey Country Report on Human Rights Practices for 2005* (Washington, 8 maart 2006)

US Department of State, *Turkey – International Religious Freedom Report 2006* (Washington, 15 september 2006)

www.eurasianet.org

